

BEDER JOURNAL OF HUMANITIES

About the Journal

Beder Journal of Humanities (BJH) is a peer-reviewed journal published by University College otBedër High Education Institution (HEI), Faculty of Humanities. The main objective of BJH is provide international scholars an intellectual platform for the exchange of contemporary research. The journal publishes research papers in the fields of Humanities such as Law, Theology, Communications, Spirituality, Economy and Religion, Morality, History, International Relations, Political Science, Public Relation, Marketing, Human Rights and Sociology, Education and Literature. From 2013, Beder Journal of Humanities (BJH) became a scholarly blind peer-reviewed publication, with an Editorial Board and International Advisory Board comprised of eminent scholars in Balkan, Europe and beyond.

EDITORIAL TEAM:

1. - EDITOR-IN-CHIEF

Prof. Assoc. Dr. Rahim Ombashi, University College Bedër HEI, Albania.

2. - ASSISTANT EDITOR

Dr. Ardita Reçi, University College Bedër

3. - DEPUTY EDITORS

-PhD Cand. Genti Skara, Bologna University, Italy

-PhD Cand. Jola Marku, Germany

-PhD Cand. Hysni Skura, Epoka University, Albania

-Msc. Xhorxhina Seferi, University College Bedër, Albania

.19 PhD. Cand, Besa Ombashi, University of Rome Tor Vargata, Italy

.20 PhD. Jamal Alsafarti, University College Bedër

.21 PhD. Cand, Elton Karaj, University College Bedër

.22 PhD. Cand, Bledar Uku, University College Bedër

EDITORIAL BOARD

1. Prof. Dr. Ferdinand Gjana, University College Bedër, Albania
2. Prof. Dr. Njazi Kazazi, "Luigi Gurakuqi" University, Shkodër, Albania
3. Prof. Dr. Hajri Shehu, Tirana University, Albania
4. Prof. Dr. Rami Memushaj, Tirana University, Albania
5. Prof. Dr. Kseanelia Sotirofski, "Aleksandër Moisiu" University, Albania
6. Prof. Assoc. Dr. Mark Marku, Tirana University, Albania
7. Prof. Assoc. Dr. Agron Tufa, Tirana University, Albania
8. Dr. Genti Kruja, University College Bedër, Albania
9. Dr. Isa Erbaş, University College Bedër, Albania
10. Dr. Edlira Mali, University College Bedër, Albania
11. Dr. Fatih Ufuk Bağcı, University College Bedër, Albania
12. Dr. Erlis Çela, University College Bedër, Albania
13. Dr. Irvin Faniko, The Security Academy, Tirana, Albania
14. Dr. Nertil Bërdufi, University College Bedër
15. Dr. Atakan Derelioğlu, University College Bedër
16. PhD. Cand, Skënder Bruçaj, President of the "Hafiz Ali Korça" Foundation
17. PhD. Cand, Ada Guven, University College Bedër
18. PhD. Cand, Kelmend Nezha, University College Bedër

INTERNATIONAL ADVISORY BOAR

1. Prof. Dr. Ayhan Tekineş, Austria
2. Prof. Dr. Altin Shegani, Tirana University, Albania
3. Prof. Dr. Sebastiano Tafaro, Bari University, Italy
4. Prof. Dr. Qazim Qazimi, University of Pristina, Kosovo
5. Prof. Assoc. Dr. Laura Tafaro, Bari University, Italy
6. Prof. Assoc. Dr. Ahmet Ecirli, Institute of Sociology, Academia Romana, Romania
7. Prof. Dr. Hamit Xhaferri, Universiteti UEJ, Tetovo, North Macedonia
8. Prof. Dr. Abdullah Hamiti, University of Pristina, Kosovo
9. Prof. Dr. Kerima Filan, Sarajevo University, Bosnia & Herzegovina

CONTACT

1. Dr. Ardita Reçi
Asisstant Editor
2. Alban Tufa
University College Bedër
Email: bjh@beder.edu.al
Web: www.bjh.beder.edu.al

Beder HEI Faculty of Humanities

BEDER JOURNAL OF HUMANITIES

ISSUE: 10
SPRING 2019

Publication Frequency: Biannual
ISSN: 2306-6083 (Print)

ISSN Online: 2707-3041

Tirana, Albania

www.bjh.beder.edu.al

TABLE OF CONTENTS

Prof. Dr. Gjergj Sinani, Universiteti i Tiranës

Liria e shtypit në kuadrin e e problemit të demokracisë 5

Mehmet Tütüncü, Qendra Botërore e Kërkimeve për Gjuhën Turke dhe Arabe, Haarlem, Hollandë

Korpusi i mbishkrimeve osmane në Vlorë dhe Gjirokastër 16

Msc. Anxhela Buzi & Prof. Dr. Ferdinand Gjana

Refugees rights and the challenge in European Union 38

PhD Cand. Besa OMBASHI & Prof. Assoc. Dr. Rahim OMBASHI, Kolegji Universitar “Bedër”

Zë i thukët mediatik ndaj shejtanisë për gruan (A complete media voice
against devils for women) 56

Doc. Dr. Agron Tufa

Trajtimi i grave ne burjet dhe kampet e internimit komunist 68

PhD. Urtak Hamiti, Assistant Professor at University “Kadri Zeka”, Gjilan, Kosovo

Between Religious Nationalism and State-sponsored Fascism the Serbian
Orthodox Church and the Issue of Kosovo’s Statehood and its Albanian
Majority Population 74

PhD. Ferdinand Xhaferaj & PhD Cand. Bledar Uku, University College Bedër

“The Tunisian Revolution: A rock in one hand, a cell-phone in the
other” 88

PhD Cand. Irma Gjana, Epoka University, Tirana, Albania

AThe students’ entrance trend and the challenges of higher education in
medical sciences in Albania 103

Prof. Dr. Gjergj Sinani, Universiteti i Tiranës

Liria e shtypit në kuadrin e problemit të demokracisë

Liria e shtypit është një nga fitoret më të mëdha të demokracisë. Është shtypi ai që e mban nën presion politikën për të mos u shkaktuar dëme qytetarëve, të paktën kështu është, ose duhet të jetë teorikisht. Liria e shtypit është ajo forcë që i ve përballë opinionit publik idetë e politikanëve për t'ia nënshtuar gjykimit të tyre. Me këtë shpjegohet dëshira e politikanëve pér t'u shfaqur sa më shumë para medias. Kuptohet që të kapet mashtrimi, sharlatanizmi dhe mediokriteti kërkohet një publik i ndriçuar, ose një publik që të mendojë në mënyrë karteziane, domethënë që t'ia nënshtrojë provës së arsyes, ose edhe të dyshimit, idetë dhe diskutimet politike. Liria e shtypit nuk mund të konceptohet nëse nuk e vendosim në një kuadër më të gjerë të kuptimit të problemit të demokracisë, të cilin, pér fat të mirë e gjejmë të analizuar në veprën e Tokëvilit “Demokracia në Amerikë”.

Cili është problemi i demokracisë?

Karakteristikat kryesore të një demokracie, në këndveshtrimin e Tokëvilit, bazuar në përvojën e Revolucionit amerikan janë: materializmi, mediokriteti, individualizmi dhe izolimi, që lindin, ose e marrin forcën nga barazia e kushteve. Një regjim, në të cilin këto pasoja nuk zbuten, në një mënyrë ose një tjetër, një regjim në të cilin nuk inkurajohen aftësitë më të larta, në të cilin shoqëria do të ndalej dhe virthitet publike të shkonin drejt shuarjes, një regjim i tillë mund ta vinte në dyshim mundësinë, që i ka dhënë vetë providencia që e krijoi.

Paradoksi thelbësor i demokracisë, siç e kupton Tokëvili, është se barazia e kushteve është e pajtueshme si me lirinë, por edhe me tiraninë. Një lloj barazie mund të bashekzistojë më një pabarazi shumë të madhe. Në qoftë se demokracia do të mbetej vetëm në mjetet e veta, në fakt, ajo do të pirej në vendosjen e një tiranie, e cila mund të ishte tirania e njëshit mbi të gjithë, ose ajo e një numri më të madh ndaj një numri më të vogël, ose, madje, ajo e të gjithëve mbi të gjithë. Por si shpjegohet ky paradoks? Le të ndalemi më

gjatë në idenë e Tokëvilit mbi këtë paradoks.

Pasioni sundues i moshave të demokracisë është dashuria për barazinë. Vetë ky pasion mishërohet përmes kushtit shoqëror më të përhapur që është, burimi themelor i të gjitha pasioneve, ideve dhe sjelljeve të shoqërisë. Por, dashuria e njeriut demokratik për barazinë pushton edhe një ndjenje tjeter, atë të lirisë. Liria kërkon përpjekje dhe vigjilencë. Ajo mund të arrihet me vështirësi, si dhe mund të humbasë me lehtësi. Ekceset e saj janë të dukshme për të gjithë, ndërkohë që përfitimet e saj mund të mos shihen. Avantazhet dhe kënaqësitë e barazisë, nga njera anë, mund të përjetohen lehtë dhe nuk kërkojnë ndonjë përpjekje të madhe. Ato janë të kapshme nga të gjithë, madje edhe për ata, që kanë aftësi mediokre dhe "për t'i shijuar, nuk duhet gjë tjeter veçse të jetosh"¹. Por, në qoftë se kjo është e vërtetë për kënaqësitë e barazisë, këto mangësi mund të qëndrojnë të fshehura tek të gjithë, ndoshta bëjnë përjashtim ata që nuk mbisundohen nga këto vese. Pra, barazia e kushteve i lë fushë të lirë një pasioni që nuk shuhet. Çdo qeverisje e ardhshme do të duhet që t'i njohë këto rrënje, në këtë lëvizje të fuqishme. Pasioni i njerëzve të bashkësive demokratike për barazinë është "i zjarrtë, i pashuar, i përjetshëm, i padukshëm; ata duan barazinë në liri dhe në qoftë se ata nuk e fitojnë, ata e duan akoma edhe në skllavëri"².

Dashuria për barazinë mund të shprehet në dy format e mëposhtme: ose një "pasion kurajoz dhe legal për barazinë", që kërkon që t'i ngrejë të gjithë njerëzit në nivelin e të mëdhënjeve, ose një "shije e shplarë për barazinë", që përpinqet që t'i reduktojë që të gjithë në sunduesin më të vogël të përbashkët. Kuptohet se në qoftë se do të mbizotërojë pasioni i parë për barazinë, forcat kundërshtuese ndaj demokracisë do të zvogëlohen në mënyrë të dukshme. Por, forcat që punojnë në kushtet e barazisë lenë pak shpresë që të triumfojë pasioni burrëror për barazinë. Njerëzit shtyhen që të kërkojnë të mira që nuk mund t'i zotërojnë. Barazia bën që të lindë tek të gjithë shpresa për t'i fituar këto të mira, por konkurenca është e tillë që çdo

¹ Alexis de Tocqueville: "De la démocratie en Amerique", FLAMMARION, Paris, 1981, V. II, f. 122.

² Po aty, V. II, f. 123.

njeri ka pak shanse që të arrijë që t'i realizojë ambicjet e veta. Për më tepër, rruga për plotësimin e këtyre dëshirave nuk është një rrugë e barabartë. Fitorja do të shkojë tek ata që kanë aftësi më të mëdha. Të gjithë nuk mund të ngrihen në nivelin e më të mëdhenjve, sepse dallimet e aftësive vijnë nga Zoti, ose nga natyra. Kështu, demokracia zgjon një ndërgjegje për një të drejtë të barabartë të të gjithëve ndaj avantazheve të kësaj bote, por ajo i pengon që t'i arrijnë ato. Ky frustracion nxit zilinë dhe shkatërron respektin. Kështu, shpirti i njeriut është gjithmonë i tendosur në këtë luftë ku ai dëshiron pa shpresë. Njeriu nuk mund ta durojë, për një kohë të gjatë, një kusht të tillë. Ai kërkon një zgjidhje, që të kënaqë dëshirën e tij të madhe duke u çliruar nga ankthi që e shoqëron. Këshu, barazia e nxit njeriun që ta braktisë lirinë për të mbrojtur barazinë në vetvete.

Për Tokëvilin, kjo braktisje e lirisë nga njeriu mund të shpjerë në daljen e një despoti, siç e kishin njohur epokat e kaluara, por ishte shumë e mundshme që ky despot të vishte një formë tërësisht të re. Duke mos u vënë rëndësi termave, ai kërkon më shumë që të përshkruajë se sa t'i japë një emër të ri këtij despotizmi. Në një shoqëri, ku të gjithë janë të barabartë, të pavarur dhe të pafuqishëm, vetëm një aktor, shteti, është i prirur që ta pranojë dhe ta mbikqyrë këtë braktisje të lirisë. Tokëvili, me shumë të drejtë, tërheq vëmendjen ndaj centralizimit në rritje të qeverive. Centralizim që ende nuk po çlirohem. Njerëzit e demokracisë rrezikojnë që ta braktisin lirinë e tyre ndaj këtyre fuqive autoritare në favor të një despotizmi "të butë", të një despotizmi që "ndjek sigurinë e tyre, parashikon dhe siguron nevojat e tyre, lehtëson kënaqësitë e tyre, drejton çështjet themelore të tyre, drejton industrinë e tyre, rregullon ndërrimet e tyre" dhe, përfundimisht u heq atyre edhe "shqetësimin për të menduar dhe mundimin për të jetuar"³. Tokëvili parshikonte që një qeveri e tillë ishte e papajtueshme me sovranitetin popullor, ose të paktën, me format e sovranitetit popullor. Populli, në tërësinë e tij, fare mirë do të mund të ngushëlllohej duke ditur se ka zgjedhur zotërinjtë e vet. Demokracia mund të lindë një formë të re despotizmi, një shoqëri që tiranizon vetveten.

³ Pa aty, v. II, f. 385.

Formulimi i problemit të demokracisë nuk do të ishte i plotë në qoftë se nuk do të ndaleshim në përshkrimin që i bën Tokëvili tiranisë së mazhorancës, të numrit të madh ndaj një numri të vogël. Tokëvili është i ndërgjegjshëm për presionet e grupeve që i bashkojnë interesa të veçanta, ose të faktit që përbërja e mazhorancës ndryshon shpesh në demokraci. Por, ndryshime të tillë ndodhin në kuadrin e një marrëveshje të formuar mbi bazën e disa **parimeve**, të cilat nuk ndryshojnë, në këtë kuptim mund të flitet për mazhoranca permanente në një demokraci. Për më tepër, homogeniteti, në dukje, i shoqërive demokratike nuk lejon që të shihen burimet e heterogenitetit; inteligjenca dhe pasuria. Aftësitë intelektuale nuk janë të barabarta dhe Tokëvili na jep pohimin e rëndësishëm, se shumica e njerëzimit nuk e ka aftësinë për të arritur në bindje racionale. Përveç çështjes së aftësisë, kërkosat e njohjes janë të tillë që njerëzit, në kushtet e shoqërisë demokratike, do të kenë më pak kohë, durim ose interes për një njohje racionale. Për aq sa populli do të mbetet popull, domethënë një numër i madh, ai do të jetë i detyruar që të nxjerrë bukën e gojës dhe, për pasojë do t'i mungojë koha e lirë e domosdoshme për kulturën e njohjes. Tokëvili do të theksonte se superioriteti intelektual i një numri të vogël njerëzish, në demokraci, zëvendësohet nga superioriteti që del nga sasia: "Mbretëria morale e mazhorancës mbështetet pjesërisht në këtë ide, që ka më shumë drithë dhe mënçuri në shumë njerëz të bashkuar se në një, në numrin e legjislatorëve se sa në zgjedhje. Kjo është teoria e barazisë e zbatuar ndaj intelligencave"⁴. Autoriteti i mazhorancës është i tillë sa që edhe minoranca arrin që ta pranojë këtë sulm kundër intelligencës. Kjo, ve në dukje Tokëvili, është shenjë e një fenomeni të ri në historinë e njerëzimit. Të kesh, për një çështje të rëndësishme, një opinion të kundërt me mazhorancën, nuk është vetëm diçka e pakujdeshsme, ose e kotë, por edhe dehumanizuese. "Mazhoranca, shkruan ai, zotëron një perandori aq absolute dhe aq të pareziztueshme saqë, në një farë mënyre, duhet hequr dorë nga të drejtat e qytetarit dhe, si të thuash, nga cilësia e tij si njeri, kur do të shmangesh nga

⁴ Po aty, V. I, f. 344

rruga që ka caktuar mazhoranca⁵. Tirania e mazhorancës mbi shpirtërat e atyre që janë intelektualsiht më lartë, absolutizon prirjen e demokracisë drejt mediokrititetit.

Tirania e mazhorancës ndaj të pasurve, ndaj një numri të vogël pronarësh, është më pak e dukshme. Me sa duket Tokëvili do t'i shmanget kritikëve të demokracisë, që shikonin në qeverisjen nga numri i madh rrezikun e shkatërrimit të të drejtave të pronësisë. Në parathënie, ai me kujdes nënviron se, në vendin demokratik më të avancuar të botës, të drejtat e pronësisë gjëzojnë garancinë më të madhe se në çdo vend tjetër. Megjithatë, ai nuk është aq naiv sa të besojë se konflikti i përjetshëm ndërmjet të pasurve dhe të varfërvë zgjidhet nga revolucioni demokratik, jo të gjithë janë në të njejtin nivel pasurie dhe çdo nivelim i institucionalizuar nuk e ka zvogëluar zilinë e të varfërvë ndaj atyre që jetojnë në kushte më të mira. Atëherë, cila është siguria e të drejtave të pronësisë?

Sipas Tokëvilit, kjo ndarje është një tipar i përhershëm i të gjitha shoqërive, që ekzistojnë pavarësisht nga realizimi progresiv i barazisë së kushteve. Është një rregull fiks, që i nënshtronë të gjitha komunitetet. Nga njera anë, ndarja e individëve, që formojnë tri rendet e mëdha në një shoqëri - të pasurit, ata që kanë mjete të moderuara dhe të varfërit - mund të ndryshojë nga një shoqëri në tjetrën. Ai nuk është dakort me idenë se të pasurit, ose ata që janë mesatarisht të pasur, nuk mund të përbëjnë kurrë një mazhorancë. "Vota e përgjithshme u jep realisht qeverisjen e shoqërisë të varfërvë"⁶. Për më tepër ai deklaron se është e pashmangshme që klasa qeverisëse të jetë shtypëse. Tek e fundit, Tokëvili do tu thotë të varfërvë që të kuptojnë se është në kundërshtim të interesit të tyre, që të varfërojnë të pasurit. Pra, ai nuk shikon asnjë arsy që konflikti ndërmjet të pasurve dhe të varfërvë do të pushojë në kushtet e demokracisë, ose që të parët nuk do të kenë vullnetin, ose rastin që t'i shtypin të tjerët. Në masën që mazhoranca është e varfër dhe në masën që janë të varfërit sovranë, atëherë frika e kritikëve të demokracisë është e justifikuar.

⁵ Po aty, V.I, f. 357

⁶ Po aty, V.I, f. 300

Por, si t'i shikojmë këto ide me pjesët e tjera të veprës së Tokëvilit? Në pjësën e dytë, për shëmbull, ai deklaron se në bashkësitë demokratike të varfërit, në vend që të formojnë mazhorancën e një kombi, numri i tyre do të vijë duke u zvogëluar dhe vendi i tyre do të zihet nga klasat e mesme. Kështu, klasat e mesme, jo vetëm që do të përbëjnë mazhorancën, por ato do të zotërojnë pronë dhe kështu do të bëhen mbrojtësit kryesorë të të drejtave të pronësisë. Atëherë, përsë të pasurit duhet të kenë frikë nga një mazhorancë, pasionet dhe interesat e të cilëve janë të ngjashme më ato të tyret?

Si e zgjidh problemin Tokëvilli?

Ai thekson se problemi idemokracisë mund të zgjidhet në nivelin e vetë demokracisë, domethënë zgjidhja duhet të jetë në harmoni me parimin e demokracisë, që është barazia. Çdo orvajtje për të ndryshuar demokracinë, përmes parimesh ose praktikash të marra nga ndonjë regjim tjeter, janë të destinuara me dështim. Ironia e vështirësisë së demokracisë është se ajo i inkurajon njerëzit që të braktisin lirinë e tyre, që është e vetmja gjë thelbësore e çlirimt të tyre. Në qoftë se individualizmi është shkak i atomizmit të shoqërisë demokratike, është liria ajo që, në mënyrë paradoxale, mund të rivendosë një ndjenjë pavarësie politike. Cila është mundësia që liria të rezultojë nga një gjendje demokratike e shoqërisë? Përgjigja e Tokëvilit dëshmon optimizmin e tij, që qëndron në themel të mendimit të tij politik: "Për mua, shkruan ai, pa e qortuar demokracinë për pabindshmërinë që ajo frymëzon, është kryesisht për shkak të kësaj që e lëvdoj. Unë admiroj duke parë të formohet, në thelb të shpirtit dhe të zemrës të çdo njeriu, ky nocion i errët dhe kjo prirje instiktive për pavarësi politike, duke përgatitur kështu ilaçin ndaj së keqes, që ajo vetë bën që të lindë"⁷.

Pasioni për barazinë i kundërvihet një pasioni të ngjashëm që buron nga barazia në liri dhe, siç e pamë janë forca të pabarabarta. Për më tepër, pasioni që e shtyn një qeveri të ketë në themel shqetësimin e individit për mirëqenie, e shikon efektshmërinë e saj të shtohet përmes prirjesh të centralizimit të qeverisjes. Qeveritë bëhen më të fuqishme dhe individët

⁷ Po aty, V.II, f. 354.

duken si më të pambrojtur. Për pasojë, pasioni natyror për lirinë duhet të plotësohet nga arti politik, një art që Tokëvili e sheh më së miri në përvojën amerikane. Për zgjidhjen e problemit të demokracisë, përvoja amerikane i sugjeron disa shembuj konkretë si, pavarësia e pushtetit lokal, ndarja e kishës nga shteti, shtypi i lirë, zgjedhjet indirekte, pushteti gjyqësor i pavarur dhe inkurajimi i gjithfarolloj shoqatash. Duhet theksuar se Tokëvili nuk rekomandon adoptimin e kulluar dhe të thejshtë të modelit amerikan. Për shembull, megjithëse ai e admiron sistemin federal amerikan ai pohonte se një sistem kaq i ndërlikuar është i papërshtatshëm për temperamentin dhe jetën politike europiane. Për të, Amerika jep parimet, si ai i intersit personal të kuptuar në mënyrë të drejtë, për të ndërtuar një rend demokratik të respektueshëm. Le t'i shohim me radhë këto ide.

Për të kufizuar pasojat e centralizimit, Tokëvili theksон vlerën e lirisë lokale në nivelin e komunës. Në komunë qytetari merr, për herë të parë, një mësim se si ta ushtrojë lirinë. Duke u mësuar që të shqetësohet dhe të kooperojë për çështje që mund t'i shikojë me sytë e tij, tek qytetari edukohet përgjegjësia publike. Komuna është vendi i transformimit të intersit personal në patriotizëm, të paktën në një lloj patriotizmi. Sipas Tokëvilit, institucionet e lira, sidomos në nivelin lokal, i transformojnë individët egoistë në qytetarë, ku shqetësimi i parë i tyre është e mira e përbashkët. Për më tepër, ai sugjeron se sa më shumë që një komb bëhet kompleks dhe i qyetëruar, gjithnjë e më pak rrezikon të ndërtojë një liri në nivelin lokal, ose të tolerojë goditjet e një komuniteti pa traditë lirie.

Sistemi i jurive në gjykata është një shëmbull tjeter, që ai e këshillon, për të ruajtur lirinë dhe për të kufizuar prirjet individualiste të demokracisë. Ashtu si liria lokale, ky sistem edukon tek qytetari një ndërgjegje për nevojat e tjetrit. Por këtu, Tokëvili ka parasysh gjyqtarë me cilësi shpirtërore të larta dhe ai theksonte se cilësia e gjyqtarëve si klasë do të zvogëlohej në përpjestim me shtimin e numrit të tyre. Mbi cilësitë e larta shpirtërore të gjyqtarëve mbështetej Tokëvili kur besonte se sistemi i jurive do të formonte gjykimin e popullit dhe do t'i ndërgjegjësonte për kërkeshat e drejtësise. Duke folur për këtë sistem shqetësimi i tij ishte që të zbulonte mjetet, përmes të cilave mund të moderoheshin dhe mësoheshin shijet dhe pasionet e një numri

të madh të njerëzve. Sistemi i jurive ishte një mjet, një shembull, mbi rolin universal që ai shpresonte se do të luanin gjyqtarët dhe profesionet e tjera juridike në demokraci. Formimi, që marrin juristët, u jep atyre disa shije për rendin, për format legale dhe politike dhe për lidhjet e ideve, për shijet që i dallojnë nga të tjerët dhe që u jep një drejtim aristokratik mendimeve dhe preferencave të tyre. Shpirti i tyre priret që të jetë konservator dhe antidemokratik. Në masën që ata do të luajnë një rol parësor në shoqëri, ata do të vaprojnë në sensin e kufizimit të impulseve që vijnë nga numri i madh. Ne mund të dallojmë se, roli i juristëve në zgjidhjen e problemit të demokracisë është një shkelje e parimit, sipas të cilit zgjidhja duhet të jetë në nivelin e demokracisë, por kjo është vetëm në dukje, sipas tij. Në qoftë se juristët dallohen për shije dhe zakone aristokratike, ata ruajnë lidhje thelbësore me popullin për nga lindja dhe interesit. Kështu ata nuk formojnë një klasë të dallueshme.

Ndër mjetet demokratike, liria e shoqatave qëndron në krye. Në demokarci, na thotë Tokëvili, shoqatat mbrojnë të drejtat e pakicave (jo në kuptimin kombëtar), kundër tiranisë së mazhorancës. Madje, të drejtën e krijimit të shoqatave ai e quan si një të drejtë natyrore. Shoqatave dhe përhapjes së tyre ai u dha, për herë të parë, një vend të veçantë në mendimin politik, në dallim nga paraardhësit dhe ai e quante thelbësorë shtimin e tyre për mirëqenien e shoqërisë demokratike. Në vend që të shpien në shkatërrimin e unititetit të shoqërisë, shoqatat e kapérxejnë prirjen e demokracisë drejt ndarjes. Në shoqatat individët jo vetëm mësojnë demokracinë, por mësojnë edhe artin e përshtatjes me një qëllim të përbashkët. Sipas tij të mësosh se si të bashkohesh, është kushti praprak i ruajtjes së vetë qytetërimit. Gjithashtu, te shoqatat ai shikonte një mjet, jo vetëm për të zbutur tiraninë e mazhorancës, por edhe për të kapérxyer mediokrititetin, drejt së cilës priret demokracia.

Lirinë e shoqatave ai e shikon të lidhur ngushtë me lirinë e shtypit. Për më tepër lirinë e shtypit ai e lidhte me sovranitetin e popullit. “Sovraniteti i popullit dhe liria e shtypit janë dy gjëra tërësisht korelativë: censura dhe votimi i përgjithshëm, përkundrazi janë dy gjëra që kundërshtohen dhe që nuk mund të takohen për një kohë të gjatë në institucionet politike të të njejtë

popull”⁸. Prandaj në Amerikë nuk gjen njeri, thekson ai, që të propozojë që të shtrëngojë lirinë e shtypit. Në qoftë se do t’i referohemi realitetit tonë tranzisional si sovraniteti dhe liria e shtypit janë pranë karikaturës së përbajtjes së këtyre nocioneve. Nga pikëpamja e lirisë individuale përballë çdo mundësie shtypjeje, liria e shtypit është mjeti më i fuqishëm demokratik për mbrojtjen dhe sigurinë e individit. Nuk mund të mos e japim të plotë këtë shprsjë dhe entuziazëm të Tokëvilit për vlerën e lirisë së shtypit. “Në ditët tona një qytetar që shtypet ka, pra, vetëm një mënyrë për t’u mbrojtur; kjo është që t’i drejtohet tërë kombit dhe në qoftë se ai është shurdh, njerëzimit; ka vetëm një mënyrë për t’a bërë këtë, kjo është shtypi. Kështu liria e shtypit është pafundësisht më e çmueshme te kombet demokratikë se sa te gjithë të tjerët, vetm ajo e shëron shumicën e të këqijave që mund të prodhojë barazia. Barazia i izolon dhe i dobëson njerëzit; por shtypi vendos pranë secilit prej tyre një armë mjaft të fuqishme, të cilën mund ta përdorin më të dobëtit dhe më të pahuqishmit. Barazia i heq çdo individi mbështetjen e të afërmëve; por shtypi i lejon të thërrassë në ndihmë të gjithë bashkqytetarët dhe të gjithë të tjerët si ai... Prandaj shtypi është, par excellence, instrumenti demokratik i lirisë”⁹.

Mirëpo në një regjim ku institucionet demokratike janë të pakonsoliduara, ose siç thotë Tokëvili, që “pretendojnë se janë të lirë”, çdo veprues shtetëror mund ta shkelë ligjin pa u ndëshkuar dhe kushtetuta nuk u jep të shtypurve të drejtën për t’u ankuar para drejtësisë. Te këta popuj pavarësia e shtypit nuk duhet konsideruar si një nga garancitë për lirinë dhe sigurinë e qytatarëve, por si e vëtmja garanci për to.

Në analizën teorike të përvojës amerikanë do të dëshiroja të ndalesha në një paralajmërim që, duke marrë parasysh disa fenomene të shtypit tonë, janë një këshillë e rëndësishme për shpirtin gazetaresk që po formohet në shoqërinë tonë, përballë një publiku që beson çdo gjë që i thuhet, ose që nuk mendon në mënyrë karteziane edhe pse nuk i ka lexuar veprat e Dekartit. Kur kemi njerëz që besojnë pa u thelluar dhe beson të parin tribun që i paraqitet

⁸ Po aty, V.I, f. 266.

⁹ Po aty, V.II, f. 291 -292.

mundësia e manipulimit bëhet shumë e madhe. “Kur liria e shtypit i gjen njërezit në këtë gjendje, ajo u le atyre, për një kohë të gjatë, këtë zakon për të besuar pa reflektuar; ajo vetëm sa ndryshon çdo ditë objektin e besimeve të tyre jo reflektive. Mbi tërë horizontin intelektual, shpirti i njeriut vazhdon të shikojë vetëm një pikë; por kjo pikë varion parreshtur. Kjo është koha e revolucioneve të befasishëm. Fatkeqë janë gjeneratat, që, të parat, pranojnë menjëherë lirinë e shtypit!”¹⁰. Por ç’ të keqe ka kjo liri e beftë e shtypit? “Sepse, shpejt, rrathi i ideve të reja do të shterë. Përvoja piqet dhe njeriu zhytet në një dyshim dhe në një përbuzje të përgjithshme”¹¹. Ky fenomen ndodh, sepse njerëzit ndodhen në këto dy gjendje shpirtërore; ose do të besojnë pa ditur përsë, ose nuk do të dinë me saktësi se çfarë duhet besuar. Më duket se publiku ynë ka arritur në këtë gjëndje për shkak të abuzimit me lirinë e shtypit, mediokritetin e përgjithshëm dhe shterjen e ideve duke u marrë me kurtizanët e politikës, të cilët nuk prodhojnë dot ide për zhvillim.

Por a ka një limit për lirinë e shtypit? Sigurishjt që po. Ky është dinjiteti i personit njerëzor, ose e thënë në një mënyrë më të përgjithshme, të drejtat themelore të njeriut. Në qoftë se shtypit do t’i falej përshkrimi i jetës private të një politikani, nuk mund t’i falet dinjiteti i qytetarit. Ka jo pak raste kur shtypi, pa u siguruar në vërtetësinë e fakteve cënon rëndë dinjitetin e qytetarit. Në këtë kuptim ajo që e rrezikon shtypin janë ekceset e lirisë dhe prirja, fatkeqësisht mjaft e theksuar për ta parë shtypin thjesht si biznes. Në qoftë se shtypi do të shikohet thjesht si biznes, atëherë do të shfaqet, herët ose vonë, fenomeni i indiferencës së qytetarëve ndaj shtypit.

Nga ana tjeter, në qoftë se shtypi do të bjerë në veset që karakterizojnë “moshat e demokracisë”, për të cilat na paralajmëron Tokëvili, atëherë shtypi duke mos gjeneruar ide qe formojnë qytetarë, do të mbajë individin të lidhur pas mediokritetit dhe do të lerë të braktisur në lojën e manipulimit sharlatanesk të politikës. Pasojat e këtyre fenomeneve mund t’ a paraqesim sipas metaforës së mëposhtëme:

¹⁰ Po aty, V.I, f. 272.

¹¹ Po aty, V. I, f. 273.

LIRIA E SHTYPIT

Dita e parë – O

Dita e dytë – Oh

Dita e tretë – Oh, Oh K

Dita e katërt – Oh, Oh, Oh R

Dita e pestë – Oh, Oh, Oh, Oh E

Dita e gjashtë – Më ne fund ne do të mundemi... SH

Dita e shtatë – Më në fund ne do të mundemi lirshëm... E

Dita e tetë - Më në fund ne do të mundemi lirshëm të shkruajmë... N

Dita e nëntë - Më në fund ne do të mundemi lirshëm të shkruajmë sepse... D

Dita e dhjetë - Më në fund ne do të mundemi lirshëm të shkruajmë sepse ç... O

Dita 11 - Më në fund ne do të mundemi lirshëm të shkruajmë sepse çensura...

Dita 12 - Më në fund ne do të mundemi lirshëm të shkruajmë sepse çensura ka v ...

Dita 13 - Më në fund ne do të mundemi lirshëm të shkruajmë sepse çensura ka vdekur ...

Dita 14 - Më në fund ne do të mundemi lirshëm të shkruajmë sepse çensura ka v !!!

Dita 15 - Më në fund ne do të mundemi lirshëm të shkruajmë sepse çensura !!! O

Dita 16 - Më në fund ne do të mundemi lirshëm të shkruajmë sepse ç !!! D

Dita 17 - Më në fund ne do të mundemi lirshëm të shkruajmë sepse!!! N

Dita 18 - Më në fund ne do të mundemi lirshëm të shkruajmë!!! E

Dita 19 - Më në fund ne do të mundemi lirshëm!!! U

Dita 20 - Më në fund ne do të mundemi!!! N

Dita 21 – Ah! Ah! Ah! I

Dita 22 – Ah! Ah! M

Dita 23 – Ah! I

Dita 24 -? D

Kuprohet që secili është i lirë ta komentojë lirshëm këtë skemë metaforike. Megjithatë kjo është një ftesë për reflektim.

Mehmet Tütüncü, Qendra Botërore e Kërkimeve për Gjuhën Turke dhe Arabe, Haarlem, Hollandë

Korpusi i mbishkrimeve osmane në Vlorë dhe Gjirokastër

Abstrakt

Ky është një studim dhe botim rrëth mbishkrimeve osmane në jug të Shqipërisë, të përcaktuara si zona ndërmjet Vlorës dhe kufirit grek. Gjatë viteve të fundit, janë zbuluar shumë mbishkrime të reja (kryesisht të varreve), nga studiues të huaj dhe vendas. Mbishkrimeve të njoitura nga literatura (Evlia Çelebi dhe të tjerë) u janë shtuar këto mbishkrime të reja të zbuluara. 25 mbishkrime nga kjo zonë, të cilat datojnë që nga viti 1542 deri në 1897, janë botuar këtu si pjesë e Korpusit të mbishkrimeve osmane në Shqipëri. Mbishkrimet janë studiuar në kontekstin e tyre historik dhe kulturor. Ato përbajnë informacione në lidhje me aktivitetet në fushën e ndërtimit, jetën dhe kulturën e asaj zone gjatë shekujve të sundimit osman në Shqipëri.¹²

Fjalë kyçë: Mbishkrime osmane, xhami.

1. Hyrje

1.1 Korpusi i mbishkrimeve osmane në Shqipërinë Jugore (mbishkrimet e varreve dhe themelet)

Shqipëria e Jugut nuk është shumë e pasur me mbishkrime osmane. Midis Vlorës dhe kufirit grek ekzistojnë vetëm 25 mbishkrime të regjistruara. Katër nga këto mbishkrime (nr. 2-5), janë të njoitura nga veprat e Evlija Çelebiut dhe literaturës përkatëse. Këto mbishkrime në ditët e sotme kanë humbur. Megjithatë, ato janë mjaftueshëm të rëndësishme për historinë e rajonit për t'i përfshirë këtu në Korpusin tonë. 21 mbishkrime të tjera ekzistojnë ende dhe kryesisht janë publikuar për herë të parë në këtë punim.

¹². Artikulli është botuar fillimiisht në anglisht në revistën “Eurasistica”, Venezia, Itali, Edizioni Ca’ Foscari - Digital Publishing, 2015:155. Në revistën “Zani i Naltë” botohet me lejen e autorit në dy pjesë. Në këtë numër do të jetë korpusi i mbishkrimeve osmane në Vlorë dhe Gjirokastër.

Mbishkrimet përgjithësisht janë në gjendje të keqe dhe janë kryesisht të dëmtuar. Sidomos gjatë regjimit komunist, mbishkrimet janë shkatërruar qëllimi. **Kur leximet nuk janë të sigura një gjë të tillë e kemi evidentuar dhe theksuar te transkriptimet.** Kudo që të jetë e nevojshme, mbishkrimet do të shoqërohen me seksionet përkatëse të përshkrimeve të qyteteve dhe ndërtesave të paraqitura nga Evlija Çelebiu.

Tabela 1. Inventari i mbishkrimeve

Vendi	Data
Vlorë, Xhamia e Sulltan Sulejmanit	935 Hixhri -1528-29 E.S.
Çezma e Iliaz Pashës (Evlija 140 E.S.)	949 Hixhri -1542
Mbishkrimi në kështjellën e Kaninës.	1528 E.S - 1542 E.S.
Gjirokastra. Xhamia e Sultani Bajazidit	1645 E.S -1669 E.S.
Gjirokastër, Xhamia e Teqesë (?)	1145 Hixhri -1732-33 E.S.
Gjirokastër, Xhamia e Pazarit	1177 Hixhri -1763-64 E.S.
Gjirokastër, Varri i Shejh Hasanit Halveti	1221 Hixhri -1806-07 E.S.
Gjirokastër, Varri i Shejh Sulejman Halvetiut	1268 Hixhri -1852 E.S.
Gjirokastër, Mbishkrimi te burimi Avli Manat E.S.	1273 Hixhri -1858
Libohovë, Gurvarri	1278 Hixhri -1861-62 E.S.
Libohovë, Gurvarri	1283 Hixhri -1866-67 E.S.
Gjirokastër, Xhamia dhe kroi i Haxhi Muratit	284 Hixhri -1867-68 E.S.
Libohovë, Gurvarri	1287 Hixhri -1870-71 E.S.
Gjirokastër, Xhamia e Dunavatit E.S.	1304 Hixhri -1887
Libohovë, Gurvarri i Maliq Pashës	1309 Hixhri -1892 E.S
Delvinë, Gurvarri Xhërmëhallë,	1315 Hixhri -1897 E.S
Libohova, Gurvarri i Safet Beut	Pa datë

Tabela 2. Mbishkrimet publikohen në vijim sipas qyteteve ku janë gjetur

Vlora dhe Kanina	3 mbishkrime
Gjirokastra	9 mbishkrime
Libohova	5 mbishkrime

Janë gjithsej nëntë varre të cilët i mbijetuan vandalizmit të shekullit të 20-të dhe 16 ndërtesa apo mbishkrime të restauruara si dhe dy grafite, të cilat janë zbuluar kohët e fundit (nr 24); grafiti tjeter është zhdukur kohë më parë (nr. 4).

2. Vlora

Vlora, porti i dytë më i madh në Shqipëri, sot i është i pozicionuar në një gji natyror madhështor. Ajo shërbeu si bazë për operacionet e 1480 kundër Italisë së Jugut, gjatë fushatës së Fatih Sulltan Mehmetit dhe Gedik Ahmet Pashait; më 1537, Sulltan Sulejmani qëndroi për më shumë se një muaj në Vlorë gjatë fushatës së Korfuzit. Gjatë periudhës së sundimit të tij, ai urdhëroi të ndërtohej disa vepra të rëndësishme në kalanë e Kaninës, në Vlorë u ndërtua një xhami e vogël dhe e bukur si dhe kalaja e Vlorës. Ekzistojnë 3 mbishkrime që nga koha e Sulltan Sulejmanit, të gjitha të përshkruara nga Evlija Çelebi. Vetëm mbishkrimi i xhamisë ka mbijetuar deri në ditët e sotme. Evlija Çelebiu e përshkruan Vlorën si më poshtë:

Porti dhe kalaja e Vlorës

Vlora u themelua nga Sulltan Sulejmani, i cili urdhëroi që ajo të ndërtohej në formën e një oborri (avlu) me pamje nga deti, për të mbrojtur gjirin e Vlorës nga sulmi i venedikasve dhe kur përfundoi ndërtimi i qytetit, atij iu dha emri Avluya. Ky emër figuron në Zyrat e Gjendjes Civile Perandorake si Sanxhaku i Vlorës-Avlonya. Kalaja e Vlorës është ndërtuar në një terren të ulët me rërë, në hyrje të Gjirit të Vlorës dhe Gjirit të Dukatit. Është me formë tetëkëndore dhe është shumë e fortë dhe solide, një mur vërtet madhështor i Sulltan Sulejmanit. Njerëzit thonë se osmanët nuk dinë të ndërtojnë kështjella, por ai që nuk ka parë pallatet e Szegedit, në kufirin e Eger, kalanë e Bender, në brigjet e lumit Dniestër në kufirin e Ochakov, dhe

këtë kala të Vlorës, nuk mund ta kuptojë dot se sa mjeshtërore mund të jenë veprat osmane të ndërtimit. (Përkhth. nga Dankoff dhe Elsie 1999, f. 135)

Figura 1. Mbishkrimi i Sulltan Sulejmanit

2.1 Mbishkrimi i Sulltan Sulejmanit

Ky është padyshim një nga mbishkrimet më historikë dhe më të rëndësishëm të prezantuar në Korpusin tonë (Fig. 1). Kjo për shkak se ai i referohet **dy ve???????** të rëndësishme: i pari është një udhëheqës fetar dhe tjetri është Sulltan Sulejmani. Mbishkrimi është fiksuar tashmë në muret e Xhaminë e Pashallerreva-s, e cila është ndërtuar në shekullin e 20 nga Reshid Pasha. Mbishkrimi është kopjuar pa gabime nga Evlija Çelebi në *Seyahatname-n* e tij të famshme:

Në të gjitha ato, ekzistojnë [...] minberë lutjesh. Në mesin e tyre ngrihet magjepsëse Xhamia e Sulltan Sulejmanit me një kupolë të gdhendur në gur, e mbuluar me plumb dhe me një minare të rrëzuar. Mbi derën e kibles mund të vërehet tabela ku shkruhet: Kjo xhami është një vend me vlerë të madhe shpirtërore. (Përkhth. nga Dankoff dhe Elsie 1999, f. 138)

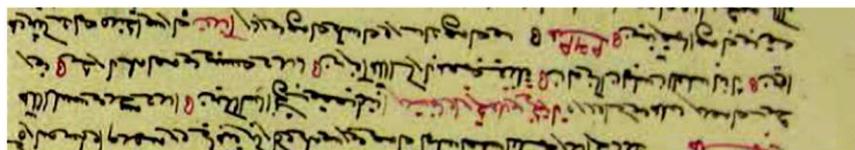

Figura 2. Dorëshkrimi i Evlija Çelebiut, ku paraqitet teksti i mbishkrimit i cili bën fjalë për Vlorën

ابتدا يعقوب شيخ سالكين * التدي مسجد في سبيل الله اوين
ثانيا سلطان سليمان الزمان * قلدى جمعه ابارك الله افرين
دي حسبي بو ما قمك تاريخن * نور حق بو(ل) جامع المقر بين
في ٩٤٩ 1542/1543

ibtida Yakub Seyh-üs Salikin
Etdi mescid fi sebilillah evin
Saniyen Sultan Süleyman-uż-zeman
Kildi Cuma barekellahu aferin
Dedi hasbi bu makamm tarihin
Nûr-i hak bu cami-ul-mukarrabîn sene 949
I pari Jakubi, prijësi i tē devotshmëve
E bëri shtëpinë e tij xhami (mesxhid) pér hir tē Zottit
I dyti Sulttan Sulejmani, Solomoni i epokës
E shndërrroi atë në xhami xhemaati - i lumtë!
Hasbi ka hartuar tabelën e këtij tempulli:
Gjej dritën e së vërtetës: Xhamia e tē afërmve tē Allahut
Viti 949 Hixhri [1542 E.S.]

Mbishkrimi (figura 2) është mjaft i rëndësishëm pér arsyen se ai i referohet Shejh Jakubit tē Urdhrit Halveti, i cili ka predikuar në Shqipërinë e Jugut. Më vonë Sulttan Sulejmani e pat kthyer atë në xhami. Hasbi ka gdhendur një tabelë (një mbishkrim i cili daton në vitin 957), e cila ka 8 vjet diferencë me vitin që është shënuar numerikisht në mbishkrim. Një tjetër veçori i mbishkrimit është referenca pér Sulttan Sulejmanin si "Solomoni i Epokës së tij." Sulejmani e kishte shumë pér zemër krahasimin me mbretin biblik Solomonin. Ekzistojnë edhe 2 mbishkreme në Jerusalem ku është përdorur kjo referencë (Tütüncü 2006 f. 34-35 dhe 38-39).

2.2 İlyas Paşa Çeşmesi (Çezma e Iliaz Pashës)

Një mbishkrim i dyte i përmendor nga Evlija Celebiu është mbishkrimi i një çezme. Kjo çezmë ndodhet pranë teqesë së Jakub Efendiut

dhe quhet Çezma e Iljaz Pashës. Ky mbishkrim së bashku me çezmën janë shkatërruar kohë më parë.

Siq citohet të ketë shkruar Evlija Celebiu: “Ekzistojnë 4 kroje dhe 8 çezma, më e njohura prej të cilave është Çezma e Iljaz Pashës pranë teqesë së Jakub Efendit me mbishkrimin e mëposhtëm:

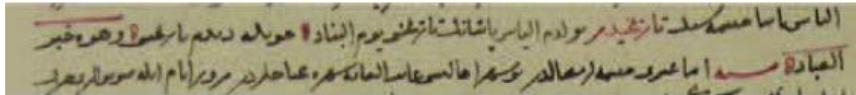

Figura 3. Dorëshkrimi i Evlija Çelebiut, në të cilin paraqitet teksti që i referohet çezmës së Iljaz Pashës

*Buldum ilyas Paşanın tarihini
yevmü 't-tenad
Çünkü dedim tarihini ve-hüve hayrü'l-
ibad/ Sene...*

Në ditën e grumbullimit unë gjeta datën e Iljaz Pashës

Prandaj unë paraqita mbishkrimin e tij: “Dhe ai është më i miri prej shërbëtorëve të Zotit.

Viti... (Përkth. nga Dankoff, Elsie 1999, f. 141)

Rreshti i fundit përmban një datë përfundimtare në abxhade e cila llogaritet:

ve-hüve hayrü 'l-ibad 70 + 810 + 108 = 935

935 Hixhri përkon me 1528/1529 E.S.

Ky burim daton qysh nga koha e Sulltan Sulejmanit. Nëse data e bjet është e saktë, atëherë ky është mbishkrimi më i vjetër në Shqipërinë e Jugut.

2.3 Mbishkrimi në kështjellën e Kaninës

Në Kaninë, në një mal me pamje nga Avlonya (Vlora), në gjirin dhe rrethinat e saj, u ndërtua një kështjellë. Kjo kështjellë sipas Evlija Çelebiut, ka pasur një mbishkrim në të (Fig. 4).

Evlija e përshkruan Kaninën si më poshtë:

Kalaja e Kaninës ka tri porta, njëra ndodhet përballë jug-lindjes dhe lidh kështjellën me qytetin e hapur nga ana tjetër. E dyta shikon nga veriu dhe hapet në rrugën që zbret në Vlorë. E treta ndodhet nga jugu dhe hapet mbi vendbanimin e vogël ekstramural (Varoş). Pranë kësaj porte ndodhet kështjella, e cila ka një portë që shikon nga lindja dhe komunikon me kalanë kryesore. Kalaja përmban vetëm 20 shtëpi të ndërtuara në stilin e vjetër me çati me tjegulla. Ajo gjithashtu ka një depo magazinimi për grurë dhe municione si dhe puse për ujë. Mbi portën veriore ndodhet një mbishkrim me shkronja sa e gjithë faqja të vendosur mbi një pllakë katrore prej mermeri të bardhë, e cila tregon datën kur Sultan Sulejmani ka riparuar dhe rindërtuar kështjellën. Rrugët në këtë kala janë të gjitha me orientim lart e poshtë. Nuk ka tregje, kroje, banja turke dhe ndërtesa publike brenda mureve, por qyteti është hapur në jug të kalasë dhe përmban 300 shtëpi guri me çati me tjegulla, si dhe kopshte e vreshta, të gjitha të grumbulluar mbi njëra-tjetren. Këtu, gjithashtu nuk ekziston asnjë gjurmë e ndonjë pazarit. Ekziston vetëm Xhamia e madhe e Sinan Pashës me minaren e saj të lartë dhe elegante. Këtu ndodhet gjithashtu edhe një teqe e Haxhi Bektash Velikut, e cila është zbukuruar po ashtu nga Sinan Pasha. Kjo teqe është e njohur në të gjithë Turqinë, Arabinë dhe Persinë. Këtu gjen shumë njerëz, të cilët i janë përkushtuar shkencave mistike dhe bëjnë jetën e varfër të dervishit. Midis tyre ka djem të rinj e të pashëm. **Vizitorët dhe pelegrinët mikpriten dhe ushqehen me bollëk nga kuzhina dhe qilari i teqesë sepse të gjitha malet vreshtat dhe kopshtet përreth, i përkasin asaj.** Në afërsi të teqesë, ndodhet i varrosur themeluesi dhe bamirësi i kompleksit, Gazi Sinan Pasha, së bashku me të gjithë familjen dhe provizonet e tij në një mauzoleum me një kupolë të hijshme - Allahu pastë mëshirë për shpirrat e tyre. Me pak fjalë, kjo është një e teqe pasur dhe e famshme, përtej aftësive të mia për ta përshkruar. (Përkth. nga Dankoff, Elsie 1999, f. 131-132) (Fig. 5)

Figura 4. Kështjella e Kaninës

Figura 5. Guri i varrit të Sinan Pashës

Mbishkrimi që ka të bëjë me themelimin e kalasë së Kaninës nga Sulltan Sulejmani është zhdukur tashmë. Një gur varri në buzë të kalasë i referohet vendvarrimit të Sinan Pashës. Guri i varrit ka një kokë të mbështjellë me një shpatë me dy tehë. Ky model shpate është i ashtuquajturi “Zulfikari i kalifit Ali”, dhe me sa duket është bërë me qëllim për të evidentuar lidhjen e Sinan Pashës me urdhrin bektashi, siç thuhet nga Evlija.

Kjo përbën një referencë të hershme për themelimin e urdhrit Bektashi në Shqipëri.

Figura 6. Pamje e përgjithshme e Gjirokastrës nga kalaja

Figura 7. Kalaja e Gjirokastrës

3. Gjirokastra

Nuk e taprojmë po të themi se Gjirokastra është qendra më e rëndësishme urbane e Shqipërisë jugore dhe në të njëjtën kohë qyteti më i bukur në të gjithë vendin dhe më piktoresku i Ballkanit. Qyteti shtrihet në disa kodra. Vendbanimi i përhapur në një sipërfaqe të gjërë është i dominuar nga një kështjellë. Gjirokastra ka shtëpitë dhe pallatet më të bukura dhe më origjinale të banimit të shekujve 18 dhe 19. Ajo ka shpëtuar nga shkatërrimi i komunistëve, sepse ishte vendlindja e Enver Hoxhës. Gjirokastra është qytet në të cilën ndodhen disa xhami, dy teqe Halveti, një medrese, çezma origjinale otomane dhe teqe bektashiane, një Xhami e pazarit si dhe një xhami e teqesë. Në Gjirokastër ndodhen disa mbishkrime, të cilat nuk janë botuar. Gjatë ekspeditës tonë ne kemi marrë fotografi nga këto mbishkrime.

3.1 Xhamia e Sulltan Bajazitit në Gjirokastër

Evlja Çelebiu thekson se ka ekzistuar një grafit i shkruar në një nga shtyllat brenda Xhamisë së Sulltan Bajazitit (Fig. 6-7).

Në të ndodhen gjithsej tetë minberë lutjesh. Sipër në kala ndodhet Xhamia e Sulltan Bajazitit II. Në njëren prej kolonave gjendet mbishkrimi i poshtëm me shkrimin karakteristik të asaj kohe:

Bu çehirden Kandiye gazasrnدا yediyüz aded hanedan sahibleri şehid haneleri mesdud kalmışdır. Ve yedi bin added hüddaman bu çehirden Kandiye'de şehd-I şehadet camin nuş etmişlerdir. Deyü tahrir etmişlerdir

«Shtatëqind kryefamiljarë nga ky qytet ranë në betejën e Candia si martirë të besimit. Shtëpitë e tyre janë të myllura. Dhe shtatë mijë shërbëtorët nga ky qytet kanë pirë kupën e martirizimit në Candia».

Në të vërtetë, shumë shtëpi janë myllur dhe shërbëtorët e tyre janë martuar me gra të ish zotërinjve të tyre.

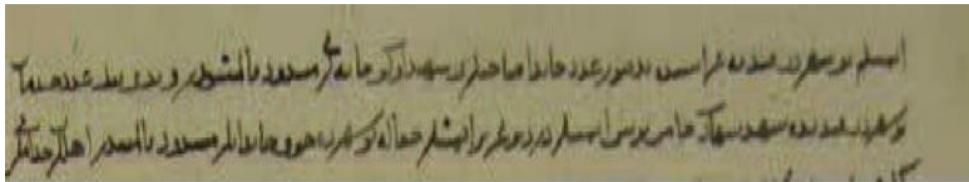

Figura 8. Dorëshkrimi i Evlija Çelebi, ku paraqitet tekstin i shkruar në Xhaminë e Bajazitit në kalanë e Gjirokastrës

3.2 Xhamia e Teqesë (1145)

Sipas Frashërit dhe Dashit¹³, ka pasur një mbishkrim, në të cilin thuhej se ajo është ndërtuar në vitin 1145 (1732/1733 E.S.). Kjo xhami duhet të jetë ajo që është përshkruar nga Evlija Çelebiu, si Xhamia e Teqesë. Nga banorët e zonës ajo njihej edhe si Xhamia e Meshit. Sipas Machiel Kiel (1990, f. 142), ajo ishte ende në këmbë në vitin 1967, por duhet të jetë shkatërruar pak kohë më pas. Ne nuk kemi asnjë ide se çfarë ishte shkruar në këtë mbishkrim përvjeç fakteve të rrëfyera nga Frashëri dhe Dashi.

3.3 Xhamia e Pazarit

E vetmja Xhami e paprekur e cila u ka mbijetuar shkatërrimeve është Xhamia e Pazarit (Fig. 9). Ka një mbishkrim të lartë mbi hyrjen e mbetur të sinjalizuar nga Machiel Kiel (1990, f. 142). Ashtu siç ka sinjalizuar edhe më parë Kiel, vetëm 4 rreshta të vegjël të mbishkrimit janë paksa të lexueshme. I pari përmban prezantimin si «Zotëruesi i Punëve të mira» dhe rreshti i dytë e i tretë përmbajnë emrin e kujdestarit i cili është i paqartë për shkak të papastërtive. Rreshti i fundit përmban datën e lexueshme 1177.

Sahib ul hayrat vel hasenat

1177Hixhri = 1763/1764

3.4 Mbishkrimi në Xhaminë e Haxhi Muratit

Në Gjirokastër ndodhet një Xhami me minaren gjysmë të

¹³. Frashëri, Dashi (1987, f. 73) jepin si datë ndërtimi vitin 1742/1743, por jepin vitin Hixhri 1145, i cili në fakt i korrespondon viteve 1732/1733 E.S.

shkatërruar. Ajo duhet të jetë Xhamia e cila është përshkruar nga Evlija Çelebi si më poshtë:

Në këmbët e hamamit ndodhet Xhamia e Haxhi Muratit. Në të shkohet nëpërmjet një palë shkallëve prej guri. Ajo është një ndërtesë e lartë prej guri me minare të ndërtuar me mjeshteri dhe me një çezmë uji me shije të mrekullueshme. Brenda në xhami tavani është zbukuruar me dekorime të imëta.

Përshkrimi sipas Evlija Çelebiut (cit. Dankoff, Elsie 1999 f. 76-77) ende mund të vërehet qartë. Ajo është me formë katrore në bazë dhe minarja e saj është gjysmë e rrënuar. Ajo aktualisht përdoret si shtëpi banimi. Poshtë Xhamisë ndodhet një pus i cili ende ka ujë të mrekullueshëm. Në këmbët e minares ndodhet edhe një tjetër çezmë. Ka një palë shkallë që të çojnë deri në hyrje të Xhamisë, e cila, me siguri, ka më shumë se 6 shtresa prej guri. Oborri i Xhamisë është ende plot me pemë dhe rrëthinat janë populuar me ndërtesa të vjetra. Çezma e ndërtuar mbi pus tregon një mbishkrim sipas të cilës kjo xhami emërohet si «Xhamia e Haxhi Muratit».

Mbishkrimi paraqet emrin e kujdestarit të saj Haxhi Muratit (Fig. 11). Por kjo xhami u rindërtua më vonë nga dikush tjetër, i quajtur Muin Arslan. Ky mbishkrim është pa datë. Prandaj, ne nuk kemi asnje informacion se kur është ndërmarrë ky aktivitet i rindërtimit.

Figura 9. Mbishkrimi i Xhamisë së Pazarit, Gjirokastër

Figura 10. Xhamia e Haxhi Muratit, Gjirokastër

- 1 Havz ile yapılmışdır ki fâide-yi ziyâde ola
- 2 Esâsından yapdiran ki duâda artık ola
- 3 Câmi‘ ile berâber müessimisi Hacı Murad
- 4 Havzi yabdiran (cami) berâber cennetle şâd
- 5 Cümle ehl-i îmân ve havzile yabdirana
- 6 Muîn Arslan nâib yeğen sâhib İbn Güfste
- 7 Bu gün bana yarın sana işte gitti enbiyâ
- 8 Lutf ile ihlâs ile cümleye münâsib duâ

Kjo është ndërtuar me një pishinë që të ketë dobi të madhe
Ai që e ka ndërtuar duhet të marrë shumë lëvdata,
Ndërtimi u krye nën urdhrat e Haxhi Muratit
Ai që ndërtoi pishinën së bashku me xhaminë duhet të jetë i lumtur
në Xhennet,
Të gjithë besimtarët dhe ai që ndërtoi pishinën
Është Muins Arslan, guvernatori Yegen Sahib Kufte
Një ditë për mua një ditë tjetër për ty, kështu ata kanë ikur të gjithë
Ju lutemi, me respekt bëni një dua për shpirtin e tyre.

حوضیله یا لمشدر که فائدہ زیادہ اولہ
اساسنندن یادیران کے دعاوہ ارتوق اولہ
جامع ایله برابر موہسنسی حاجی مراد
هوضی یادیران جامع بارابر چنٹلہ
جملہ اهل ایمان و حوضیله یادیرانہ
معین ارسلان نائب یکن صاحب ابن کفتہ
بو کون بکا یارین سکا ایشته کیتندی انبیا
لطف ایله اخلاصیله جملہ یہ مناصب دعا

Rreshti i fundit përmban një datë në abxhad dhe kur llogarisim shkronjat sipas vlerës së tyre përkatëse numerike, rezulton që viti i saktë i mbishkrimit është viti 1284 Hixhri.

لطف ایله اخلاصیله جملہ یہ مناصب دعا

$$75+184+93 + 77+767+46+119 = 1284$$

Viti 1284 Hixhri është viti 1867/68 E.S.

Figura 11. Mbishkrimi në Xhaminë e Haxhi Muratit Gjirokastër

Figura 12. Xhamia e Dunavatit, Gjirokastër (1384/1887)

Figura 13. Mbishkrimi në Xhaminë e Dunavatit, Gjirokastër

3.5 Xhamia e Dunavatit

Kjo Xhamia tani përdoret si depo. Emri i saj përkon me emrin e lagjes ku ndodhet Xhamia e Dunavatit.

Në të ekziston një mbishkrim që daton në vitin 1304.

1. *Makâm-i mescidgâhi ravza-i pür feyz-i mevlânâ*
2. *Harâb olmuş idi bûd u nâ-vât câmi-i ulyâ*
3. *Zamâniyle bu hayatı bâni-i mükerremîn hayr eylemiş bünyâd*
4. *Ve lakin pek harâba yüz tutup kalmış tek tenhâ*
5. *Ki sâhib-i hayr bânişi demektir Karagöz-zâde*
6. *Edîb bin Ömer sarf etti nakd-i himmeti ihyâ*
7. *İlahi kudretinle isti ‘ân et yevm-i mahşerde*
8. *Meded sen afy-i gufrân-i hüdâsin evvel ve âhir*
9. *Salâ ve nesrin okunsun şarkı her dem tarih-i tâmmîn*
10. *Temelden kıldı bu Edîb Efendi câmii inşâ*
11. *Min gurreti’ş-şehri zilhicce senetin 12 Erbaa ve selâse*

Ky vend i adhurimit dhe një kopsht i të mësuarit dhe shkencës për Zotin tonë

Kjo xhami elegante e Dunavatit ka qenë e rrënuar

Në kohët e vjetra një person i veprave bamirëse e pat ndërtuar atë
Por më vonë ajo mbeti e vetmuar dhe në gjendje të shkatërruar
Themeluesi i saj quhej Karagozzade
Edib Bin Omer ka shpenzuar para për rindërtimin
O Zoti im, të lutem na ndihmo në Ditën e Gjykimit
Ndihmona se Ti je Ai që na fal neve O Zot, përparrë dhe më pas
Sala dhe Nesrin do të lexohen në çdo kohë në datën e saj
Edip Efendie e ka ndërtuar nga themelët këtë xhami
Në fillim të muajit të Dhulhixhes në vitin 1304.

مقام مسجدکه ی روضهٔ رفیض مولانا
خراب اولمش ایدی بودناوات جامع علیا
زمانیله بو خیری بانیء مکرمن خیر ایلمیش بنیاد
ولکین٠ که خاربہ یوز طوتوب قالمش تک تنها
که صاحب خیر بانسی دیمکدر قاره کوززاده
ادیب بن عمر صرف ایتدی نقد همتی احیا
الهي قدر تکله استعن ایت یوم محشرده
مدد سن غفو غفران خداسک اول و آخر
صلا و نسرين او قونسون شرفی بر دم تاریخی تامک
تملدن قلدی بو ادیب افندی جامع انشا

من غرة الشهري زى لحجه سنة
اربع و ثلاثة و الف سنة

Rreshti i dytë i distikut të pestë përmban një datë të shkruar në
ebxhed. Shkronjat e ekivalantuara në numra jepin datën 1304 e cila është e
shkruar e plotë edhe në distikun e fundit:

تملدن قلدی بو ادیب افندی جامع انشا

$$352+114+145+17+8+144+524=1304$$

Ditët e para të Dhulhixhes në arabisht korrespondojnë me datat 21-23 gusht 1887.

3.6 Varri i Shejh Hasanit dhe Huseinit Halveti (1181/1767)

Në Gjirokastër ndodhet një Teqe Halveti (Fig. 14). Në kopshtin e kësaj teqeje gjenden 2 tyrbe me mbishkrime. Njëra nga tyrbet ka një mbishkrim shumë të dëmtuar (Fig. 15). Ai jep datën e vdekjes së Shejh Hysejin (1181) dhe rindërtimin e teqesë nga Muhtar pasha në vitin 1221, rrëth 40 vjet më vonë. Muhtar Pasha ishte njëri nga djemtë e Ali Pashë Tepelenës.

Tarih merhum ve Magfur lehu halife??

Seyh huseyin Halife Salfi....

Vefat tarih sene 1181 = 1767/1768

... (Tamir) Muhtar pasha 1221 = 1806/1807

تاریخ مرہوم و مغفور له خلفۃ
شیخ حسین خالفة سلفی سنۃ
وفت تاریخ ۱۱۸۱/۱۷۶۷-۱۷۶۸

.....

تعمیر مختار باشا سنۃ ۱۲۲۱/۱۸۰۷

Data e halifes së ndjerë dhe

Shejh Husejn Halife Salfi

Data e vdekjes 1181

Data e rindërtimit 1221 nga Muhtar Pasha

Figura 14. Teqeja e Shejh Hasan Halvetiut

Figura 15. Mbishkrimi në tyrben e Shejh Hysejn Halvetiut

Figura 16. Mbishkrimi i Shejh Sulejmanit
Avlumanlatit

Figura 17. Çezma e

3.7 Teqeja e Shejh Sulejman Halvetiut, Rexhep 1268-Maj 1852

Një tjetër teqe Halveti ndodhet gjithashtu edhe në Gjirokastër. Një mbishkrim është vendosur në hyrje të njërsës prej ndërtesave (Fig. 16).

1. *Bu makami Inşa ediüb*
- 2
3. *mekan olub inmege*
4. *makbul olsun*
5. *içler He*
6. *hayr neva ali olub*
7. *sene 1268 mah receb Seyh Suleyman Halveti Tekke*

تملدن قلدى بو اديب افندى جامع انشا
بو ماقام انشا ايدو ب
مكان اولب انمكه
ماقبول اولسون
او • لر ايله

حير نوا على اولوب سعنة ١٢٦٨ ماه رجب

Kjo bekuar vendosur është ndërtuar nga ...

Ky është një vend i shenjtë e qoftë e pranuar

si një vepër e bujarisë

Në vitin 1268 në muajin Rexhep.

3.8 Çezma e Avlumanlatit (1273/1858)

Ky mbishkrim është gjetur në Teqenë e Zellishit. Ai është një mbishkrim me një nuancë lokale. Avli manalat është emri i një lagjeje të Gjirokastrës dhe mbiemri Buzgu është me origjinë shqiptare (Fig. 17).

Sahibul Hayrat Avli

Manalaat mahalli

Bende-i Ali Aba Salih Aga

Buzgu Hak Teâlâ hayrat

ve hasenâtcların kabul

eyleye...

Amin sene 1273

Zotëruesi i veprave të mira shërbëtor i familjes së Profetit të Shenjtë në lagjen e Avli Manalat Salih Aga Buzgu. Zoti i pranofstë veprat dhe lëmoshën e tij. Amin viti 1273.

3.9 Guri i fragmentuar i varrit

Emri i personit të vdekur nuk është ruajtur (figura 18).

Ah Mine-l-mevt

*Bu Cihan bagrna geldim bir
müriüvvet gormedim Derdime derman aradim
bir ilacrn bulamadim Ah ila zad kilarak
tazeligime doymadim Çün eceli peymanesi
dolmuş murad almadim.*

*Hasretâ fâni cihanda tûl-i ômûr
sürmedim Firkatâ takdîr bu imîş tâ ezelden
bilmedim*

Kjo është një pjesë e një gur varri me një poezi osmane shumë të lashtë dhe e famshme e karakterit ankues në lidhje me vdekjen dhe largimin nga kjo botë. Meqenëse nuk ka as emër e as ndonjë të dhënë tjetër që të mund të identifikojë personin e varrosur, ne e kemi hequr fare përkthimin.

Figura 18. Guri i fragmentizuar i varrit

Bibliografia

Dankoff, Robert; Elsie Robert (eds.) (1999). Evliya Çelebi in Albania and adjacent regions (Kosovo, Montenegro, Ohrid). The relevant sections of the Seyahatnama botuar me përkthim dhe hyrje, vëll. 4. Leiden; Boston; Koln: Brill Academic Pub.

Frashëri, Gjergj; Dashi, Sulejman (1987). «Zhvillimi i arkitekturës

islamike shqiptare të xhamive (Probleme të periudhizimit)». Monumentet, 2, f. 51-76.

Macchiarella, Gianclaudio (2012a). «Delvina, Albania: A Sufi Architectural Enclave». Në: Cret Ciure, Fiorina; Nosilia, Viviana; Pavan, Adriano (bot.), Multa & Varia: Studi offerti a Maria Marcella Ferraccioli e Gianfranco Giraudo. Milano: Biblion, f. 9-32.

Macchiarella, Gianclaudio (2012b). «Delvina: a Mystic Architectural Enclave». Türk Donemi Kaziları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (Eskişehir, Turkey, 19-21 October 2011).

Macchiarella, Gianclaudio; Tütüncü, Mehmet (2012). «Delvina Kitabeleri». Gjatë punimeve të konferencës (Eskişehir, Turkey, 19-21 October 2011), pp. 549-558.

Kiel, Machiel (1990). Ottoman architecture in Albania (1385-1912). Istanbul: Research Centre for Islamic History, Art and Culture.

Kiel, Machiel (2013). «Tepelene, Türkiye Diyanet Vakfı». Islam Ansiklopedisi, vëll. 40, f. 475-479.

Tütüncü, Mehmet (2006). Turkish Jerusalem (1516-1917), Ottoman Inscriptions from Jerusalem and Other Palestinian Cities. Haarlem.

Aksut, Ali Kemalî (1944). Sultan Aziz'in Misir ve Avrupa seyahati. İstanbul: Ahmet Sait Oglu Kitabevi.

Islam Ansiklopedisi (2011), 40. Cilt, Tanzimat-Tevecüh. Ankara.

Msc. Anxhela Buzi & Prof. Dr. Ferdinand Gjana
Refugees rights and the challenge in European Union

Abstract

Protecting refugees and guaranteeing their rights has always been an issue which concerned the international community. The common asylum procedure in European Union gave access millions of refugees to request the assistance of states in order to be protected from plights in their country of origin by facilitating the asylum claims examination.

The main purpose of legal instruments acting in Europe is to avoid abuses and violations of refugee rights. Thousands of refugees head to Europe as they consider it as a safe place where they will not live with the fear of being persecuted for political, economic, social rights and for racial or religious reasons.

The purpose of this paper is to measure how effective are the mechanisms of European Union in providing the necessary means for refugees to seek asylum. In order to be able to answer about the efficiency of the mechanisms regarding asylum it will be analyzed the international and European legal framework, refugee status, the principle of non-refoulement and case studies to verify how these rights are applied by states when confronted with situations in which refugees enjoy the right to be protected.

Key words: European Union, refugees, asylum, non-refoulement, international law, Italy case

Introduction

The status of refugees has evolved since the First World War. Early legal instruments for the recognition of refugees date back to 1920 where refugee status has been specific to certain national groups. In this period, the League of Nations tried to resolve the crisis without giving a general definition of the term refugee. After World War II, it was considered necessary to set up a special structure to administer the situation with refugees and therefore the United Nations General Assembly adopted a resolution on the establishment of the High Commissioner for Refugees.

The 1951 Convention improved the previous instruments by providing the determining criteria for an individual to be considered a refugee. Under this convention, a refugee is considered a person who has grounded fear to be persecuted for reasons of race, religion, nationality, membership in a particular social group or political opinion and cannot be defended by his state.¹⁴

Inhumane treatment of refugees has prompted the need for the development of international law on refugees to enable the protection and safeguarding of their fundamental rights. But what is meant by the protection of refugees? Definition of the notion of protection under international law implies an unlimited human rights power, which means that refugees should be treated as human beings enjoying all the rights set forth in different conventions and laws.

The presence of refugees creates a difficult situation for host countries, because states are faced with a situation where they must balance internal affairs with international obligations not to harm diplomatic relations with other states. However, regardless of international obligations, refugee protection varies from country to country based on the fact how they are perceived by states in relation to national interests.

As a result, the assistance provided to their defense has been at different levels but not enough because of the perception that each state

¹⁴ Convention Relating to the Status of Refugees, opened for signature July 28, 1951, 189 U.N.T.S. 137

owns. In some cases, states have refused to allow refugees to cross their borders, which has not only helped them but puts in an inevitable danger to life and security. What are the legal instruments that protect refugee rights? Who is considered a refugee and how are their rights implemented in practice? How effective are the legal procedures that contribute to the protection and treatment with dignity of refugees?

The Conventions referring to the 1951 refugee status as well as other multilateral agreements did not contain mandatory elements for the protection of refugees from the states. The standards for the treatment of refugees have become binding to be enforced by States through the International Covenant on Civil and Political Rights¹⁵ and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights¹⁶. Based on the provisions codified in the aforementioned conventions it is concluded that the main instrument of refugee rights is the state, but these provisions can only "be enjoyed" by refugees only if the domestic legislation of the host country includes the law and international law standards.¹⁷

The problems faced by refugees are one of the most important issues at the international level this as a consequence of the considerable increase in the number of refugees regardless of the measures taken by the states. The main cause that refugees leave their country of origin is the violation of human rights, which implies that the violation of human rights and the difficulties that refugees need to pass are different aspects but belonging to the same problem.

¹⁵ International Covenant on Civil and Political Rights, G.A. Resolution 2200A (XXD, 21 U.N.GAOR supp. (No. 16) at 52, UN Doc. "6316 (1966), 999 U.N.T.S. 171, entered into force March 23, 1976

¹⁶ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, G.A. Resolution 2200A (WO, 21 U.N.GAOR supp. (No. 16) at 49, UN Doc.A/6316 (1966), 993 U.N.T.S. 3, entered into force January 3, 1976

¹⁷ Domestic Implementation of International Refugee Law"(1991)3 International Journal of Refugee Law at 504

Legal framework

The Convention relating to the status of refugees

The 1951 Convention establishes minimum standards for the treatment of refugees. The refugee protection concept does not necessarily extend its effects forever, which means that a person may not enjoy refugee status when the conditions that have turned him into refugees do not exist anymore. An example of this is when people are repatriated to their homes. This Convention defines the rights of refugees among which some of them are: the right to work, the right to education, the right to freedom of movement, the right of access to court, etc. Among the rights guaranteed by this convention there is also an obligation for refugees, compliance with laws, regulations and other measures taken by the receiving state to preserve public order.

The Convention proposes that refugees should receive at least the same level of treatment as the citizens of that country. This treatment is considered as the minimum level of treatment. The most favored treatment relates to the right to engage in employment versus payment that would serve to an effective solution to the situation in which they are located. National treatment is the treatment in the same way as the citizens of the host country for a large part of issues such as freedom to practice their faith, the right to attend primary education, issues related to labor legislation and social security etc.¹⁸

In the Convention is stated that:

*"No Contracting State shall expel or return a refugee in any manner whatsoever to the frontiers of territories where his life or freedom would be threatened on account of his race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinion."*¹⁹

This article it can be considered as the most important right detailed in the Convention as it offers protection refugees against forcible return, or refoulement, to the territory from which the refugee had fled.

¹⁸ http://legal.un.org/avl/pdf/ha/prsr/prsr_e.pdf

¹⁹ The Convention relating to the status of refugees

Universal Declaration of Human Rights

The Universal Declaration of Human Rights is the first document after the Second World War, through which human rights and fundamental freedoms are sanctioned. This statement was passed on 1948 by the General Assembly of the United Nations and represents the first attempt to protect those rights that are considered essential to human beings. By the declaration, the individual was first made not only subject to international law but also a holder of a set of rights sanctioned therein.

Although the Universal Declaration of Human Rights is a non-binding document, it is considered a standard of human rights that should be imposed by all states. Among the rights and freedoms protected by this Declaration, the right of persons to be resettled in other States is guaranteed, and in particular Article 14 (1) of the Declaration states:

"Everyone has the right to seek and enjoy shelter in other places because of persecution."²⁰

Through this article, the right of persons to shelter in another country is penalized when there are grounded suspicions that they will be persecuted and can not receive the necessary assistance from the countries of origin. The Universal Declaration of Human Rights, helps all persons with refugee status to guarantee their place of refuge in another country by protecting their right not to be persecuted in their own countries.

The European Convention on Human Rights

The purpose of ECHR is to provide minimum standards for the protection of human rights. The contracting states are obliged to implement this convention in their domestic legislation and respect all the provisions in

²⁰ http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf

this convention in accordance with the Treaty of European Union. Article 6 constitutes of the ECHR constitutes that:

*Fundamental rights, as guaranteed by the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and as they result from the constitutional traditions common to the Member States, shall constitute general principles of the Union's law.*²¹

The European Convention on Human Rights does not specifically includes the concept of right to asylum, but in article 3 it implies that the extradition or expulsion of a person, where there are substantial ground for believing that he or she will be subjected to such treatment, constitutes a breach of that article of the ECHR.²²

In article 3 of the ECHR is stated that:

'no one shall be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment or punishment'

under this article are set limits to states by prohibiting them to send in the place of origin asylum seekers if there is a reason to believe that they will be subject to these treatments. All contracting states have the responsibility to offer protection to everyone in the state jurisdiction in order to avoid mistreatments mentioned above.

To conclude European Convention of Human Right does not offer direct protection for persons who seek asylum but it prohibits all the inhuman or degradation action toward human beings which means that everyone has the right to be treated with respect and not deported in a place where it has reasonable grounds to be believed that it would be faced with persecution.

Refugee status

Refugee definition is treated in article 1(A)(2) of the 1951 Geneva Convention where it is defines that the person must be:

"owing to well-founded fear of being persecuted for reasons of race, religion, nationality, membership of a particular social group or political

²¹ Treaty on European Union

²² Ireland v United Kingdom (1978) 25 Eur Court HR; Soering v United Kingdom (1989)

opinion, outside the country of his nationality due to this fear, be unwilling to avail himself of the protection of that country".²³

The requirement that the person has a well-founded fear of being prosecuted it includes number of reasons of persecution, but the term itself it has not a clear legal definition itself. However a border concept of the term is found in article 33 of the same convention referred as:

"threat to life or freedom on account of race, religion, nationality, political opinion or membership to a particular social group"

From this article in order that a treatment to be considered as prosecution it must be classified as severe deprivation of the individual's fundamental rights such as threats to life discriminatory treatment, and arbitrary penalty, producing substantial consequences to the life of the claimer.

The provision specifies that persecution shall be accompanied of well-founded fear, which existence is justified through both, subjective and objective elements.²⁴ Objective terms refer to claimers country of origin, country of nationality and country of residence, while the subjective term refers to health conditions, age, family and personal background belonging to specific ethnical, religious, political and social groups. Objective and subjective elements help the authorities to analyze claimer's individual situation by getting information about the circumstances in his country of origin and his own experiences.

In the UNHRC handbook is stated that:

"in general, the applicant's fear should be considered well-founded if he can establish, to a reasonable degree, that his continued stay in his country of origin has become intolerable to him for the reasons stated in the definition, or would for the same reasons be intolerable if he returned there"²⁵

²³ Geneva Convention of 1951, article 1(A)

²⁴ UNHRC of Handbook , paragraph 38

²⁵ UNHRC of Handbook, paragraph 42

In order to be in the conditions of prosecution the claimer must prove that he is facing prosecution for one the reasons mentioned in the Convention of Refugees. It can be understood that it is fundamental that the applicant well-founded fear it is at a degree that residence in the country of origin will bring violations of the rights protected by the convention.

When defining well-founded fear of prosecution the nature of the actions of prosecution is not essentially. What is important is to create a connection between the action of prosecution and the grounds of prosecution. The requirement of eligibility is fulfilled if the individual can prove his fear is founded on objective elements that can actually result in serious and severe threats to his fundamental rights.

The requirement that are based on the need of the individual to be found “outside his country of his nationality” and to be “unable or willing to avail himself of the protection of that country”, are related together. A person can seek international protection when his state of nationality fails to protect him or unwilling to secure fundamental rights. The country of origin it may be prosecuting itself the person who is seeking for international protection or not being effective in protecting individuals belonging to a specific group.

Principle of non-refoulement

The prohibition to expel or return a person to the country of origin where he could face persecution, torture or inhuman treatment is defined as the principle of non-refoulement. Under the principle of non-refoulement when an individual applies for protection all states member or not of the refugee convention are obliged to respect it, which means that the principle it is applied as soon as the asylum seeker gives reasons to be protected.²⁶

Protected under this principle are not only refugees that own a legal status, under article 1(2) of the convention for refugees as refugee is considered to be the person who owns a legal founded fear of being persecuted that is unable to return to the country of origin which means that

²⁶ Reinhard Marx, “Non-refoulement, Access to Procedure and Responsibility for Determining Refugee Claims

the legal status is not necessary the principle of non-refoulement will avail such persons irrespective of whether or not they have been formally recognized as refugees.²⁷ This principle offers protection to every individual who may be in the risk of persecution in a country by different forms of removal such as extradition, expulsion, deportation, rejection or even refusal of entry into an international zone.

The prohibition of non-refoulement is not only in the country of origin of the asylum seeker but also in any country where he may be transferred or expelled if in this country's the applicant may face threat to life or freedom. An exception to this principle is if the person who asks for protection represents danger to the security of the country or to the community of that country. Not all offences may be considered as threat to national security the crime itself must be of a very grave nature.²⁸

The Dublin III Regulation

The Dublin III Regulation was adopted on 26 June 2013. It was applicable for application from 1 January 2014. Beside the general principle that the responsibility for asylum applications will be the state were the individual has entered for the first time it also introduced same changes and new provisions in order to enhance the efficiency of the functioning of the Dublin system as well as to ensure higher standards of protection for the applicants who fall under the Dublin procedure.²⁹ Member states is given a practical guidance in order to identify in which case they can shift the responsibility to another state or hold responsibility for the asylum seeker. Moreover, the Regulation applies to all applications for international protection, which includes both applications to seek refugee status and subsidiary protection status.³⁰

²⁷ The Scope and Content of the Principle of non-refoulement : Opinion

²⁸ UNHCR, UNHCR Note on the Principle of Non-Refoulement, Prepared for the EU Seminar on the Implementation of the 1995 EU Resolution on Minimum Guarantees for Asylum Procedures, Luxembourg

²⁹ Council of the European Union, ‘Recast of the Dublin Regulation: enhancing the efficiency of the functioning of the current system’ (7 June 2013)

³⁰ Dublin III Regulation, art 1, 2(b) and Qualifications Directive 2011, art 2

An asylum seeker has only one opportunity to apply for asylum within the Dublin area and in case of a negative decision, all Member States apply it that means the individual cannot apply in other states, as settled under Article 3(1) DRIII. Based on a hierarchy of objective criteria, in the Dublin Regulation III criteria's on the examination of the applications are grounded on family ties under Articles 8-11, issuance of residence permits or visa under Article 12, irregular entry of stay under Article 13, and visa waived entry under Article 14.³¹

Dublin III Regulation in article 18 reaffirms that one member state will be responsible for the examination of an applicant also in the same article it clarifies that the responsible member state has no obligation towards the applicant when it proves that he/she has left the EU territory for at least three months. Entry and residence of an applicant in a member state defines the obligation of the state for the examination of the request, with an exception to protect family unit.

A special attention is paid to the protection of unaccompanied minors. Article 8 of Dublin III Regulation it contains rules on the division of responsibility for the application of unaccompanied minors, depending on whether the unaccompanied child has or has not family members in other Member States. Under this article is recognized that the main consideration should be the best interest of the child.

Moreover article 16 offers guaranties for vulnerable people that are depended on others such as in the cases of the applicant and his or her child, sibling or parent, where he or she is dependent on their assistance due to pregnancy, a new-born child, serious illness, severe disability or old age in order to bring them together.³²

Another innovation of the Regulation was the combination of two clauses in article 17 the sovereignty clause and the humanitarian clause. Court of Justice of the European Union clarified that regarding sovereignty

³¹ Dublin III Regulation

³² Dublin III Regulation, art 16(1)

that its use is not dependent on any condition.³³ While the humanitarian clause it becomes obligatory when families would be separated by applying the Dublin criteria.³⁴

The competent authorities of the member states are required to inform the applicants about the Dublin procedures including information about the objectives and consequences of the Dublin system, the right to challenge a transfer decision and the right of access to data relating to the applicant.³⁵. An important procedural safeguard under Dublin III for applicants who can be subject of a transfer decision is provided under article 26 of the regulation under which it is required from member states to provide information on the legal remedies that are available to the applicant or his legal advisor.

Dublin Regulation is a legislative instrument that guarantees legal certainty and legal redress. To conclude this instrument turned to be a necessary tool in order to determine and share responsibility, this way guaranteeing asylum-seekers' access to asylum procedures, whilst dividing reception and protection burdens among Member States.³⁶

Deficiencies in the implementation of the Dublin Regulation

Despite that Dublin system brought substantial developments in the management of EU asylum protection same issues has arisen when it was applied in practice. To begin with during periods of massive flows member states faced challenges as the procedure proved to be obstacle which resulted in delays and insufficient capacity to deal with a large amount of asylum seekers in a short period of time. Defining the responsible state for the examination of asylum application under the provisions of the regulation does not account the capacity of the member state to process claims. Same member states receive more applicants than others because of their

³³ Case C-528/11 Zuheyr Frayeh Halaf v Darzhavna [2013] ECLI:EU:C:2013:342, §§35-36, 39

³⁴ Case C-245/11 K v Bundesaylamt [2012] ECLI:EU:C:2012:685, §46;

³⁵ Dublin III Regulation, art 4(1)

³⁶ European Commission, Evaluation of the Dublin III Regulation (Final Report), 2015.

geographical position or for the better conditions that offer which brings a disproportional distribution of applicants in Dublin area.

This disproportional distribution become clear during the refugee crises where the main routes were by land so the borders of the states like Turkey, Greece, Italy etc were boosted which brought the application of article 3 of the Dublin III Regulation inferring that:

*“an applicant that has irregularly crossed the border into a Member State..., the Member State thus entered shall be responsible for examining the application for international protection”.*³⁷

Under this criteria the percentage of cases being assessed related to first country of asylum was high in the Balkan states.³⁸ Member states that served as entry doors in EU did not register all the asylum seekers which gave the applicants the opportunity to refuse proceeding with their application in the state where they first arrived.

Dublin regulation functions in bases of hierarchy criteria. Because of this criteria the needs of the applicants are not prioritized and there still persist consistent differences within asylum procedures, reception conditions and integration capacity along the Dublin area; the feeling of uncertainty and fear of being denied international protection in the designated State affects the asylum seekers. This reasons led that applicant stays in an irregular form and logs of multiple applications on different states.³⁹

Secondly Dublin Regulation effectiveness was influenced by the difficulty of transferring applicants to Member States with systemic flaws in critical aspects of their asylum procedures or reception conditions.⁴⁰ An illustration of that was the suspensions of Dublin transfers to Greece considering that this state was in a critical situation because of the large

³⁷ Dublin Regulation III, article 3

³⁸ Munari, F., The perfect storm on EU Asylum Law: The need to Rethink the Dublin Regime, DUDI, 2016, p.526.

³⁹ European Commission, Evaluation of the Dublin III Regulation (Final Report), 2015, p.5.

⁴⁰ European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Towards a Reform of the Common European Asylum System and Enhancing Legal Avenues to Europe, 2016, p.4

amounts of asylum seekers arriving there. Also through different judicial decisions was proved that in same member state the reception conditions of applicants were not those required as minimum standard by violating in this way human rights.

Thirdly, the clarity in the hierarchy of criteria in determining the responsible state is another factor of the malfunctioning of the Dublin Regulation. Member states have interpreted and applied this criteria differently.⁴¹ Even though the Eurodac system was very effective instrument to find evidences on applicant's situation, the migration crises increased pressure on border control authorities of the member state.

Dublin System has showed that it permits all level of standards protection within the EU asylum policy. Member states have to struggle during massive influx of asylum seekers, this because the different interpretations that each state has over the hierarchy of criteria and the lack of solidarity towards the countries that deal with the major number of third national that ask for international protection are some of the deficiencies of the Dublin System.

This has led to different violations of refugee rights in human rights aspect because they have been treated in degrading way by member states that examine their application. Different cases are reviewed by ECHR and are found irregularity in transfers of asylum seekers or the in the minimum standard conditions during the examination of the application.

Applicability of EU Asylum protection system, Italy case

Currently Italy is applying a new policy in disembarkation of the refugees implementation of which started on 10 June 2018 by refusing to authorize the disembarkation of 630 individuals which were rescued at sea in Italy by one rescuer vessel Aquarius.⁴² In the passing weeks Italy escalated

⁴¹ European Commission, Evaluation of the Dublin III Regulation (Final Report), 2015, p.6

⁴² MSF, MSF urges immediate disembarkation of 629 people on board Aquarius at nearest port of safety, 12 June 2018, www.msf.org/msfurges-immediate-disembarkation-629-people-board-aquarius-nearest-port-safety

its decision by not allowing or deleting the disembarkation not only of NGO rescue vessels but also of two foreign navy ships.

In the law of sea are not specified criteria's to identify which state has the obligation to accept the disembarkation of people rescued at sea, but the new policy of Italy it branches obligation under human right law and refugee law. In the maritime tradition is accepted as customary law that shipmasters must assist those in distress at sea⁴³ and states are required to cooperate among each other in order to reduce the risk of non-rescue.⁴⁴ Masters of ships that offer assistance in the rescue should be released from their obligation by arranging the disembarkation as soon as possible.⁴⁵

In the case of Aquarius Italy was the state through whose jurisdiction hundreds of those rescued had passed and as the coastal state whose territorial waters the Aquarius was approaching, had a responsibility under the law of the sea to ensure the swift disembarkation of the people on board in a place of safety.⁴⁶ This rescue vessel was obliged to stay in the sea until Spain offered to allow the disembarkation in Valencia port where the refugees were given a temporary permit and claim asylum in Spain.

The Aquarius denial to disembark was not the only case that Italy refused to authorize. Since the influx of refugees Italy for its geographical position has been one of the states that has awaited major number of refugees and has demanded for a fair sharing of responsibilities associated with the rescue of people in the central Mediterranean, including reception, processing of protection claims, as well as management of the presence of irregular migrants and their return. Disembarkation it might be considered as

⁴³ UNCLOS Art. 98 (1); SOLAS Chapter V, Regulation 33 (1); SAR Chapter 2.1.10

⁴⁴ UNCLOS Art. 98(2); SOLAS Chapter V, Regulation 7; SAR Chapter 3

⁴⁵ May 2004 Amendments to the 1974 International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS Convention) and to the 1979 International Convention on Maritime Search and Rescue (SAR Convention) adopted by in May 2004 and entered into force in July 2006

⁴⁶ SOLAS, Chapter V, Regulation 33, SAR, Chapter 3, para. 3.1.9 as amended by the 20 MAY 2000 Maritime Safety Committee of the IMO Amendments, which Italy has ratified, and integral IMO Guidelines on the Treatment of Persons Rescued at Sea.

a pressure tool to achieve responsibility sharing in the area of asylum and migration.⁴⁷

Treating the phenomena as unmanageable by stoking unstained fears by the EU governments affects in the adoption of new polices that put borders over dignity and human rights. Instead of addressing the migration with joint and fair policies the EU governments are exacerbating rather than solving problems and a cause for this is the failure of the Dublin system and the need to reform it in a way that avoids the penalization of countries who disembark people on their territory.⁴⁸

Conclusion

Refugee protection has been and remains one of the most important problems due to the various violations faced by refugees for a long time. All refugees enjoy the right to be treated with dignity by the countries where they apply for asylum and the right not to be returned at their country of origin according to the principle of non-refoulement. These rights and not only are sanctioned by the Universal Declaration of Human Rights, the Refugee Convention and the 1967 Protocol. The effectiveness of these legal instruments is a link that depends on each country where refugees chose to go in order to avoid persecution.

It can not be disputed that national authorities have every right to control the borders of their state and decide who has entered their territory illegally, who must be expelled and who are in need of international protection. However, any action taken should not violate the principle of non-refoulment, expressly guaranteed by international conventions and European law. This means that under no circumstances a third country can not forcefully return to their country of origin where they may be subjected to death penalty, torture or other inhuman or degrading treatment of punishment as provided for in Article 19 of the Charter.

⁴⁷ Europe fails refugees and migrants in the central Mediterranean, Amnesty International

⁴⁸ Europe fails refugees and migrants in the central Mediterranean

In order to ensure that each individual, irrespective of where the application is submitted, has the same high standard of protection, Member States should ensure that similar cases must be treated equally. The establishment of a single European asylum system is crucial to ensuring the fulfillment of the basic principles of the refugee law at all stages of the asylum procedure.

The Common European asylum procedure is not functioning for two main reasons. Firstly, State practice audits have shown violations of confidentiality of interviews, lack of effective access to the services of a competent interpreter, as well as insufficient justifications based on refusal of requests for asylum. Unless all asylum seekers can fully benefit from fair and efficient procedures they should not claim to be respected the right of refugees to good administration. Moreover, if we consider the detailed detention provisions with its adverse impact on the integration process, the accelerated procedures that may impede the right to individual and objective examinations of the claim, it can be concluded that the true will of the Member States to provide adequate protection, rather than simply prevent the future coming.

Secondly, the process of harmonization is affected by the fact that the large number of asylum seekers mentioned above are not equally distributed across Europe. Countries whose borders are also the EU's external borders will inevitably expect refugees and will handle their examinations more than the capacity they have available which leads to the violations of refugee rights.

In addition, it must be taken into consideration that for refugees departing from the countries of origin has come as a result of various factors, the most important is to survive. It should be noted that these persons do not find fully enforceable in their right to emigrate, which is the essence of this right which is protected by many important international acts but, by reference to and the way in which they live is considered to be in violation of human rights because of the inhuman treatment they receive from host countries. Another aspect related to their departure and most importantly protected by legal acts is the duty of a state to provide shelter to persons who

have left their countries for persecution, which is mentioned as one of the important needs in the absence of which the fundamental right, the right to life, is at stake.

Bibliography

Gregor Noll, Migration Control and Refugee Protection in an Enlargement European Union-Rosemary

Byrne, Guy S. Goodwin-Gill, The International Law of Refugee Protection, The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies,

Weiss, P., The Concept of the Refugee in International Law, (2006) 87 Journal du Droit International 928.

Cels, J., Responses of European States to defacto Refugees, in Rejigees and International Relations, G. Loescher and L. Monahan, eds., (Oxford: Oxford University Press, 2009) at 209.

Garvey, J.I., Toward a Reformulation of International Refugee Law, (2005) 26 Harvard International Law Journal 483.

Goldman, RK. and S. M. Martin, International Legal Standards Relating to the Rights of Aliens and Refugees and the United States Immigration Law, (2011) Human Rights Quarterly 302.

Hannum, H., ed., Guide to International Human Rights Practice (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2013).

Harrell-Bond B.E., and A. Shacknove, Refugees, in The Oxford Companion to Politics of the World J. Krieger, ed. (New York: Oxford University Press. 1993).

Hathaway, J. C., The Evolution of Refugee Status in International Law, (2014) 33 International Court Law Quarterly at 34

Convention Relating to the Status of Refugees, opened for signature July 28, 1951

Livia Elena Bacaian: The protection of refugees and their right to seek asylum in the European Union, 2011

Michael Blair: An Analysis of the Migration Policies of the European Union and Their Effectiveness in Managing the Current Migration Crisis, 2016

Establishing a Common European Asylum System, Stein Arne Brekke, 2017

UNHCR, Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 1992, para.28

Convention Determining the State Responsible for Examining Applications for Asylum Lodged in One of the Member States of the European Communities [1990] OJ C 254/01 (1997) (Dublin Convention)

Bianchini, K., Legal Aid for Asylum Seekers: Progress and Challenges in Italy

Charles Heller and Lorenzo Pezzani, Blaming the rescuers: Criminalizing solidarity, re-enforcing deterrence, 9 June 2017, <https://blamingtherescuers.org/>; Matteo Villa, Elena Corradi, Antonio Villafranca, Fact checking: Migrazioni 2018, 7 May 2018

**PhD Cand. Besa OMBASHI & Prof. Assoc. Dr. Rahim OMBASHI,
Kolegji Universitar “Bedër”**

Zë i thukët mediatik ndaj shejtanisë për gruan (A complete media voice against devils for women)

Abstrakt

Në vitet '30, kur emancipimi dhe përfaqësimi dinjitoz i gruas shqiptare filloj të shihej si çështje e jashtme, i riu Vexhhi Buharaja, që të ndalte shejtanin i cili qeshte me punët që shkonin keq, pa marrë parasysh mungesën e përvojës, me sigurinë dhe maturinë që i jepte formimi marrë në Medresenë e Përgjithshme të Tiranës, ftoi publikisht ta kalonin diskutimin te vatra e problemit. Studimi u realizua me synimin për të vlerësuar kontributin real të Buharasë në fushën e publicistikës një herazi dhe mbi problemet gjinore, por dhe të poezisë sufiste. Botimet digitale ofrojnë mundësi për kërkime dhe zbulime më të imta, që plotësojnë figurën e tij shumëplanëshe dhe të cilat kërkojnë analiza, që u bien ndesh qasjeve deskriptive, që e japid këtë ish-medreseist ekselfent të pandriçuar sa dhe si duhet. Kriteret dhe parimet e përdorura e plotësojnë sadopak atë pjesë të pandriçuar të veprimtarisë së tij jo vetëm fetare, por edhe publicistike, shkencore e letrare, ku dëshmohet niveli i lartë i kurrikulës laike, që përfshihej brenda kurrikulës së Medresesë së Përgjithshme, nga dera e së cilës dolën personalitetë të shkencës e kulturës shqiptare, për nivelin e së cilës kanë folur edhe të huajt. Metoda e hulumtimit, e analizës dhe e vlerësimit të materialeve të gjitura, ndihmoi të zbardhej ndonjë pjesë ende e panjohur e veprës së V. Buharasë. Hulumtimi i kryer nuk mëton të jetë shteresë dhe fton që të vijojë, duke shënuar bindjen se do të vijnë gjetje të reja.

Fjalë kyçe: *studime gjinore, feministe, fetari e pastër, traditë, emancipim*

Para së gjithash, Vexhhi Buharaja ishte njeriu që jetoi nën diktatin e besimit të kulluar, çka e dëshmoi me pastërtinë e qartësinë e fetarisë së pastër si qytetar, teolog, përkthyes, orientalist, historian, poet e gjithkund, ku iu desh të jepte ndihmesën e vet. E theksoj këtë qysh në krye të punimit, që e ngjizi një replikë publicistike e tij, të cilën e ndeshëm gjatë hulumtimeve

te kolana e revistës “Zani i Naltë”, duke dëshmuar edhe një anë tjetër të personalitetit të tij shumëplanësh, si publicist e njohës i ndjeshëm mbi problemet gjinore në vend.

Në krye të punimit le të qartësojmë emrin Vexhhi.

“Në shqip dëgjohet edhe *Vexhim-i* m. “Vision” Ro. Nga tur. *vecih* (?) “fytyrë” në fjalorin etim. të G. Mayer f. 465. Në tur. ***vecih*** (ar. *vexhh*: fytyrë, çehre, mënyrë, stil, pafte, etj. Përfundimisht shih tashti shtjellimin e prof. Çabej.” (Dizdari, 2005: gëрма V / 1087)

I sigurt te njohuritë gjuhësore të përvetësuara në familjen Buharaja, ku fliteshin disa gjuhë orientale, ai shfaqet plot skrupuj, kur nënshkruan, si fillim, në fushën ku la aq shumë gjurmë. Vexhhi (emri me dy “h” është shkruar në fund të vjershës “Shiu”, botuar te revista “Kultura Islame”, ku ai ishte redaktor) Buharaja shfaqet në fillimet e veta si publicist dhe njëherazi në mbështetje të emancipimit të gruas shqiptare, e megjithatë paraqitet me dinjitet profesional në faqet e revistës “Zani i Naltë” në verën e vitit 1936, në numrin e përbashkët 6-7 të saj. Vetëm gjashtëmbëdhjetëveçar, medreseisti sqimatar, u kthen përgjigje me shkrimin e titulluar “S’duen me na kuptue”, dy argumentimeve emocionale të mëhershme, njëri botuar te revista “Bota e re” dhe tjetri te gazeta “Arbënija”, të dy botuar në maj 1936. Shkrimet polemizuese janë nënshkruar me emra letrarë, siç ishte e modës asokohe. Kryeartikulli i botuar te revista, që dilte në Korçë, me titull “Ditareja e një gruaje”, kishte për autor Harbutin, pseudonimi i Selim Shpuzës, si përkrahës i flaktë i feminizmit, dhe që i binte ndesh traditës sonë konservatore në raport me gruan. Në traditën tonë gruaja është parë kryesisht si nuse, si ngjizëse e celulës hyjnore, siç është familja. Është kjo arsyeva pse kur ajo moshohej bëhej zonjë shtëpie a zonjë e rëndë. Ky bashkëpunëtor i zellshëm i revistës “Bota e re”, asokohe botoi artikullin “Intelektualët dhe populli”, duke bërë të qartë kahjen ideologjike, por dhe formimin e vet kulturor. Atje Harbuti dëshmohet si përkrahës i skajshëm i mohimit të trashëgimisë sonë letrare, sidomos i vlerave artistike të krijuara, qëndrim që e kishte vendosur atë atje ku i takonte, në një skaj, sepse pjesa e rëndësishme

e kulturës shqiptare, nuk dëshironte të pranonte pezmin idhnak “harbut” të tij.

Tjetri shkrim referues, ishte botuar në gazetë nga Përparim-dashësi, një D. O. M. që nuk dimë se cili ka qenë, titulluar “Mbulesa e gruas muslimane”.

Titulli redaksional “S’duen me na kuptue” jep qartë prirjen për diskutim që kërkon zgjidhje e nuk prodhon tensione të panevojshme. I riu beratas u kthehet me argumente polemizuesve, që druhën të dalin me emrin e tyre, duke sqaruar shkrimin redaksional të revistës me titull “Zbulimi i grues muslimane”, botuar në numrin e majit 1936, të së përmua jshmes së Komunitetit Mysliman Shqiptar.

Mbetemi të lidhur ngushtë me temën, kësisoj na duhet të ndriçojmë sadopak traditën tonë në raport me gruan.

Në anët tona thuhet se malin e mbajnë lulet, që do të thotë se jetën humane, barrën e saj e mban e brishta e familjes, gruaja, çudia grua. Jo vetëm ‘shtetin e vogël’, si e quanin latinët familjen, por edhe të madhin, e kanë mbajtur te ne qysh herët edhe gra; mbretëresha Teuta vjen deri në kohët tona me dinjitetin, që e fitoi me tertherje. Fjala lule është emër i gjinisë femërore, ashtu si edhe gjinia, fëmija. Raporti me gruan është raporti me jetën, me nivelin e zhvillimit të shoqërisë, ndaj lidhet dhe me të drejtën. Në Kanunin e Maleve thuhet se tepërimi i së drejtës të bën të padrejtë, pra e drejta synon barazi gjinore, ku gjysma apo pema e t’ambilit plotëson tjetrën, pemën e gjakut. Gjatë Rilindjes sonë kombëtare, dheun tonë e thirrën mëmëdhe, por dhe vepra artistike më e përhapur, mbeti “Erveheja”, që solli në kulturën tonë krijuese personazhin e parë grua. Gjatë periudhës së shtetit të ri shqiptar filluan të rrihen problemet gjinore, të punohej për emancipimin e përfaqësimin me dinjitet të gruas, ndërkohë që polemikat u ngritën, kur lëvizja feministe si ideologji gjeti përkrahës, që kërkonin zbatimin e saj në kundërshti me traditën shekulllore.

Studimet gjinore u shfaqën në fushën e studimit ndërdisiplinor me theks identitetin dhe përfaqësimin gjinor si kategori qendrore të analizës. Kjo fushë përfshiu studimin e grave (feminizmin, gjininë dhe politikat), studimin e burrave dhe studime plotësuese. Më ngushtë, disiplinat studiojnë gjininë

dhe seksualitetin në fusha të larmishme, por gjithashtu analizon se si raca, etnia, vendndodhja, klasa, kombësia dhe paaftësia ndërlidhen me kategoritë e gjinisë dhe seksualitetit.

Termi më i hershëm dhe ndaj më i përdorshmi mbetet feminizëm, duke qenë fjälkyç i ideologjisë gjegjëse, por teoria e feminizmit lidhet me besimin te barazia mes gjinive në shtresat sociale, politike dhe ekonomike. Lëvizja feministë është organizuar rrëth këtij besimi, prandaj dhe teoria mbi të nxiti rezultatin e lëvizjes së përgjithshmë në mbarë botën, që synon të fuqizojë femrat. Lëvizja e feminizmit mund të njihet dhe përkufizohet si njohja dhe kritika e epërsisë mashkulllore, e kombinuar me përpjekjet për ta ndryshuar atë. Thënë ndryshe, feminizmi kërkon të luftojë për barazinë e femrave dhe të argumentojë që ato duhet të ndajnë mundësitë dhe burimet e pakta në mënyrë të barabartë gjinore. Vendosur në këtë pozicion, u dëshmuar edhe synimet e saj qysh në fillimet, por që mbeten në themel të lëvizjes edhe tani:

1. Të demonstrojë në nivel botëror rëndësinë e femrës
2. Të demaskojë nënshtrimin dhe varësinë historike të femrës nga meshkujt
3. Arritja e barazisë gjinore.

Gjurmët e saj datojnë aty nga vitet 1830 në Seneca Falls të New York-ut, por formalizimi u krye në vitin 1848, si mbahet tubimi i parë nga Elizabeth Cady Stanto dhe Lucretia Mott. Konventa mbloodi më shumë se 300 njerëz dhe diskutimet u theksuan mbi gjendjen sociale, civile dhe fetare të femrave. Lëvizja me durim u mundësoi femrave, në vitin 1920, të drejtën për të votuar. U përhap gjithkund, por me prirje jo të njëjta. Kësisoj, në Gjermani, feministet luftuan për të drejtat e femrave për t'u angazhuar në marrëdhënie seksuale pa dallim statusi martesor dhe ligjor, ndërkohë që Marianne Weber (gruaja e Max Weber, si një nga themeluesit e sociologjisë) argumentoi që femrat duhet të trajtohen njëloj në martesë dhe çdo sferë të jetës sociale.

Me kohë lëvizja e udhëhequr nga ideologjia e vet u nda në degë me sloganet gjegjëse, ku janë përfshirë:

Feminizmi liberal – Të gjithë njerëzit janë krijuar njëloj dhe kurrë nuk duhet t'u mohohet e drejta e tyre për shkak të gjinisë.

Feminizmi marksist – Ndarja e punës lidhet me pritet e roleve të gjinive. Femrat janë për të lindur fëmijë, ndërsa meshkujt për të mbështetur familjen.

Feminizmi radikal – Fuqia mashkullore dhe privilegji është baza e marrëdhënieve sociale. Seksizmi është i vetmi mjet që i mban femrat të shtypura dhe si të tilla, ato janë i pari grup që shtypen fillimisht.

Feminizmi socialist – Shtypja ndaj femrave vjen si rezultat i punës së tyrë në familje dhe ekonomi. Pozicioni inferior i femrave është rrjedhojë e kapitalizmit bazuar në klasa shoqërore.

Feminizmi postmodern – Synon të kritikojë rregullin mbizotëruesh, por teoria në vetvete është e ndërtuar në mënyrë sociale, që gjithashtu refuzon pohimin se vetëm metodologjia racionale e mendimit abstrakt shkencor mund të sjellë njoħuri të vleħħsme. Shkurtimisht, kjo teori kérkon të shikojë nga e ardhmja duke përjashtuar traditën.

Dalluan në lëvizje femra të shquara, por që nuk u lanë vetëm, si: Dorothy E. Smith, Sandra Harding, Patricia Hill Collins, Carol Gilligan, Joan Jacobs Brumberg, Barbara Risman.

Me kohë lëvizjes iu bashkuan edhe prozatore të suksesshme, siç është rasti i Kejt Shopen (1850-1904), si pararendëse e letërsisë feministe amerikane të shekullit XX. Gustav Floberi përshkroi doket dhe mediokritetin e jetës borgjeze te romani “Zonja Bovari”, që mbetet gjithnjë në top listën e librave më të lexuar, ndërsa Shopen te “Zgjimi” u përqendrua kryesisht te problemi thelbësor, ai se ç’do të thotë të jesh grua, aq më tepër në një shoqëri patriarkale.

Ngashmëritë në subjekt dhe polemikat e para morale që shkaktuan prozat e gjata kanë bërë kritikët t’i krahasojnë shpesh dhe ta quajmë romanin “Zgjimi” një zonja Bovari amerikane, ndonëse prozatorja nuk e pati klasikun francez thjesht si model, por vetëm një pikënisje duke i dhënë pastaj subjektit një vatér e theks térësisht autentik.

Në udhën e çelur eci Charlotte Perkins Gilman (1860-1935), e njoħur edhe si Charlotte Perkins Stetson, emri i saj i para martesës, një humaniste e shquar amerikane dhe shkrimtare. "The Wall Yellow Paper", është një tregim

i shkurtër botuar së pari në janar 1892 në “The New England Magazine”, që konsiderohet si një punë e rëndësishme, e hershme e letërsisë feministe amerikane, për shkak të përafrimit të tij me qëndrime ndaj shëndetit mendor dhe fizik të grave në shekullin XIX.

Me besimin se lëvizja i shërbente së ardhmes u rreshtua dhe Ellen Key ose Elen Kej (1849 – 1926) pedagoge suedeze, shkrimitare, politikane, reformatore sociale, përkrahëse e lëvizjes feministe dhe luftëtare për të drejtat e gruas në shoqërinë bashkëkohore. Gjatë tërë jetës së saj u angazhua për emancipimin dhe afirmimin e gruas si dhe u mor edhe me arsimin popullor. Vepra e saj më e njohur është ajo e botuar në vitin 1900, me titull kuptimplotë “The Century of the Child”.

Në Evropë, udhën e vijon Virginia Woolf (1882-1941), si shkrimitare që trajtoi çështje gjinore në veprat e saj, por sidomos te romani: “Mrs Dalloway”, botuar në vitin 1925, me përhapje më tej se Evropa dhe Amerika. Jehona e lëvizjes në Shqipëri, duket e sjellë nga të shkolluarit në Perëndim, dhe me ndikim e autoritet në publicistikën tone të viteve 20-30 të shekullit XX, e shqetëson gjimnazistin e pjekur para kohe, që vëren në të tipare të mohimit të traditës apo liberalizmit të tepërt, kur rreket t'u sqarojë autorëve e nëpërmjet tyre lexuesve të revistës se qëllimi i dispozitave të “Kuranit” te Surja 24 “En-Nur” është të mbrojë virtytin e nderin e njerëzisë e jo të robtojë femrën:

“Thuaju besimtarëve që të ulin shikimet e tyre (nga e ndaluara) dhe ta ruajnë nderin e tyre (nga marrëdhëniet e jashtëligjshme)! Kjo është më mirë për ta! Vërtet, Allahu është i Dijshëm për atë që bëjnë ata.” (KURANI, 24:30 “En-Nur”, 2017, Nahi)

Buharaja i grish gazetarët, të cilët janë më pranë me propagandimin dhe në udhën e kundërt me predikimin, që nënshkruajnë me emra letrarë, të cilët nuk sigurojnë për gjë, të shohin problemin realisht e jo të jenë të sipërfaqshëm, kur u ofron argumentin:

“Sëmundja asht gjetiu; por si thamë më sipër, ata që merren me këtë çashtje ja s’janë kompetent e flasin kot, ose kanë tjera qëllime që s’u ep dorë t’i çfaqin.” (7, 1936 / 5:144)

Studuesi i ri është i mirëinformuar mbi reformën shtetërore të nisur qysh në vitin 1929, por ai është i bindur që themeli për emancipimin dhe përfaqësimin e gruas shqiptare është edukimi i saj shpirtëror, qytetar, intelektual e profesional dhe jo zbulimi i tepëruar i trupit, i cili nuk e shëron dot sëmundjen e prapambetjes së trashëguar. Ata që ia ngjisnin prapambetjen e gruas shqiptare besimit islam, Buharaja synon t'i sqarojë, kurse të tjerët, që ndoshta duan diçka që nuk e thonë dot, i kundërshton me ashpërsi. Ai sqaron se sipas “Kuranit”, mbulimi i fytyrës dhe i duarve prej grave myslimanë nuk është *farz* (detyrim). Madje, Komuniteti Mysliman Shqiptar, ishte konsultuar me *fikhun* dhe po ashtu nuk gjente pengesë për të hequr veshjet që e shëmtonin gruan shqiptare:

“...mënyra e veshjes së grave Tiranase është tepër e shëmtuar dhe pa dyshim bën përshtypje primitiviteti ndër të huajtë që vizitojnë vendin t’onë. Të huajtë marrin fotografi së këtej smi dhe ja paraqesin shtypit të jashtmë me komente as pak të pëlqyera për interesin e vendit e kështu grat e një qyteti rrëzojnë dignitetin e të gjithë Kombit.”

(AQSH, F. Ministria e P. Të Brendshme, V. 1929, D.251, fl.1.)

Vite para se të bëhej Ligj, qysh në vitin 1929, shteti i ri shqiptar i ishte futur rrugës së reformave për emancipimin e gruas shqiptare, mes të tjerave edhe për të larguar zakone të prapambetura të veshjes së saj, në kuadrin e modernizimit të krejt jetës së vendit. KMSH-ja jo vetëm që ishte në linjën e duhur, por edhe mbështeti nismën shtetërore me anë të kërkesës për heqjen e feroxhesë:

“...në bazë të shkresës Nr. 353, d. 10.8.1929 të kësaj Kryesi, janë tue lëvizun të mbulueme me nji manto të zakonshme (ferexhe) tue lanë jasht vetëm nji sy; vepër kjo që sic e kemi spjegue edhe në të mësipërmen asht me konsekuenca jo të mira, për moralitetin publik. Pra lutemi t’urdhnoni ku duhet qì nji veshje e tillë të mos lejohet më, por të detyrohen me vesh carshaf ose me petkën në fjalë.”

(AQSH, Ministria e Drejtësisë, V.1931, dosja VIII-203, fl.1.)

Buharaja nis e dyshon te sinqeriteti i asaj që kërkon artikullshkruesi, i cili fajëson padrejtësish, prandaj te problemet e parashtuara nga Harbuti ai veçon:

“1 – Të zbulojë e të çlirojë gruen.”

“2 – Të oksidentalizojë elementin Musliman.”

Harbuti kërkon t’i bajë këto dy vepra të mëdha! Po kush asht Harbuti? Mos pyetni, se ka frigë të dalë në shesh jo për tjetër, po se do të kuptohet shkolla e tij e naltë (!), ku i ka kryer studimet e do të kuptohet arsyja, se përsë nuk i duken të përshtatun universitarët t’onë qì kanë studjue në Evropë.

...

“Zani i Naltë” duke i parë këto qëllime të liga të Harbutit me shokë këshillon vëllaznit musliman e të krishterë qì të ruhen nga të këtillë mikrobë qì përpinqen me na shembë moralin.””

Kaq i ri në moshë dhe Buharaja del dizdar i kështjellës familjare, ku turpi, veçmas ai i femrës së celulës shpirtërore, është një vdekje reale shoqërore:

“Ndjenja e nderit, gjaja ma e vlershme për shpirtin shqiptar asht nji përzierje e krenarisë dhe sedrës. *Kanuni* pohon: “Për nderin e fyem nuk ka gjykim dhe gjykatë. Fale po të duash, përndryshe laje ballin tand të njollosun, derisa shnderimi të mos jetë shpagje me lamjen e gjakut apo me nji falje fisnike. Përpara *Kanunit* i fyemi quhet si një njeri i dekun.””

(Koliqi, 1999: 55)

Sa i përket Përparim-dashësit, mendimeve të tij, është i bindur se nuk është i singertë në argumentin që jep, sepse ai kërkon zbulimin e gruas jo si nevojë të kohës, por veçse nga turpi i të huajve. Gruaja shqiptare ka karakter të fortë, sipas Buharasë, është punëtore dhe di të bëjë durim. E mbështet gjykin e vet te filozofi Sami Frashëri, i cili te drama “Besa” ka vendosur në qendër Merushen, malësoren shqiptare që këndon e lumtur:

“Kasollen e kemi mirë, / Për pallas s’kemi dëshirë. / E ku ka gjë më të mirë! / Kshu si rrojmë na të lirë! / Rrofshin qofshin malësitë! / Zili paçin mbretëritë!” (“Besa”, përktheu A. Ypi)

(Për rastësi apo si ndreqje e kohës, edhe Vexhhi Buharaja e përktheu më pas veprën dramatike të Sami Frashërit dhe ky fragment do të jepej):

“Kasollen e kemi të mirë, / Për pallat s’kemi dëshirë / E ku ka gaz më të mirë / Sa të rrosh si ne i lirë? / Rrofshin, qofshin malësitë, / Zili paçin mbretëritë?”

(Frashëri, 1988: 33)

Për të qenë të saktë, këtu emri i përkthyesit është Vexhi, pa e ditur në është marrë mendimi i autorit apo jo për ndryshimin, që prek kuptimin.

Duke u qëndruar besnik porosive kuranore e profetike, Buharaja sqaron se gruaja mund të dalë jashtë shtëpisë e zbuluar, por pa pasur qëllim jetën e kafeve, ekspozimin e stolive femërore ku nuk duhet dhe parazitizmin e kopjuar trashë prej Perëndimit materialist. Njëherazi ai sqaron raportin mes së drejtës dhe detyrës, që pranon gjithsecili edhe kur përshtatja e “Kuranit” lë hapësirë dhe sipas moshës së gruas:

“Gratë e moshuara, që nuk shpresojnë më të martohen, nuk është gjynah ta heqin mbulesën e jashtme, por jo duke i treguar stolitë e tyre. E, nëse përbahen, është edhe më mirë për ato. Allahu i dëgjon dhe i di të gjitha.” (KURANI, 2017, Nahi; 24:60)

Në fund të shkrimit publicisti premton se çështjen e Zejnebit e të Zejidit (Redijell-llahu anhumma) do ta sqarojë në artikujt e mëpasëm, por nuk kemi mundur të gjejmë firmën e tij në ndonjë periodik tjeter kombëtar, deri sa del me emrin e vet te një e përkohshme, por si vjershëtor.

Lëvizja feministe nuk rreshti dhe pas Luftës II Botërore, duke dhënë ndihmesën e vet në studimin e çështjeve gjinore.

Sa i përket gjinisë, Simone de Beauvoir (1908-1986), teoriciene sociale dhe përkrahëse e feminizmit thotë: "Qenia nuk ka lindur grua, por bëhet një e tillë". Kjo pikëpamje propozon që në studimet gjinore termi "gjini" duhet të përdoret për t'iu referuar konstrukteve shoqërore dhe kulturore të mashkullorësisë dhe feminititet dhe jo në gjendjen e qenies mashkullore apo femërore në tërësinë e saj. Megjithatë, kjo pikëpamje nuk mbahet nga të gjithë teoricienët gjinorë. Beauvoir është me një këndvështrim që shumë sociologë mbështesin (shih Sociologjia e gjinisë), megjithëse ka shumë kontribuues të tjerë në fushën e studimeve gjinore me prejardhje të

ndryshme dhe pikëpamje të kundërta, të tilla si psikoanalisti Jacques Lacan (1901-1981), "psiko-analisti më i diskutueshëm që nga Frojdi" dhe feministe si Judith Butler (1956), e cila sfidon konceptet konvencionale të gjinisë dhe zhvillon teorinë e saj të performativitetit gjinor.

Disiplinat shkencore nganjëherë ndryshojnë në qasjet e tyre se si dhe pse studiohet gjinia. Për shembull, në antropologji, sociologji dhe psikologji, gjinia shpesh studiohet si një praktikë, ndërsa në studimet kulturore, shpesh shqyrtohen përfaqësimet e gjinisë. Në politikë, gjinia mund të shihet si një ligjërim themelor që aktorët politikë punësojnë për t'u pozicionuar në një sërë çështjesh. Teoria feministe e psikoanalizës, e artikuluar kryesisht nga Julia Kristeva (1941) (semiotikë, psiko-analiste dhe feministe) si vazhduese e Roland Barthesit dhe Bracha L. Ettinger (1948) artiste vizuale dhe teoriciene e feminizmit francez, të informuar nga Frojd, Lacan dhe teoria e marrëdhënieve të objekteve, aq me shumë ndikim në studimet gjinore. Sipas Sam Killermann, comedian bashkëkohor, autor dhe aktivist për dhënen e çmimeve, gjinia gjithashtu mund të ndahet në tre kategori: identitetin gjinor, shprehjen gjinore dhe seksin biologjik. Këto tri kategori janë një mënyrë tjeter për të prishur gjininë në ndërtimet e ndryshme sociale, biologjike dhe kulturore. Këto ndërtime fokusohen në mënyrën se si feminiteti dhe mashkullorësia janë subjekte fluide dhe se si kuptimi i tyre është në gjendje të luhatet varësisht nga kufizimet e ndryshme që i rrethojnë.

Por nuk mungojnë edhe qasjet kritike. Historiani dhe teoricieni Bryan Palmer argumenton se mbështetja aktuale e studimeve gjinore në poststrukturalizëm bëhet palë me depersonalizimin e ligjërimit, me shhangjen e strukturave të shtypjes dhe përpjekjeve të rezistencës, errëson origjinën, kuptimet dhe pasojat e ngjarjeve dhe proceseve historike duke kërkuar të kundërshtojë tendencat aktuale në studimet gjinore me argumentin për nevojën përfshirë analizuar përvojat jetësore dhe strukturat e nënshtimit dhe fuqisë.

Studimet gjinore, dhe më shumë studimet e veçanta në kuadër të studimeve gjinore, u kritikuan vazhdimisht nga Vatikani. Është folur qysh herët përfshirë "kolonializmin ideologjik" duke thënë se "ideologjia gjinore" kërcënë familjen tradicionale dhe heteroseksualitetin pjellor. Franca ishte

një nga vendet e para ku kjo kërkesë u përhap në masë, kur lëvizjet katolike marshuan në rrugët e Parisit kundër projektligjit për martesën dhe adoptimin e homoseksualëve. Mësimdhënia e disa aspekteve të teorisë gjinore u ndalua në shkollat publike të Uellsit të Ri Jugor pas një rishikimi të pavarur në atë se si shteti mëson edukimin seksual dhe shëndetësor dhe materialin e diskutueshëm të përfshirë në materialet mësimore.

Si paraqiten qëndrimet shtetërore dhe qeveritare ndaj studimeve gjinore?

Në Evropë Qendrore dhe Lindore lëvizjet anti-gjinore janë në rritje, veçanërisht në Hungari, Poloni dhe Rusi. Në Rusi studimet gjinore aktualisht tolerohen, megjithatë praktikat e mbështetjes shtetërore që shtyjnë axhendën gjinore në lidhje me perspektivat mbi gjininë e atyre në pushtet - p.sh. zgjidhja e ligjit në detaje, specifikat e dhunës në familje u shfuqizua në vitin 2017. Që nga viti 2010 Rusia ka udhëhequr një fushatë në UNHRC për të njojur të ashtuquajturat 'vlera tradicionale' si një konsideratë legitime në mbrojtjen dhe promovimin e të drejtave të njeriut. Programet e studimeve gjinore u ndaluan në Hungari në tetor 2018. Në një deklaratë të lëshuar nga zyra e kryeministrit hungarez Viktor Orban, një zëdhënës deklaroi se "Qëndrimi i qeverisë është që njerëzit të lindin qoftë mashkull apo femër, dhe ne nuk e konsiderojmë të pranueshëm për ne për të folur për gjinitë e ndërtuara shoqërisht dhe jo për gjinitë biologjike". Ndalimi ka tërhequr kritika nga disa universitete evropiane që ofrojnë programin, mes tyre Universiteti i Evropës Qendrore me bazë në Budapest, statuti i të cilit është revokuar nga qeveria dhe është parë gjerësisht si pjesë e lëvizjes së partisë qeverisëse hungareze ndaj totalitarizmin.

Qeveria Popullore Qendrore në Kinë mbështet studimet për zhvillimin gjinor dhe social të gjinisë në histori dhe praktikat që çojnë në barazinë gjinore. Duke përmendur filozofinë e Mao Ce Dunit "Gratë mbajnë gjysmën e qiellit", kjo mund të shihet si vazhdimësi e barazisë së burrave dhe grave të paraqitura si pjesë e platformës ideologjike të Revolucionit Kulturor.

Nuk ka si të jem me lëvizjet feministe, që spërkatën qysh në vitet 30-të realitetin shqiptar, veçmas me degët e tij ekstremisht të ideologjizuara, që u rrekën të zbatoheshin shtetërisht tek ne gjatë gjysmës së shekullit XX, duke i rënë ndesh traditës, por nuk ka si të mos theksoj se jo vetëm lulja, edhe dashuria, bukuria, poezia, zemra, ashtu si nëna e hëna, si jeta e vdekja janë emra të gjinisë femërore.

Të tilla raporte, ku përzihen mendja me zemrën, Vexhhi Buharaja pati edhe në vitet në vijim, por në fusha të ndryshme të dijes, që e përplotësojnë atë si një figurë shumëplanëshe.

Bibliografi

- *KURANI i madhërishtëm dhe kuptimet e tij në gjuhën shqipe* (2017). Mbështetur në përkthimin e prof. Hasan I. Nahit, Tiranë.
- AQSH, F. Ministria e P. Të Brendshme, V. 1929, D.251, fl.1. Telegram dërguar M.P.B-së. nga Prefektuara e Tiranës me synimin për të rishikuar kodin e veshjes së grave tiranase.
- AQSH, Ministria e Drejtësisë, V.1931, dosja VIII-203, fl.1. Kërkesë e Kryetarit të Komunitetit Mysliman Z. B. Shapati, drejtuar Ministrisë së Drejtësisë, Tiranë, 6.10.1931.
- Eco, Umberto. (2006) *Të thuash gati të njëjtën gjë*, Dituria.
- Dizdari, N. Tahir. (2005) *Fjalor i orientalizmave në gjuhën shqipe*, Tiranë: gërmë V / 1087)
- Erol Kılıç, Mahmut. (2004) SUFIU DHE POEZIA *Poetika e poezisë sufiste osmane*. LOGOS A: SHKUP, PRISHTINË, TIRANË: 97, 100.
- Frashëri, Sami. (1988) *Vepra 1*, Tiranë, 1988: 33
- Kolana “Zani i Naltë”, organ i Komunitetit Mysliman Shqiptar, themeluar në tetor 1923, Vëllimi 7, viti 1936 / 5:144). Editor Dr. Genti Kruja, Tiranë, mars, 2014.
- Koliqi, Ernest. (1999) *Kritkë dhe estetikë*, Përgatiti Stefan Çapaliku, Apollonia: 55.
- Korça, H. A. (2006), *Rubaijjiati i Umer Khajjamit*, Tiranë: 13-14.
- *Kultura Islame*, 1940, në numrin 13-14:22.

Doc. Dr. Agron Tufa

Trajtimi i grave ne burgjet dhe kampet e internimit komunist⁴⁹

Instalimi i regjimit komunist përmbysi, ndër shumë norma e përfytyrime, dhe sjelljen ndaj gruas. Përkundër propagandës për gjoja çlirimin e saj, në praktikë, ajo çfarë vijoi më pas, deri në rënien e sistemit, qe një skllavërim i programuar i saj dhe, në thelb, shfytimi gjinor i "femilitetit". Nën parrullën "gruaj - forcë e madhe shoqërore e transformuese", femrës shqiptare iu imponuan përfytyrime të përcudshme mbi gjininë e saj, duke ia përshtatur ato fymës revolucionare të pllakateve të tipit "gruaja-burrë vetullangrysur", me llërë, kallo e muskuj mashkullorë, sipas imazhologjisë viziale standarde të pllakateve e grafikave, ndërsa habitati i saj natyral, nuk janë më mjediset familjare, universitetet apo aspekte të edukimit, por fushat, kodrat e malet, ku ajo si një Herkul modern konkurron stalinjecët që shkulini kërcuna, fabrikave e repartet e tornerive, me përparëse dhe një libër të kuq apo dekret. Mjafton të shihni së paku pllakin e mozaikut në fasadën e Muzeut Historik Kombëtar. Sigurisht parfumi i saj është djersa në fushatat e korrije-shirjeve, tarracave apo furrnaltave të shkrirjes së çelikut.

Ka mjaft tablo me idile epike punëtorësh, kolektiva punë, ku femra ngrihet mes reparteve të punës në mbledheje duke kritikuar burra, drejtues e shfaqje të huaja, me gishtin kërcënues, si një amazonë e rreptë.

Por kjo qasje e defeminilizimit të femrës, ka origjinë të hershme, që nga çetët partizane, ku shkon krahas propaganda për "çlirimin e forcës së gruas", dhe qasja perfide e skartimit kriminal të saj pa asnjë etikë drejtësie. Një ndër shembujt demonstrativë, se si do të veprohet me femrat e suksesshme e me personalitet të fortë, na shërbën gjyqi tragjik i partizanës së bukur, të kulturuar e me kurajë - Ramize Gjebrea. Sipas dokumentave, ditarëve e shënimëve të shumë ish-partizanëve, asaj iu montua një akuzë, për gjoja prishje të moralit partizan, për gjoja një flagrancë dashurie me një nga vartësit e saj komandantë, partizanin Zaho Koka. Por procesi hetimor

⁴⁹ Fragment nga kumtesa me të njëjtin titull

partizan që zgjati nga 24 shkurti deri më - 7mars 1944 mori vetëm përgjigjen proverbiale të Ramize Gjerbresë, dhe atë, në latinisht: "Nega totum" (asgjë e vërtetë). Studiuesit e shumtë të jetës së saj, dëshmojnë se dënim i pushkatim i Ramizesë që urdhëruar nga Dushan Mugosha, për shkak të një polemike të egër të Gjerbresë me të, për shkak të Kosovës dhe fatit të saj pas luftës. Komandantja e re 19 vjeçare u ekzekutua jo për akuzën-shpifje, por për shkak të ndjenjave të saj nacionaliste. Na tërheq vëmendjen fakti, eleminimi i Ramize Gjebresë do të përbëjë një shablon, që do të përsëritet më vonë me dënimin e femrave të "forta" e të suksesshme si Musine Kokalari, Sabiha Kasimati, Marie Shllaku, Nexhmije Duma, Liri Gega, Liri Belishova etj.

Po t'u referohemi statistikave (të paplota), drejtësia e regjimit komunist burgosi e dënoi politikisht me vite të gjata burgu 7367 gra. U ekzegutuan me dënim me vdekje 450 të tjera; 7 vdiqën në qelitë e paraburgimit; 308 vdiqën në spitalet psikiatrike (të çmendura nga torturat), që në total bëjnë 10.792 gra.

Një bilanc i hidhur ky që na krijon një tablo të përcudshme të sjelljes së diktaturës me gruan, krejt në të kundërt të propagandës komuniste, i cila proklamonte se po e çlironte gruan nga zgjedha shekullore e Kanunit apo normat shtypëse patriarkale. Se sa qëndron kjo në raport me propagandën, do të na duhet t'i hedhim një sy të shpejtë etikës së Kanunit (të Lekë Dukagjinit) mbi gruan.

Për hir të së vërtetës, "gjinia e bukur" është trajtuar jo gjithmonë mirë dhe me dashamirësi në "Kanun", por në aspektin e dhunimit fizik të saj nga dikush tjetër, jashtë dorës së burrit, te prekja, lëndimi dhe kompromitimi, ajo është ruajtur dhe është mbrojtur me xhelozit dhe fanatizëm.

Po qëlloi gjaksi me gruan, hasmi, që do të duhej të merrte hak, përnder të gruas nuk e bën gjakmarrjen sepse gjaksi ka qëlluar bashkë me gruan dhe burrëria kanunore nuk lejon që në sytë e gruas të çnderohet a të vritet edhe burri i saj. Po qëllove me gruan, ke qëlluar me dorëzanin më të fortë; po qëllove me gruan ke me me vete një besë tepër madhe, me një n'(d)ore të fortë. Në të tilla rrethana, pra gruaja është e shenjtë. I huaji prandaj nuk

guxon të vë dorë mbi gruan e huaj, edhe atëherë kur burri i saj është në gjak me hasmin. Pse mund të thuhet kështu?

Kanuni i Maleve e ka peshuar mirë këtë punë dhe në fund ka konstatuar se "Grueja s'bjen në gjak" (19). Madje edhe po ndodhi që gruaja vrau dikë ajo përsëri nuk ka tagër të bjerë në gjak. "Grueja s' bjen në gjak" edhe "me qillue se vret kend"(19). Po nëse hakmarrësi vë dorë mbi gruan e burrit, duke dashur që të hakmerret ndaj burrit, përmes goditjes që i bën gruas së tij, duke e quajtur marrje haku, apo marrje borxhi, hakmarrësi apo dorasi sërish ka bërë gabimin fatal e të madh , të cilin gabim kanuni nuk ia fal. Madje këtë ia ndalon edhe burrit. "Me e gjetë gja gruen përfaj të burrit, prindja e saj i lypin arsy me kanu".(19). "Me rrahë, me plyrë a me vra gruen e burrit dora e huej, nderen ia kërkon burri, varren e gjakun prindja."(22). Kundruar prej të gjitha anëve, kanuni nuk lejon të vihet dorë e huaj mbi gruan.

Se çfarë ka ndodhur në burgjet, hetuesitë apo kampet e përqendrimit komunist me vajzat e gratë shqiptare ka një material shumë të pasur e të pafundëm memuaristik, filmik e gjyqësor. Duke anashkaluar rastet e mëdha me skena të mjerimit masiv në kampet e vedekjes si Tepelena, Kruja, apo Kodër Kamza, ne do të kufizohemi me një prej teknologjive tipike të "demaskimit popullor komunist" mbi një femër, siç na paraqitet në ditarin e internimit, në një prej qindra ditëve të artij realiteti.

18 Totor '79

Tefta nuk është më me ne; e arrestuan dje. Në datën 15 i bënë "demaskimin" në sallën e kinemasë; pastaj, dy ditë me rradhë na hodhën gurë në shtëpi dhe dje erdhi gazi e mori.

Oborri është plot me gurë, copa tullash, xama të thyera. i lamë pa fshirë që t'i shihte ndonjë hetues se ç'u punua në kurriz tonë. I bëmë telegram Ministrisë, po të gjitha dolën kot. Ky institucion vendosi kundra nesh.

Me rradhë ndodhi kështu: të mërkurën mbasdite kishim dalë në apel me çunat për dore. Pritëm mjaft se s'po vinte njeri të na numuronte si përherë. Ora kaloi, po errej, kur në shesh të sektorit ndaloj një Gaz dhe zbriti Guri.

Na hodhi një shikim si grup, i ngutur dhe menjëherë na urdhëroi të futemi në sallë për mbledhje. Deshëm t'i çonim fëmijët në shtëpi, meqë ishte vonë, por ai s'na la. I morëm në sallë por pastaj i çoi Danaj dhe u kthyte. (S'di ç'do të kish ndodhur po t'i kishim aty).

Populli po mblidhej me shumicë, të sinjalizuar si duket që mbledhja ishte me rëndësi. U ngucëm në mes të gjindjes, dhe Guri na çoi në rreshtin e tretë, tamam përballë tryezës me beze të kuqe të përgatitur për presidumin.

Atmosfera ishte e keqe. Para disa javësh, mund të ketë dy muaj, kanë demaskuar Dumet, para pak ditësh kemi bërë fjalë me Gurin por sidomos fjala e kryetarit të Degës na ndillte për keq. Salla u mbush dhe turma vazhdonte të hynte duke plotësuar edhe hapësirën para të dyja portave. Zuri vend presidumi, partia e Grabjanit plus Petraq Nushi, sekretar i partisë së ndërmarrjes. Turma gumëzhinte po kur u ngrit Filipi, sekretar i partisë, kureshja e mundi zhurmën.

“Jemi mbledhur sot tha gati i buzëqeshur, që të bëjmë demaskimin politik të Tefta Tasit. Ku është Tefta?” pyeti pastaj. Dëgjova time motër që u përgjegj: “Ketu jam”.

“Ngrehu këtu para popullit. Atje te muri, të të shohë populli”.

Tefta u ngrit dhe vajti qëndroi tre metra larg presidiumit.

Ia dhanë fjalën Petraqit (zeshkan, faqekuq, arrogant). Filloi të lexonte akuzën e tij, të mbushur me fjalë fyese si e “poshtër, reaksionare, morale, bushtër, kërmë”.

Ç'mund të bënim? Të ngriheshim? Ishte vonë, dyert ishin të bllokuara. Ai vazhdoi me ton të lartë dhe vazhdimisht e shtonte zemërimin, nga fundi edhe me shkumë në cepat e gojës ... “I ati ka qënë ministër i Zogut, i dënuar nga partia si armik i popullit, po ashtu edhe xhaxhai i saj, po ashtu dhe daja, dhe i vellai... janë familje reaksionare. Nuk del në punë, vjell vrer, shan mallin e dyqanit. Duan përblysjen e pushtetit, duan që të vijë imperializmi. Por populli u ka thyer kokën gjithmonë!” etj, etj.

Populli duartrokiste, brohoriste. Shpesh ia ndërprisin fjalimin, dhe sa herë bëheshin këto ndërprerje, zëri i hollë i një skraparlliu flokëbardhë delte përmbi zhurmën me një klithmë Rroftë shoku Enver! Salla ngrihej në këmbë

dhe shpërthente në urra të gjata. Një i rinisë m'u afrua mu në fytyrë duke më zbardhur dhëmbët me zgërdhi.

Vendosëm të mos çohemi nga vendi dhe kështu ne të tre këtu dhe Tefta atje ishin të vetmit që nuk rrighthim duart dhe e mbanim gojën myllur.

...Zhurma u ul. Presidiumi u vështruan me njëri – tjetrin dhe natyrisht nuk ngulën këmbë që ajo të fliste. (për ta nuk ka asnë shkelje që i akuzuari edhe të mos flasë fare.)

Ia dhanë fjalën popullit, por për ne kishte mbaruar çdo gjë; në menyrë demonstrative u ngulëm në një qëndrim të heshtur, Tefta atje dhe ne të tre këtu.

Të gjithë sa folën, patjeter ishin të porositur, por mënyra se si u zhvillua mbledhja dhe sidomos fakti që ne nuk pranuam ndonjë faj, por reaguam, u dha dorë organizatorëve: Fjalimet e atyre që kishin porositur dolën tamam të zemëruar. Ata shprehën indinjatën sikur ne të kishim shkelur të drejtën! Më i buti prej tyre, më i maturi të themi, një agronom me të cilin Tefta as ka këmbyer ndonjëherë një fjalë, tha: “Unë nuk e njoh personalisht Teftën, por ç’është ai të ecur në rrugë?! Sikur ka çliruar Shqipërinë!!” (ai në fakt me këto fjalë përmblidhë qortimin e rajasë që i bën sjelljes më normale qytetare, dhe në këtë identifikohen shumë nga ata që e kanë ulur kokën përfundimisht në mjedisin tonë mytës). Pas tij u ngrit vetë Nuria dhe tha: “Kjo këtu merr një fëmijë për dore dhe shkon serbes në postë” (Nënteksti: si guxon të më kalojë para?! Ajo vetë, Nuria, ka një frikë patologjike nga ata të sigurimit, megjithëqë u bën gjithë këto shërbime). Pastaj dy pleq dhe një i ri kërkuan i pari arrestimin e menjehershëm të Teftës, dy të tjerët jo vetëm të sajën por edhe tonin, meqë nuk duartrokitëm. (I dyti kishte një habi të thellë të vizatuar në fytyrë kur pyeste: Të mos duartrokasësh për shokun Enver! Si u bëka!?).

...Dritat ishin të dobëta në sallë, tymi i duhanit i mjegullonte edhe fytyrat, konturet. Isha shumë i tronditur që të mund t'i kujtoj të gjitha sa thanë. Mbas këtyre të parëve folën një sërë hipokritësh pa rëndësi dhe grash që janë me gisht në Sektor.

Njëra prej këtyre, një e shëndoshë me krahë të shkurtër, (për të cilën qarkullon fjala se e ka përpjekur me jaranin majë një mani) tha: "Kjo vë një kapele në kokë (siç duket e ka parë në rastet kur lante kokën), merr një trastë të jashtme dhe na shet mend në dyqan". Një tjetër (antare partie, më e shëndoshë se tjetra dhe fare e shthurur nga goja, e famshme për grindjet e gjata me lëmin ku lëshon për të kullotur 100 pulat e dy plepave të saj-kotece) u ngrit mes rrromuzeve të çunave, e rëndë si një vozë dhe tha me zë burri: "Kësaj nuk i pëlqejnë zarzavatet e shtetit! Ca do qo? Apo do kohën e bejlerëve?" Të njëjtën gjë në thelb, por me një fije të hollë zëri, e emocionuar në kulm e përsëriti shitësja e zarzavateve, ajo që kaq herë nuk i jepte Teftës edhe kur kishte radhën...

Pastaj Lika, brigadier dhe sekretar partie u ngrit nga rreshti i parë dhe më tregoi mua me gisht: "Ky këtu nuk paraqitet në punë, ikën nëpër malësira me bletë, rri me javë..." (në malsi unë?... që duhet të dal dy herë ditën në apel...)

Me këto e ca të tjera mbaroi mbledhja. Populli u ngrit dhe u mblodh tek porta kryesore. Daljen tjetër e mbanin myllur që të mos ndahej masa më dysh dhe i binim shkurt neve për në shtëpi. Duhej të ndodhët në shesh të Sektorit ajo që kishin përgatitur.

U futëm dhe ne në turmën që grumbullohej, kur Teftës i erdhi një shtytje e fortë nga mbrapa. Unë që isha përpara ktheva kokën dhe pashë djalin që këto ditë më merrte bicikletën për xhiro. S'desha ta besoj. E pyeta me sy por ai më bëri një shenjë mohuese por në formë tallëse. Kishte përreth shokët e organizatës që e nxisin dhe ky bëhej trim. Në koridor të gjithë na vështronin ftohtë siç na kishin në mes. Shumë prej tyre duhet t'i kishin gurët në xhepa. Futëm Teftën në mes dhe vazhduan mes të shtyrave. Nga hapësira e portës se jashtme pashë gazin e Degës që s'kishte lëvizur nga vendi⁵⁰.

⁵⁰ Lekë Tasi "Grabiani rrëzë kodrave", ditar internimi, fq. 242, botimet ISKK, 2018

**PhD. Urtak Hamiti, Assistant Professor at University “Kadri Zeka”,
Gjilan, Kosovo**

**Between Religious Nationalism and State-sponsored Fascism the
Serbian Orthodox Church and the Issue of Kosovo’s Statehood and its
Albanian Majority Population**

Abstract

Religious nationalism is often perceived as a manifestation of a certain nation, such a nation being a community of ancestors and those living presently, both dead and alive, sharing a common religion. In this case, nationalism incorporates within its territory all past and current markers of nationhood, religious monuments, religious tales, and in the case of Serbian religious nationalism even the self-perpetuating myth of “Kosovo as the Jerusalem of Serbian faith and birth place of Serbian country”. The correlation between the Serbian Orthodox Church and the Serbian State, inspired by religious nationalism, bent on disintegrating former Yugoslavia and creating a “Greater Serbia” has been explained and presented historically. However, nowhere better than in the conflict of Kosovo and in the aftermath of the creation of Kosovo as an independent and sovereign state, has the Serbian Orthodox Church taken such a strong stance of inspiring and defending Serbian religious nationalism, failed to condemn Serbian state’s fascist and genocidal tendencies and crimes against Kosovo Albanians (a majority of whom are Muslims, practicing or non-practicing) and still remains opposed to any political solution that would settle the relations between the two countries, Kosovo and Serbia.

Key words: religious nationalism, the Serbian Orthodox Church, Kosovo War, Kosovo Statehood, Kosovo Albanian Muslim heritage

The complete restructuring of nations in the area of the Western Balkans (more specifically in the area of former Yugoslavia), which foresees settled disputes between nations and countries and no open issues, that began three decades ago, is still an ongoing and unfinished business. Ethnic

tensions fueled by nationalisms that destroyed former Yugoslavia began with the annulment of Kosovo's autonomy within the Yugoslav Federation by Serbian state authorities on March 23rd 1989. Serb nationalist movement began its plan to create a “Greater Serbia”, a country that would encompass all areas in former Yugoslavia with Serb population, exactly by suspending Kosovo's autonomy, where the majority of population were and still are Albanians of mostly Muslim religion, who had previously demanded even greater autonomy within Yugoslav Federation through massive demonstrations in 1981. Although, religion was not officially banned in socialist Yugoslavia Federation, it did not play a significant role in the society and identity of nations that lived alongside each other in the Federation. The Serbian Orthodox Church was the first Serb institution that dared, in the early 1960's and later in 1982, to publicize that Kosovo Albanians allegedly planned and executed the expulsion of Kosovo Serbs as well as persecution of the Church itself.⁵¹

Unable to deny the historical truth that Kosovo has always been a majority Albanian- populated area, both as part of the Ottoman Empire or the Yugoslav Federation, Serb nationalists have always laid claim to Kosovo on historical grounds. Serb nationalists and the Serbian Orthodox Church have posited Kosovo as the cradle of their culture and religion emphasizing the battle that took place in 1389 between a Christian Coalition and Turkish Ottoman forces, at the Fushe Kosova/Kosovo Polje or Field of Black Birds, and the fact that Patriarchate of Peja/Pec has always been in Kosovo even during five centuries of Ottoman rule.

In the Yugoslav Federation, the Serbian Orthodox Church offered a different mythical and historically distorted narrative for Serb nationalists by stating that Serbia has always been sacrificed and in defense of Christian values; therefore, the Serb nation has every right to lay claim to territories it once controlled, according to the Church. The Serbian Orthodox Church coined the phrase “Kosovo is the Serbian Jerusalem” precisely aiming to

⁵¹ Vjekoslav Perica, *Balkan Idols: Religion and Nationalism in Yugoslav States*, Oxford University Press, New York: 2002, pp. 43-55 and pp.123-165.

back a stance where the Serbian nation and religion are one in defense of Christendom. This discourse was applied by Serb nationalists in pursuit of their of “Greater Serbia”. However, this was an invented tradition. As in many other cases of religious nationalisms, modern nationalist practices often use historical materials and events to construct an invented tradition for immediate purposes mainly to mobilize their nationalist base.⁵²

Serb religious nationalists used other historical events to enhance their position such as the retreat of defeated Serbian army that was almost obliterated by Austrian-Hungarian forces in the First World War. The retreat took place through present Kosovo and Albania to the island of Corfu, Greece. This retreat was branded as “Serbian Golgotha”⁵³ and after the war, in 1918 while commemorating it as martyrdom and comparing it with the heroism of Serbs at the Battle of 1389, Patriarch Dimitrije Pavlovic used the phrase of “Serbian Jerusalem” urging Serbs for holy journeys to the island of Corfu that has memorials and Serbian military cemetery, as pilgrims go to Jerusalem⁵⁴

The first published quote of Kosovo as “Serbian Jerusalem” was used by Serbian general and Nazi Collaborator Milan Nedic in June of 1939, marking the 550th anniversary of the Battle of 1389 in daily “Politika” in which he stated “that as dark clouds gather in the skies of Europe, Serbs are again returning to Kosovo, Serbian Jerusalem”. This discourse was replicated in 1989 by Serbian nationalists aiming to mobilize and militarize its base seeking “Greater Serbia”. However, it also proves that the phrase “Serbian Jerusalem” itself exemplifies the nationalist practice of the invention of tradition and distortion of history.⁵⁵

⁵² Eric Hobsbawm, Terence Ranger, *The Invention of Tradition*, (Cambridge: University Press, 1983) pages 6-7

⁵³ Thomas Emert, *Serbian Golgotha, Kosovo 1389* (New York: Columbia University Press, 1990)

⁵⁴ “Serbian Jerusalem are Vido and Corfu” article by Dragisa Draskovic published in Serian daily Blic online published on 14.06.2009, accessed on April 25th 2019

<https://www.blic.rs/vesti/reportaza/srpski-jerusalim-su-video-i-krf/1lnxc4f>

⁵⁵ Vjekoslav Perica, “*Serbian Jerusalem: Religious Nationalism, Globalization and the Invention of a Holy Land in Europe’s Periphery, 1985-2017*”, in *Occasional Papers on*

Not only Serb religious nationalists were using the phrase “Kosovo is Serbian Jerusalem”, but also prominent intellectuals and Communists further developed the Serb-Jewish parallel. One of the most prominent Serbian writers, Dobrica Cosic, who was also the first [President](#) of the [Federal Republic of Yugoslavia](#) (from 1992 to 1993) and considered by his admirers as the [Father of the Nation](#) due to his influence on modern Serbian politics and the national revival movement in the late 1980s, resorted to the same rhetoric. In an interview in 1983 Cosic stated that “Serbs are the new Jews at the end of 20th century eternally in search of their promised Holy Land”⁵⁶ Another Serb nationalist and prominent writer Vuk Draskovic in 1985 published an open letter to Israeli writers outlining a new history according to which both Serbs and Jews were hated and have historically suffered because of their identity, religion, and tradition. Draskovic went further to claim that Serbs are the thirteenth lost tribe of Israel, that traces of ancient Serb and Jewish kingdoms can be found in two holy lands of Kosovo and Israel-Palestine, hence Kosovo is “Serbian Jerusalem”⁵⁷.

The relationship between religion and nationalism is still a subject of debate. In theory nationalism can be understood as both a secular and religious phenomenon. For instance, Albanian nationalists have historically been of Muslim, Christian Roman Catholic and Orthodox backgrounds, respectively. Rogers Brubaker separates four approaches or categories of religion and nationalism, which are not mutually exclusive.⁵⁸ One of the categories states that religion is imbricated or intertwined with nationalism. In Serbia this phenomenon is further strengthened by the fact that the

Religion in Eastern Europe (Portland: George Fox University Press Volume 37 (2017), Issue 6, p. 39.

⁵⁶ Vjekoslav Perica, *Balkan Idols: Religion and Nationalism in Yugoslav States*, Oxford Scholarship, Oxford:, 2002, p.124.

⁵⁷ “The Wish to be a Jew: The power of Jewish Trope in the Yugoslav Conflict”, article by Marko Zivkovic, published on 06.03.2000, accessed on April 25th 2019 <https://journals.openedition.org/urmis/323?file=1>

⁵⁸ Rogers Brubaker “Religion and Nationalism”, article published on 03.11.2011, accessed on April 25th 2019 <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1469-8129.2011.00486.x>

founder of Serbian State was Stefan Nemanja, the brother of Saint Sava who managed to gain autocephaly for the Church of Serbia from Patriarch of Constantinople in 1217⁵⁹. After the fall of the Serbian State under Ottoman rule according to Serbian version of history “Ottoman occupation was characterized with destruction of Serbian Orthodox Churches and monasteries”⁶⁰. However, in the same article the author explains how under Ottoman rule the responsibilities of Patriarchate of Peja/Pec were enhanced and expanded geographically to include Northern Macedonia, Montenegro, and Orthodox Dioceses of Bosnia and Herzegovina, Dalmatia, Slavonia, Croatia and parts of Hungary⁶¹. This was the basis for the forgers of the idea of “Greater Serbia” as the territories that these religious nationalists were seeking basically were under Serbian Orthodox Church jurisdiction and this proves even more the correlation between Serbian Orthodox Church and Serbian nationalists, religious and secular.

The beginning of the disintegration of Yugoslavia and the rising idea of “Greater Serbia”, in the beginning of 1990s in Serbia proper, was also the start of a race between Slobodan Milosevic, an atheist and former Communist who rose to prominence and power on a party-nationalism card, and the Serb Orthodox Church, as the only guardian of Serbian national identity. As nationalisms rose in former Yugoslavia so did the role of the Serb Orthodox Church in war mobilization. The war that started in the early 1990s was depicted by most of the clergymen as a war of defense. In October of 1991, a document of the Holy Synod declared that “the Serbian State and the Serbian people must protect them (Serbs living on the territory of Croatia) with all legitimate means including also the armed defense of Serbia lives of all Serbian provinces”⁶². In 2005 a video recording, believed to be made in 1995, appeared in the Serbian press, showing an Orthodox priest

⁵⁹ Radomir Popovic, “*Serbian Church in History*” (Novi Sad: Artprint, 2005) page 24

⁶⁰ Vasa Cubrilovic, “Serbian Orthodox Church under the Turks from XV-XIX” article published in 1960 and in online edition https://www.rastko.rs/istorija/spc/vcubrilovic-crkva-turci_c.html, accessed on April 27th 2019

⁶¹ Ibid

⁶² Peter Palmer, “*The Churches and the Conflict in Former Yugoslavia*”, in *Religion and International Relations*, Palgrave, New York, 2000, p. 94.

blessing members of Serbian paramilitary forces, the so-called “Scorpions”.⁶³ In this video members of Scorpions are shown killing Bosnian Muslim civilians near the city Sarajevo. The same unit will replicate their war crimes, this time killing Kosovo Albanian men women and children, on March 28th 1999, in the town of Podujevo during the Kosovo war.⁶⁴

The basis of secular Serbian nationalism was a document, later to be used by Slobodan Milosevic as a blueprint for his program of destruction and ethnic cleansing of non-Serbs, a Memorandum of the Serbian Academy of Arts and Sciences called “Current Social Question in Yugoslavia, 1986”⁶⁵. This document purported that “genocide (against Serbs) was taking place in Kosovo”⁶⁶ also arguing that Serbia has every right to “return to its own historical roots”, and declared that “the establishment of complete Serbian national and cultural integrity, regardless of which Republic or Province in Yugoslavia they might be living in, is their historical and democratic right”⁶⁷.

Religious nationalism influenced secular Serbian nationalism by positing a common goal, i.e. “Greater Serbia”, and common enemies, Kosovo Albanians and Bosnians of Muslim religion and Croats, that from religious point of view represented a threat that for centuries questioned Orthodox ideals and culture, also seen as a spearhead of Catholic Rome’s ambition to extend its jurisdiction to the Orthodox areas in the Balkans. Kosovo Albanians were especially targeted by religious nationalist also for not being of Slavic origin and allegedly aiming to, in the words of Bishop Atanasije Jeftic, “exterminate the Serbian people in Kosovo.”⁶⁸ Both the Serbian Orthodox Church and Milosevic’s Serbia, the army and police, were

⁶³ Patrick More, “Serbia and Montenegro/Bosnia: A Video Shocks Serbia”, Radio Free Europe, June 9th 2005

⁶⁴ Radio Free Europe “Serbia Jails Ex-Paramilitaries for killings”,
https://www.rferl.org/a/Serbia_Jails_ExParamilitaries_For_Killings/1757489.html
accessed on April 27th 2019

⁶⁵ <http://chnm.gmu.edu/1989/items/show/674> accessed on April 27th 2019

⁶⁶ Ibid

⁶⁷ Ibid

⁶⁸ Radmila Radic “*The Church and the “Serbian Question”*”. (Budapest: Central European University Press, 2000) page 249

seeking a just solution for themselves and Serbs in general. However, their just solution during disintegration of Yugoslavia included the aspiration toward an ideal one-state “Greater Serbia” and Serb majority only, but in both cases the etalons they aimed to return to were man-made myths and propaganda rather than verified historical truths.

What followed was a brutal genocidal campaign firstly against Bosnia and Herzegovina (1992-1995), by Bosnian Serb forces aided by Serbian State, and later a large scale Serbian State planned and executed genocidal and ethnic cleansing campaign against Kosovo Albanians (1998-1999). According to international figures verified by human rights organizations, Serbian state police and army forces were responsible for the murder of more than 12.000 Kosovo Albanian civilians, a campaign of raping of more than 20.000 women, and a campaign of expulsion of more than 1 million from their homes either to Albania or Northern Macedonia.⁶⁹ During this military genocidal campaign Serb forces introduced another dimension of ethnic cleansing, a religious one, targeting Muslim cultural heritage of Kosovo Albanians. Approximately 225 of Kosovo’s 600 mosques were completely destroyed, damaged, or vandalized. Also, most commonly there were written in the walls of the mosques Serbian traditional sign of the cross with Cyril Cs, “Kosovo is Serbia”, “This is Serbia”.⁷⁰ The Cross with Cyril Cs is the Serbian national symbol and was also used by Serbs in Kosovo to identify their property, houses and apartments, as Serb-occupied so that military and paramilitary forces passed over them as they passed through towns, villages, and cities to expel Kosovo Albanians.⁷¹ In other words, the same symbols were graphitized on Serb property and on mosques appropriating a clear representation of ethnic identity, ethnic space and inscribing it on representation of ethnic alterity.

After the end of the Kosovo war, and the withdrawal of all Serbian military, police, and paramilitary forces from Kosovo in June 1999, a new

⁶⁹ <https://www.britannica.com/event/Kosovo-conflict> accessed on April 27th 2019

⁷⁰ Andrew Herschner, *Violence taking place: the architecture of Kosovo conflict*, Stanford University Press Stanford:, 2010, pp. 87-88.

⁷¹ Ibid

opportunity was brought forward for the Serbian Orthodox Church to once more reinforce its role as “the only Serbian authority among Serbs now living in Kosovo”. Regime change in Belgrade, in October 2000, Slobodan Milosevic being arrested in 2001, him and the top Serbian political and military brass facing charges for crimes committed against Kosovo Albanians at the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY) in the following years, offered a chance for all Serbs to see what has been done in their name in pursuit of “Greater Serbia”. While many in Serbia chose to face the past and begin to live with the new reality, especially in relation to Kosovo and Kosovo Albanians, this was not the case with the Serbian Orthodox Church. The Serbian Orthodox Church refused to acknowledge its role in the wars of former Yugoslavia but opted to contribute to the expansion of anti-Semitism in Serbia as a reaction and opposing the West and what it perceived as globalization. Serbian far-right political organizations such as Obraz, Dveri, Nomokanon, still act with the blessing and in close cooperation with the Serbian Orthodox Church. The Holy Assembly of Bishops of the Serbian Orthodox Church canonized Bishop Nikolaj Velimirovic (1880-1956), who was a notorious anti-Semite and Nazi-collaborator, on 19th of May 2003.⁷²

Politically the Serbian Orthodox Church remained active against Kosovo’s ambitions to achieve its independence. At the time when the talks for Kosovo’s final status were in preparation, sponsored by the international community, the Serbian Orthodox Church was involved in a campaign to prevent any possible legal outcome that would include Serbia’s recognition of Kosovo as a sovereign and independent state. The Serbian Orthodox Church issued a Memorandum in 2003 stating that “the Serbian Constitution must include a provision stipulating that no one shall ever be allowed to give up Kosovo”. So, while the “sanctity” of Kosovo is an integral part of Serbian nationalism and mythology, the idea to incorporate it in the Constitution was

⁷² *Serbian Orthodox Church and the New Serbian Identity*, Helsinki Committee for Human Rights in Serbia (Belgrade 2006) page 10 <https://www.helsinki.org.rs/doc/Studija-Kupres-eng.pdf> accessed on April 28th 2019

for the first time spelled out by the Serbian Orthodox Church.⁷³ The Preamble of the Serbian Constitution passed in 2006 stipulates that “Kosovo is an integral part of the territory of Serbia (and that) all state bodies (are obligated) to uphold and protect state interests of Serbia in Kosovo in all internal and foreign political relations.”⁷⁴

After the Declaration of Independence of Kosovo and its recognition by 115 states, members of the UN, a process of dialogue for normalization of relations between Prishtina and Belgrade was initiated in 2010 and is still ongoing. Tangible results of this dialogue are still debatable since the sides remain positioned against each other in the one and main issue-recognition of Kosovo by Serbia and Kosovo’s acceptance as a full UN member state. The Serbian Orthodox Church for the most part opted to stay out of the issue of dialogue because it was considered that it will be a failed matter.

However last year, in 2018, both Kosovo’s President Hashim Thaci and Serbia’s President Aleksandar Vucic publically, in open international forums and statements and, in some cases, meeting with foreign diplomats, stated that they are close to reaching a deal that would put an end to hostilities between two nations in what was coined in EU Brussels as “a legal binding comprehensive final agreement”. The Serbian Orthodox Church was quick to react. Around 200 intellectuals in Serbia, academics, but also Bishops and clerics of the Serbian Orthodox Church issued a public statement calling for “the halt of dialogue through which Kosovo will secede from Serbia” and opting for the return of the issue of Kosovo to the UN and preferring a “frozen conflict” scenario such as the one in Cyprus as the best solution.⁷⁵ In May 2018, the Serbian Orthodox Church held its gathering issuing a

⁷³ Rada Drezgic “*Religion, Politics, and Gender in Serbia*”, (Institute for Philosophy and Social Theory, University of Belgrade September 2009) page 25

[http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/3C57C157BE2D09D18025790D004F8E82/\\$file/WebSerbiaRev.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/3C57C157BE2D09D18025790D004F8E82/$file/WebSerbiaRev.pdf) accessed on April 28th 2019

⁷⁴ Ibid

⁷⁵ “Internal dialogue about Kosovo and external consequences” Observatorio Balkani e Caucaso Transeuropa, 12.01.2018

[http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/3C57C157BE2D09D18025790D004F8E82/\\$file/WebSerbiaRev.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/3C57C157BE2D09D18025790D004F8E82/$file/WebSerbiaRev.pdf), accessed on April 28th 2019

statement rejecting any compromise when it comes to Kosovo forcing President Vucic himself to state that “Serbia is a secular country but he also recognizes the position of the Church”⁷⁶

To stress further its Kosovo links, the Serbian Orthodox Church announced in March 2018 that it is planning to change its original name to the Serbian Orthodox Church - Pec-Patriarchate that was considered a clear sign that the Church is opposing Serbian government’s position of dialogue with Kosovo which could include, in the final agreement, Kosovo’s recognition by Serbia.⁷⁷ About one year later, in April 2019, Patriarch Irinej visited Kosovo to send a message that the Serbian Orthodox Church is opposed to any recognition, division, or partition of Kosovo along ethnic lines, and that Kosovo is and will remain part of Serbia. “Kosovo is our home, it is a gift from God and no one gives away its home”, stated openly Patriarch Irinej adding another message for Kosovo Serbs “to endure since no occupation lasts forever”.⁷⁸ It is clear that the Serbian Orthodox Church is back at its core idea of religious nationalism and preferring to if nod lead than at least deal with the matters of the State when it comes to Kosovo.

CONCLUSION

The Serbian Orthodox Church has for centuries used myths of “Serbian martyrdom in defense of Christianity” and “Kosovo as the cradle of Serbian civilization and its Jerusalem” as a tool to spiritually guide its believers. However, the Church has also been an inspiration for religious Serb nationalists to harbor fascist ideas towards Kosovo’s Albanians as the enemy, both of their nation and religion. The Serbian Orthodox Church has never taken a public stance against horrible crimes committed against

⁷⁶ “Kosovo is distancing Vucic from the Church” Radio Free Europe, 28.05.2018 <https://kossev.info/rse-kosovo-udaljava-vucica-od-crkve/> accessed on April 28th 2019

⁷⁷ “Serbia’s Orthodox Church to change name to stress Kosovo link”, Aleksandar Vasovic “Reuters” 08.03.2018 <https://www.reuters.com/article/us-serbia-church-kosovo/serbias-orthodox-church-to-change-name-to-stress-kosovo-link-idUSKCN1GK1XX> accessed on April 18th 2019

⁷⁸ “Who gives away its own home”, Kossev, 16 April 2019, <https://kossev.info/ko-poklanja-kucu-svoju/> accessed on April 2019.

Kosovo Albanians, at end of 20th century, nor has it condemned the policies of Serbian State in this regard to this date. In the past three decades religious nationalism and state fascism in Serbia have always found common ground in denial of the reality that Kosovo has been inhabited by an Albanian majority (mostly of Muslim, practicing or non-practicing) or such cultural heritage, and oppose any kind of autonomous or independent Kosovo that would enhance its statehood apart from Serbia.

The Serbian Orthodox Church offers only the answer of self-preservation and isolation. This has proven to gradually always convert into hatred toward Kosovo and Kosovo Albanians. The most recent April 2019 Easter Message of the Serbian Orthodox Church Patriarch Irinej that “Serbia without Kosovo is not Serbia, it is nothing but a headless corps” sends a daunting message to all familiar with the history of Serbian Orthodox Church, especially Kosovo Albanians. However, it is completely along the lines of the rhetoric used by the Church for hundreds of years, when it comes to Kosovo, which has been to deny the reality, never fully separate the Church from the Serbian State, and never to accept that Kosovo has its own path defined by the people of Kosovo.

The Serbian Orthodox Church chooses to live in such denial because it has been its modus operandi and it has proven successful especially among religious nationalists who, on the other hand, choose to use such rigid stances of the Church, especially those represented in the Government of Serbia, to advance their own political agendas in regard to Kosovo. The Church and the State are therefore currently locked down and share quite a similar stance when it comes to Kosovo. Accepting that Kosovo is independent and a self-run state would mean for Serbs giving up on their myths and false ideology.

References

Vjekoslav Perica, *Balkan Idols: Religion and Nationalism in Yugoslav States* (New York: Oxford University Press, 2002) pages 43-55 and 123-165

Eric Hobsshawn, Terence Ranger, *The Invention of Tradition*, (Cambridge: University Press, 1983) pages 6-7

Thomas Emert, *Serbian Golgotha, Kosovo 1389* (New York: Columbia University Press, 1990)

“Serbian Jerusalem are Vido and Corfu” article by Dragisa Draskovic published in Serian daily Blic online published on 14.06.2009, accessed on April 25th 2019

<https://www.blic.rs/vesti/reportaza/srpski-jerusalim-su-video-i-krf/1lnxc4f>

Vjekoslav Perica, “*Serbian Jerusalem: Religious Nationalism, Globalization and the Invention of a Holy Land in Europe’s Periphery, 1985-2017*, (Portland: George Fox University Press Volume 37/Issue 6 page 39

“*The Wish to be a Jew: The power of Jewish Trope in the Yugoslav Conflict*”, article by Marko Zivkovic, published on 06.03.2000, accessed on April 25th 2019 <https://journals.openedition.org/urmis/323?file=1>

Rogers Brubaker “Religion and Nationalism”, article published on 03.11.2011, accessed on April 25th 2019

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1469-8129.2011.00486.x>

Radomir Popovic, “*Serbian Church in History*” (Novi Sad: Artprint, 2005) page 24

Vasa Cubrilovic, “Serbian Orthodox Church under the Turks from XV-XIX” article published in 1960 and in online edition

https://www.rastko.rs/istorija/spc/vcubrilovic-crkva-turci_c.html, accessed on April 27th 2019

Peter Palmer, “*The Churches and the Conflict in Former Yugoslavia*”, in Religion and International Relations (New York: Palgrave, 2000) page 94

Patrick More, “Serbia and Montenegro/Bosnia: A Video Shocks Serbia”, Radio Free Europe, June 9th 2005

Radio Free Europe “Serbia Jails Ex-Paramilitaries for killings”,
https://www.rferl.org/a/Serbia_Jails_ExParamilitaries_For_Killings/1757489.html accessed on April 27th 2019

<http://chnm.gmu.edu/1989/items/show/674> accessed on April 27th 2019

Radmila Radic “*The Church and the “Serbian Question”*”. (Budapest:Central European University Press, 2000) page 249

<https://www.britannica.com/event/Kosovo-conflict> accessed on April 27th 2019

Andrew Herschner “*Violence taking place:the architechture of Kosovo conflict*” (Stanford:Stanford University Press 2010) page 87-88

“*Serbian Orthodox Church and the New Serbian Identity*”, Helsinki Committee for Human Rights in Serbia (Belgrade 2006)page 10
<https://www.helsinki.org.rs/doc/Studija-Kupres-eng.pdf> accessed on April 28th 2019

Rada Drezgic “*Religion, Politics, and Gender in Serbia*”, (Institute for Philosophy and Social Theory, University of Belgrade September 2009) page 25

[http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/3C57C157BE2D09D18025790D004F8E82/\\$file/WebSerbiaRev.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/3C57C157BE2D09D18025790D004F8E82/$file/WebSerbiaRev.pdf) accessed on April 28th 2019

“Internal dialogue about Kosovo and external consequences” Observatorio Balkani e Caucaso Transeuropa, 12.01.2018

[http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/3C57C157BE2D09D18025790D004F8E82/\\$file/WebSerbiaRev.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/3C57C157BE2D09D18025790D004F8E82/$file/WebSerbiaRev.pdf), accessed on April 28th 2019

“Kosovo is distancing Vucic from the Church” Radio Free Europe, 28.05.2018

<https://kossev.info/rse-kosovo-udaljava-vucica-od-crkve/> accessed on April 28th 2019

“Serbia’s Orthodox Church to change name to stress Kosovo link”, Aleksandar Vasovic “Reuters” 08.03.2018

<https://www.reuters.com/article/us-serbia-church-kosovo/serbias-orthodox-church-to-change-name-to-stress-kosovo-link-idUSKCN1GK1XX> accessed on April 18th 2019

“Who gives away its own home” Kossev, 16 April 2019,

<https://kossev.info/ko-poklanja-kucu-svoju/> accessed on April 2019

**PhD. Ferdinand Xhaferaj & PhD Cand. Bledar Uku, University
College Bedér**
**“The Tunisian Revolution: A rock in one hand, a cell-phone in the
other”**

Abstract

In this paper I study the Tunisian revolution in order to deduce and quantify the role that social media played in it. The Tunisian revolution has been referred to as the “Twitter revolution”, however is this nomer a rightful one? Further, this paper approaches the question of the role that social media should play in the aftermaths of revolutions.

Keywords: Law, Revolution, Social Media, Society

On December 17th 2010, Mohamed Bouazizi set himself on fire in Sidi Bouzid, Tunisia, in protest over a series of humiliations suffered at the hands of petty officialdom.⁷⁹ His plight came to symbolize the injustice and economic hardship afflicting many Tunisians under the Ben Ali regime, and it inspired street protests throughout the country against high unemployment, poverty, and political repression. The events began on 18 December 2010 with the spread of videos and images of Bouazizi setting himself alight and continued until the ousting of longtime President Zine El Abidine Ben Ali in January 2011 (Howard & Hussain, pg. 3). "Social media was absolutely crucial," says Koubaa. "Three months before Mohammed Bouazizi burned himself in Sidi Bouzid we had a similar case in Monastir. But no one knew about it because it was not filmed. What made a difference this time is that the images of Bouazizi were put on Facebook and everybody saw it."⁸⁰ The success of the uprising, which came to be known in the media as the “Twitter

⁷⁹ Malveaux, Suzanne; *A timeline of the Arab Spring*, May 19th, 2011, CNN World News: <http://cnnpressroom.blogs.cnn.com/2011/05/19/a-timeline-of-arab-spring-unrest/>

⁸⁰ Beaumont Peter; *The Truth About Twitter, Facebook and the Uprisings in the Arab World*, The Guardian UK, February 25th 2011, <http://www.theguardian.com/world/2011/feb/25/twitter-facebook-uprisings-arab-libya>

Revolution”, inspired a wave of similar protests throughout the Middle East and North Africa. However, can Twitter overthrow a government?

This paper grapples with the question of how social media changed the way people protest. I focus on the Tunisian revolution because it is particularly important due to the very effective use of social media on two dimensions: to organize locals and to attract international attention. The paper will be divided in four parts. Firstly, it will investigate the role the media played in the local organization of the protesters; secondly, it will demonstrate how the media was used to attract international support and attention, catapulting Tunisia to the center of the world’s attention and globalizing the revolution happening there; thirdly, it will seek to inquire into the governments’ social media response. Although there have been many studies on how the protesters and opposition used social media, little has been written about the government’s social media response. In conclusion, I will discern how the unrest in Tunisia in 2010 changed the face of protesting and set a precedent of social media facilitating the organization of people through giving more individuals more power in less time. In order to do so, I will compare the unrest in Tunisia to the 1989 protests in Eastern Europe that brought about the fall of Communism. I will also draw from protests in Egypt that brought about the toppling of Mubarak as well as attempts to counter the authoritarian regime in Iran which were successfully ceased by the Islamic Republic in order to demonstrate how social media is not sufficient to bring about regime change or stop it from occurring, however it is a powerful facilitator and it has permanently changed the scope and pace of protest.

Social Media: A Catalyst for Revolution

Since the rise of the Internet in the early 1990s, the world's networked population has grown from the low millions to the low billions. Over the same period, social media have become a fact of life for civil society worldwide, involving many actors - regular citizens, activists, nongovernmental organization, telecommunications firms, software

providers, and governments.⁸¹ Despite the Internet's increasing role in people's lives, it would be undercutting the causes of the Tunisian revolution to claim that it was "A Twitter Revolution" and that Tunisians were "Tweeting out a Tyrant". "The Internet in this case has assumed the role of a very effective uncensored news agency"⁸² from which every individual has been provided with a platform to share events and opinions. As we've studied and discussed in detail during Week 6: Online Revolution and Resistance in Authoritarian Regimes, new technologies certainly empower individuals, yet they are a catalyzing force rather than a driving force. As stated by Rim Nour, a protester interviewed by NHS: "Tunisia wasn't a Twitter or Facebook or Wikileaks revolution. It was Tunisians on the ground. Regional disparities, corruption, unemployment were primary drivers, she emphasized."⁸³ Thus, although the causes that bring about revolution have not changed much over time, the means certainly have. Peter Beaumont captured this quite simply when he said: "The barricades today do not bristle with bayonets and rifles, but with phones."

Certainly, people with a grievance have throughout history found ways to communicate. People protested and toppled governments long before the Internet was invented and revolution existed much before Facebook, Twitter or Youtube. Prominent scholars such as Malcolm Gladwell have argued one way or another that if revolutions existed before social media, how could *it* be so important? The answer is just as simple as the question: "The medium that carries the message shapes and defines as well as the message itself"⁸⁴. The instantaneous nature of how social media

⁸¹ Shirky, Clay; The Political Power of Social Media, Foreign Affairs, February 2011: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2010-12-20/political-power-social-media>

⁸² Miladi, Noureddine; Tunisia: A Media Led Revolution, AlJazeera World Politics: <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2011/01/2011116142317498666.html>

⁸³ Delany, Colin, How Social Media Accelerated Tunisia's Revolution, An Inside View, E-Politics: digital strategy for politics and advocacy, February 2011: <http://www.epolitics.com/2011/02/10/how-social-media-accelerated-tunisias-revolution-an-inside-view/>

⁸⁴ Beaumont Peter; *The Truth About Twitter, Facebook and the Uprisings in the Arab World*, The Guardian UK, February 25th 2011, <http://www.theguardian.com/world/2011/feb/25/twitter-facebook-uprisings-arab-libya>

transmits uncensored, self-broadcast images and sentences “explains in part the speed at which these revolutions have unravelled, their almost viral spread across a region”⁸⁵. Further, it explains the loose and non-hierarchical organization of the protests. And most importantly, because information was shared instantaneously and by multiple sources, it had credibility.

Civil society is constituted by a plurality of groups representing diverse perspectives and promoting those perspectives through communications media and cultural institutions (Howard, 5). There is a correlation between democracies and strong civil societies, and authoritarian regimes and lack thereof. A democratic state cannot be stable unless it is effective and legitimate, with the respect and support of its citizens; civil society serves as a check, a monitor.⁸⁶ In the case of Tunisia, many groups were pushed online because they sought to “check” the regime and broadcast to the world the defective conditions most Tunisians were living in. Television, radio and newspapers were censored. The well-monitored broadcast media were a means by which the state controlled discourse (Howard, 5). The Internet provided a platform for communication which was not easily censured, not costly and it transitioned the political discourse from one shaped by mostly pro-regime journalist to one of citizen-journalists. Because of the Internet, not only were people able to share their own versions of events without being censored, but also they were able to organize and convene while sharing the unfolding events with a wide, eager audience that knew no geographic boundaries. This brings us to the power of the Internet to make the Tunisian revolution one that was not limited to national boundaries.

From local to global

NPR senior strategist Andy Carvin, co-founder of DC Media Makers and an expert analyst regarding the role of online communications in

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Diamond, Larry; What Civil Society Can do to Develop Democracy, Stanford University, February 10th 2004:

https://web.stanford.edu/~ldiamond/iraq/Develop_Democracy021002.htm

uprising, observed that Facebook had become the open platform for Tunisians to share videos. People in Europe would migrate those videos into Posterous, then upload to YouTube, and then share them using Twitter. Carvin pointed out the website nawaat.org which aggregated Facebook videos almost as fast as they went up. All of the services worked together on the platform that the Internet provides.”⁸⁷

Bouazizi’s self-immolation and plight is often seen as the spark that started a movement that spread throughout the Middle East in a ‘domino-effect’ way. However, he was not the first Tunisian to set himself alight in an act of public protest. What made his case different were video clips of his desperate act that were recorded on mobile phones by bystanders and immediately posted on the Internet. As argued in “*Democracy’s Fourth Wave: Digital Media and the Arab Spring*”, “digital media helped turn individualized, localized, and community-specific dissent into a structured movement with a collective consciousness about both shared plights and opportunities for action” (Howard, pg. 25). The video of Bouazizi was shared and viewed millions of times, more times than Tunisia had YouTube and Facebook subscribers. His plight was no longer of Tunisians alone, but rather it had also become the plight of many netizens around the world who were empathetic to the resentment and hardships of the Tunisian population.

In July 2012, the United States Institute of Peace, published a report in which they analyzed bit.ly links from the uprisings in Tunisia, Egypt, Libya, and Bahrain. Bit.ly links, or short URLs, are predominantly used in social media such as Twitter.⁸⁸ The study suggests that although social media served as a facilitator for local organization, the true importance of it lies in the ability it provided for Tunisians (and other Arab citizens) to communicate to the rest of the world what was happening in their home

⁸⁷ Howard, Alex, A Tunisian on the Role of Social Media on the Tunisian Revolution”, January 2011: <http://gov20.govfresh.com/a-tunisian-on-the-role-of-social-media-in-the-revolution-in-tunisia/>

⁸⁸ Brown Heather, *The Role of Social Media in the Arab Uprisings*, Pew Research Center, November 28th 2012:
<http://www.journalism.org/2012/11/28/role-social-media-arab-uprisings/>

countries. New [or social] media outlets that use bit.ly links are more likely to spread information outside of the region than inside it, acting like a megaphone more than a rallying cry.⁸⁹

Data from the Pew Research Center's Global Attitudes Project at least somewhat supports this conclusion with its findings that the majority of Egyptians, for instance, are not even online with about two-thirds (65%) of the total population not being Internet users. In Tunisia as well only about one-third of the population uses social media.⁹⁰ The Project on Information Technology and Political Islam assembled data about blogging in Tunisia one month prior to the crisis in that country, and had special data on the link structure of Egyptian political parties one month prior to the crisis there as well. They discovered a correlation between heightened political discussion in blogs and outbreak of protest; “in Tunisia, conversations about liberty, democracy and revolution on blogs and on Twitter often immediately preceded mass protests”⁹¹. As demonstrated, although social media was not widely used, it was a major tool for many of the activists who did use it to share their grievances and come together in order to try to put an end on them, while making sure that people elsewhere had information on the events as they unfolded.

The early risers of the Tunisian revolution all had access to social media. Irritated

by the fact that the local media (controlled by the government) was not portraying the initial protests that had already begun they decided to take things into their own hands. They communicated and organized themselves through Facebook and Twitter and shared videos via Youtube: Tunisia’s 3.6 million internet users - a third of the population, one of the highest penetration rates on the African continent, according to Internet World Stats

⁸⁹ Lynch, Marc et al, Blogs and Bullets II: New Media and Conflict after the Arab Spring, United States Institute for Peace. July 2012.

⁹⁰ O'Donnell Catherine, New Study Quantifies use of Social Media in Arab Spring, University of Washington, September 12th 2011:

<http://www.washington.edu/news/2011/09/12/new-study-quantifies-use-of-social-media-in-arab-spring/>

⁹¹ Ibid.

- were able to organize thanks to social media. Further, Twitter tells the tale of how the uprising went from being a local organizing force to international in scope. Despite Tunisia having 10, 800 active Twitter users, all in all, tweets mentioning Tunisia showed up in Twitter streams as many as 329 million times and reached 26 million Twitter users.⁹²

Thus, while social media was initially simply a means for the Tunisian youth to organize, it soon also became a major tactic to ensure local and international support. The Tunisian government's response to the protests attracted international criticism when dozens of protesters were killed in clashes with police. Immediately, Ben Ali appeared on national television and made broader concessions to the opposition, promising not to seek another term as president when his term ended in 2014. He expressed regret over the deaths of protesters and vowed to order police to stop using live fire except in self-defense. Addressing some of the protesters' grievances, he said he would reduce food prices and loosen restrictions on Internet use (Gana, pg. 157).⁹³ This transitions us to the third part of this paper.

The Regimes Response

One of the hallmarks of the Tunisian uprising that led to Ben Ali's resignation in 2011 was its broad base of support, glued together and facilitated by social media. As argued by Anita Breuer:

"To the surprise of many Middle East experts who had previously regarded co-opted and quiescent middle classes as the bedrock of stability for authoritarian regimes in the region, the Tunisian revolution rode on the back of a broad coalition of social forces that united an alienated intellectual elite

⁹² Tsotsis, Alexia, A Twitter Snapshot of the Tunisian Revolution:
<http://techcrunch.com/2011/01/16/tunisia-2/>

⁹³ Gana, Nouri; *The Making of the Tunisian Revolution: Contexts, Architects, Prospects*, October 2013, Edinburgh University Press.

with the rural poor and urban middle classes in opposition to the regime. It is a widely shared assumption that this joining of disparate forces would not have been possible without modern communication technologies and social media.”

The author draws on evidence from the popular protests in Tunisia between December 2010 and January 2011, expert interviews with Tunisian bloggers, and a web survey conducted among Tunisian Facebook users and concludes that social media allowed a “digital elite” to form and bypass the restrictions imposed by Ben Ali by brokering information for outside mainstream media and “facilitated the formation of a national collective identity which was supportive of protest action and transcended geographical and socio-economic disparities by providing a shared, mobilizing element of emotional grievance”⁹⁴. The complex web of interactions between individual aggrieved protesters, strategic digital activists, and international broadcasters assured that the information about the death of Bouazizi and the ensuing protests were able to reach a larger portion of Tunisian society as well as to transcend national borders. The regime responded with increased repression on the one hand, and an almost complete breakdown in public communication on the other hand (Breuer, 18). Ben Ali addressed the nation promising to respond to the protesters’ demands, vowing to create jobs and condemning the initial protests as “terrorist acts orchestrated by foreign interests (Breuer, 18)”. However, the reality was far from his promises with the only result being not new jobs, but rather increased police violence. The International Crisis Group reported the death of 21 of the protesters gathered on January 8th in Thala, one of the major Tunisian cities. These delayed and disconnected reactions on the part of the regime, in harsh contrast with a reality that had become visible for all to see thanks to social media, contributed significantly to the transformation of a spontaneous and locally rooted movement into a determined national revolution (Breuer, 18). Ben

⁹⁴ Breuer Anita, The Role of Social Media in Mobilizing Political Protest – Evidence from the Tunisian Revolution, German Development Institute, November 2012:
https://www.die-gdi.de/uploads/media/DP_10.2012.pdf

Ali's response was often incohesive and disconnected because of how quickly things were moving.

In the digital age, the power of social media to, nearly instantaneously, spread word of atrocities, inflame public opinion, and to embolden people to take action can no longer be underestimated, and neither can what that means for traditional diplomatic efforts. The acceleration of media has steadily meant changes to diplomatic channels. President Kennedy, for example, had plenty of time to formulate a response to the Soviet Union's Berlin Wall crackdown (Browning, 64). Ben Ali did not have this luxury. Both the use of social media platforms by citizens to organize protests and the governmental response of attempting to control, limit, or completely shut down such technologies will continue to pose important questions for international law scholars for years to come, as democracies ponder limits on Internet access (Browning, 64).

In the second part of this paper, from local to global, we discussed how social media was instrumental in garnering the attention of the citizens of the world who were savvy enough to be paying attention. President Sarkozy said he stood side-by-side with the citizens of Tunisia, his country's former protectorate, stating that: "Only dialogue can bring a democratic and lasting solution to the current crisis". Many world leaders came together in voicing their concerns and the United Nations made several calls to the government of Tunisia to avoid violence and respect human rights. Following these claims and civil unrest at home, Ben Ali promised to step down in 2014. Although he was forced to flee the country to neighbouring Saudi Arabia much before 2014, it is difficult to not wonder if he would have made such appeasing promises had he not faced pressure from the international community? It is also fair to wonder why Ben Ali did not "crackdown" harder on social media usage?

In Iran, for instance, the Iranian Cyber Police, a unit of the Revolutionary Guards acts under the orders of Iran's Supreme Leader Ali Khamenei and has the sole job of making sure that social media is not used as a platform to share grievances and organize in civil disobedience. The fact that such a unit has been founded in Iran in 2011 goes to show the increasing

power of social media, which in return, in an authoritarian regime needs an increased alertness and response to be countered. They have arrested several Facebook users and as stated by the Iranian freelance journalist Omid Memarian, the Revolutionary Guards "see the social media environment as a new battle ground with its Western counterparts". The fact that the regime in Iran remains intact while as Ben Ali was forced to declare a state of emergency and flee his own country is not to be attributed to more limits on social media usage in Iran as opposed to Tunisia. However, there is a correlation between the centralization and state organization required to maintain such high degrees of control on social media and the longevity of the regime. The fact that Iran was able to achieve it while as Ben Ali's attempt to halt Facebook and Twitter usage was not successful shows that Iran has a regime that is much more centralized and in control. Thus, social media in itself is not enough to neither cause a revolution nor stop it from occurring, however, it is a powerful weapon that can change the pace and the scope of how people organize to show their discontent and grievances.

Tunisia in perspective: How it set a precedent

Social media can turn every citizen into a journalist (Browning, 67). Amongst the many lessons to be drawn from the Tunisian revolution, one is that it is proof of how the advance of social media has changed the face of activism. In the words of Saleem Kaseem: "We used Facebook to schedule the protests, we used Twitter to coordinate, and YouTube to tell the world".⁹⁵ The role that technology has taken in allowing the distribution of information is essential in establishing the democratic movement that has helped guide abused civilians to overthrow their oppressor. Social networks have broken the psychological barrier of fear by providing a safe platform for many to share, discuss, and mobilize.

The case of Tunisia is particularly important as it shows how in the age of globalization and mass media, no conflict or issue can remain local.

⁹⁵ Kassim, Saleem; *Twitter Revolution: How the Arab Spring was helped by Social Media*, July 3rd, 2012, Policy. Mic, <http://mic.com/articles/10642/twitter-revolution-how-the-arab-spring-was-helped-by-social-media>

The Tunisian Revolution, commonly referred to as “The Twitter Revolution”, demonstrates that social media has significantly reduced the costs and complexities of organizing mass numbers of people into a single, cohesive force. Although this was not the first time that social media shaped the course of civil unrest, and although it is difficult and perhaps even naïve to state that had social media not existed the Tunisian protests would not have happened, it is fair to ascertain that in previous protests there was never as wide a variety of information and as much raw material available.

In previous protests, such as during the Eastern European uprisings “these flows (of information) were carefully curated and designed to craft particular narratives (Lynch, 5)”. However, as Denis Campbell observed, the use of social networking platforms lent an air of honesty and transparency to coverage of the revolution, highlighting the use of candid, unguarded moments of children protesting and spontaneous groups singing, virally across the globe countering biased coverage that painted the revolution as not meaningful or only representative of a small group of protestors (Campbell, 224). Certain parallels can be drawn between the countries of Eastern Europe that transition from communism in the late 1980’s and those that underwent the “Arab Spring”. Although in both cases people protested in attempts to transition from authoritarian rule to democracy, the transition experience itself is quite different in terms of pace and scope. When it comes to causes, the socio-economic grievances such as rampant corruption in government institutions, unemployment and failure to provide adequate public services were very much prevalent in both cases. Unlike the communist regimes, high unemployment especially among the youth, internal and regional social inequalities were also catalysts for the Arab uprisings.⁹⁶ Comparing the Arab Spring with the revolts in the Eastern Europe in 1989, the domino or snowball effect also immediately comes to mind. Snowballing is possible among countries that are not only

⁹⁶ Erdogan Afyer, *From the Collapse of Communism to the Arab Spring*, Turkish Journal of International Relations, Volume 12 Number 3, 2013:
<http://alternativesjournal.net/article/view/5000150719>

geographically close, but also culturally similar. This effect was heightened, made easier and faster through social media. Snowballing was even more obvious with the widespread use of social media. Dalacoura argues that an explanation of how grievances were channeled into collective action in 2011 emphasizes the role of the media that allowed the revolts to spread across borders and brought people onto the streets.⁹⁷ The Qatar-based Al-Jazeera broadcasted the protests in Egypt and Tunisia while social networking sites such as Facebook and Twitter were commonly used to organize the revolts in addition to connecting protesters to one other and the outside world. Therefore, media and especially social media were an inseparable component of the Arab uprisings that heightened the power of the domino effect. In Eastern Europe as well people understood the power of the media and violent protests in Romania, Albania, Yugoslavia, Czechoslovakia and elsewhere were even internationally broadcast, yet people did not have cameras on their phones to take instant pictures and nor did they have platforms such as Twitter, Facebook, Youtube to share them and rally both domestic and international support. Although it is difficult to quantify how much faster the Tunisian revolution was because of the existence of these new means of communication, it is undeniable that the pace and scope of how many people were able to share and how many people were able to see was unprecedented.

Tunisians overcame the challenge of toppling a dictator, now they face a perhaps even more difficult challenge of how to establish a democracy. Huntington stresses the importance of individual agents in the transition to democracy by stating ‘democracies are created not by causes but by causers’. In 1989, Albania, swept by the domino effect that had spread throughout Eastern Europe, experienced the fall of communism. This particular moment in history is associated with the figure of Sali Berisha, who was to become the Prime Minister and the Leader of the Democratic Party for the next two decades. He rallied students to gather outside of the main universities and became the leader of the protests, speaking at every

⁹⁷ Ibid.

rally. However, in the case of Tunisia, it is difficult to relate the revolution to one single person because of the power social media gave different individuals. The Tunisian revolution is not a “Sali Berisha”, individual type of revolution, but rather a “Twitter” revolution, one involving many individuals who led the organization of protests and rallies.

Often, the contribution of social networks to the Arab uprisings has been as important as it also has been complex, contradictory and misunderstood, states Peter Beaumont in his article on The Truth about Twitter and the Uprisings in the Middle East. Taking a position at either spectrum of the debate: social media was crucial on the one side and social media would have not changed the course of events on the other side, is both inaccurate, limiting and can only remain in the realm of hypothesis. The fact of the matter remains that social media did change the pace and scope of the events in Tunisia as argued and evidenced in this paper, based on research from numerous scholars, journalists and academics. It has given more power to individuals in sharing their grievances and finding solidarity and it has also given causes more credibility when shared with netizens around the world.

Finally, despite the new means people have to mobilize quicker and more effectively and despite the power that the Internet and specifically social media has given the individuals who have access to it the means to portray their opinions and find others who feel similarly, this is only the first part of the challenge. In the words of Alexis de Tocqueville: “In a revolution, as in a novel, the most difficult part is to invent the end”. Can socially media be just as effectively used not only to bring down regimes, but also to set up the societies that are left in transition afterwards?

Bibliography

- Lynch, Marc, Deen Freelon and Sean Aday. 2014. “Syria’s Socially Mediated Civil War.” Blogs and Bullets III. United States Institute for Peace, PolicyWorks #91 <http://www.usip.org/sites/default/files/PW91-Syrias%20Socially%20Mediated%20Civil%20War.pdf>

Pollock, John; *How Egyptian and Tunisian youth hacked the Arab Spring*, August 23rd, 2011, MIT Technology Review:
<http://www.technologyreview.com/featuredstory/425137/streetbook/>

Gana, Nouri; *The Making of the Tunisian Revolution: Contexts, Architects, Prospects*, October 2013, Edinburgh University Press.

Tsotsis, Alexia, A Twitter Snapshot of the Tunisian Revolution:
<http://techcrunch.com/2011/01/16/tunisia-2/>

Kassim, Saleem; *Twitter Revolution: How the Arab Spring was helped by Social Media*, July 3rd, 2012, Policy Mic,
<http://mic.com/articles/10642/twitter-revolution-how-the-arab-spring-was-helped-by-social-media>

Malveaux, Suzanne; *A timeline of the Arab Spring*, May 19th, 2011, CNN World News:
<http://cnnpressroom.blogs.cnn.com/2011/05/19/a-timeline-of-arab-spring-unrest/>

"Tunisia's Protest Wave: Where It Comes From and What It Means for Ben Ali | The Middle East Channel". Mideast.foreignpolicy.com. 3 January 2011. Retrieved 14 January 2011.

John Hudson, The 'Twitter Revolution' Debate: The Egyptian Test Case, ATLANTIC WIRE (Jan. 31, 2011),

<http://www.theatlanticwire.com/global/2011/01/the-twitterrevolution-debate-the-egyptian-test-case/21296/>.

Philip N. Howard et al., Opening Closed Regimes: What Was the Role of Social Media During the Arab Spring? 1-30 (Project on Info. Tech. & Political Islam, Working Paper No. 2011.1, 2011), available at http://dl.dropbox.com/u/12947477/publications/2011_Howard-Duffy-Freelon-Hussain-Mari-Mazaid_pITPI.pdf

John G. Browning, Democracy Unplugged: Social Media, Regime Change

and Governmental Response in The Arab World:
<http://digitalcommons.law.msu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1105&context=ilr>

Breuer Anita, The Role of Social Media in Mobilizing Political Protest – Evidence from the Tunisian Revolution, German Development Institute, November 2012:

https://www.die-gdi.de/uploads/media/DP_10.2012.pdf

O'Donnell Catherine, New Study Quantifies use of Social Media in Arab Spring, University of Washington, September 12th 2011:

<http://www.washington.edu/news/2011/09/12/new-study-quantifies-use-of-social-media-in-arab-spring/>

Erdogan Afyer, *From the Collapse of Communism to the Arab Spring*, Turkish Journal of International Relations, Volume 12 Number 3, 2013:

<http://alternativesjournal.net/article/view/5000150719>

THE STUDENTS' ENTRANCE TREND AND THE CHALLENGES OF HIGHER EDUCATION IN MEDICAL SCIENCES IN ALBANIA

Irma Gjana, PhD Candidate

Department of Business Administration

Epoka University

Tirana, Albania

Abstract

Education in medical sciences is one of most challenging areas of higher education in many parts of the world. Good infrastructure, a well prepared professorship with theoretical and practical tools, smart and motivated students, and a lot of funds are needed to have success in higher education. In medical sciences education all of these components are even more important than the other areas to achieve positive results. There are many reasons that a significant number of young students choose to study medicine or any program in medical sciences. However, studying in this field means committing yourself to long-term studies and for students this is really a difficult process. But beside this, the challenges of education in medical sciences are very numerous which lie throughout the period of studies and extends also beyond their graduation.

This paper analyses the students' trend of entrance to higher education in medical sciences in Albania and the main challenges this sector faces with.

Keywords: Medical Sciences; Trends; Challenges; Higher education; Albania.

A General View of Higher Education Institutions and the Study Programs of Medical Sciences in Albania

Higher education Institutions offering programs in medical sciences

First university in Albania was found quite recently, before around six decades, in 1957, State University of Tirana now named University of Tirana. Couple of years before that, some Institutes were established, among them the Institute of Medicine, 1952 which afterwards were adapted to Faculty of Medicine and now is the origins of the today's University of Medicine Tirana. After 1990ies the general market of higher education, especially the private one, underwent a rapid liberalization and enlargement mostly during the last two decades. In this context, the number of programs in medical sciences too, increased drastically.

By the year 2000, there was only university of Tirana, having a couple of faculties offering study programs in the field of medical sciences and there were very few some other universities offering study programs mainly in nursing. Afterwards, there were some programs in this field, especially in nursing, which were founded in some public universities such as in Shkodra¹ (2000) and Elbasan²(2001). Public universities, such as Aleksander Moisiu University of Durres, Aleksander Xhuvani Elbasan University, Fan S. Noli University of Korca, Eqrem Cabej University of Gjirokastra, Ismail Qemali University of Vlora, Luigj Gurakuqi University of Shkodra,³ offers study programs in Nursing and some of them very few different programs in medical sciences. By 2004, the Catholic University of "Lady of Good Counsel" was established with a focus on medical sciences including programs such as medicine and surgery, pharmacy, nursing etc. This university, different from that of Tirana University, was offering programs as joint-degree with Italian Universities and the curricular programs were the

¹ <https://unishk.edu.al/universiteti/fakultetet/fakulteti-i-shkencave-te-natyres>

² <https://uniel.ems.al/home/aboutus.aspx>

³ <https://ascal.al/en/accreditation/accredited-institutions>

same with them implemented in Italy. Starting from 2004 there were also some other private universities such as Albanian Private University⁴(2004), Aldent University(2006), Ivodent Academy (2009), University College "REALD" (2011), European University of Tirana,⁵ which established programs in medical sciences. Although opening a program in field of medical sciences was challenging, requesting good infrastructure and academic personnel, the high demand of the students to study in these departments was the most important reason that pushed all these universities to operate programs of medical sciences.

The general frame of organization of study programs in medical sciences

The professions in the field of medical sciences such as medical doctor, nurse, dentist, etc., are among the most important occupations in terms of the role they play in society and the need of the market almost everywhere. It is imperative for these difficult and challenging professions to offer a good quality and expanded education process that fulfills many needs and important experiences at the same time. Due to its loaded education process, studying in medicine and some other programs of medical sciences, such as dentistry and pharmacy usually takes much longer than education in other fields. In Albania, similar to many European countries, studying in medicine is organized as a 6-year program, 360 ECTS, while pharmacy and dentistry 5 year program, 300 ECTS. The other programs such as nursery, physiotherapy or radiology and imaging are organized as 3 year bachelors, 180 ECTS, followed by 2 year of master studies so that they can formally perform their profession. The graduates from these programs gain a level of professional autonomy, decision-making and action. Training is characterized by a general knowledge of health problems and the factors that influence it. The graduates from the programs of Medical sciences, including

⁴ Previous namely UFO University

⁵ <https://ascal.al/en/accreditation/accredited-institutions>

medicine, dentistry, nursing, etc. according to the professions' regulation in Albania must enter and succeed the State Examination, to have the right to practice the profession and be capable of working in the capacity of general practitioner, both in public and private health facilities.

The Students' Trends choosing to study Programs of Medical sciences

According to the High School Transparency Book published by Ministry of Education Sports and Youth, the trend of occupations that Albanian youth want to gain in the future remains the same. The study programs in Business Administration, Law and Medical Sciences are the most demanded programs by the high school students entering to universities⁶.

Students in higher education by field of study

Academic Year	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19
Field of Study					
Education Science	13,654	11,236	11,779	10,689	10,062
Arts and Humanities	17,588	17,095	17,278	15,441	14,348
Social sciences, journalism and information	10,462	13,073	10,004	12,259	14,086
Business, administration, law	42,089	41,523	36,471	30,233	33,447
Natural sciences, mathematics, statistics	10,473	6,719	7,816	6,325	7,060
Information and Communication Technology	9,560	8,260	7,487	8,228	10,016
Engineering, manufacturing and construction	18,728	18,005	18,480	18,730	20,019
Agriculture, forestry, fishing, and veterinary	10,171	8,383	7,086	4,564	4,999
Health and Wellbeing	22,780	21,550	20,900	19,837	20,727
Services/Outbuilding	5,022	2,433	2,306	3,088	4,279
Unknown field	2,017	0	0	0	0
Total*	160,527	148,277	141,410	131,833	139,043

Meanwhile, regarding the grade average students should have in order to attend medical programs, the student who intends to apply⁷ the Medical

⁶Ministry of Education Sports and Youth,
http://qsha.gov.al/akp/index.php?option=com_content&view=article&id=186:libri-i-transparencies-per-aplikimet-ne-ial-2017&catid=53&Itemid=318

⁷Universiteti i Mjekësisë Tiranë, <http://umed.edu.al/wp-content/uploads/2018/04/VSA-nr-24-date-28-02-19-Kriteret-19-20.pdf> ;

University of Tirana has as condition having a higher GPA in comparison with almost all other departments. Another important aspect is that although the general number of students entering universities has been in a decrease during the recent years, the number of applications to programs in medical sciences has remain the same with even a slight tendency to increase.⁸

Meanwhile, there is a growing tendency also for the foreign students to pursue studies at private universities in Albania. There is a considerable number of Italian students coming to study at the Catholic University of “Lady of Good Counsel” because of education in Italian language and the joint-degree this university is offering in all programs of medical sciences.

In 2017 public education reports a 5% drop in students than in 2016, while in private higher education there is an increasing trend of students especially in programs of Medical Sciences.⁹ According to INSTAT, the decline in public universities is mostly related to the expansion of the market for private universities and secondly relates to the increase of tuition fees for Master's programs.

According to Institute if Statistics of Albania¹⁰ data, during the recent academic years around 35% of the students have attended programs in the field of Medical Sciences, with a tendency in increase, which means that actually approximately 1 out 3 students is studying in this field.

Programs of Medical Sciences and their Quotas

Graduates interested in General Medicine, Pharmacy or Dentistry should have an average higher than 8.5 during gymnasium years. Meanwhile, those wishing to pursue higher education in Public Health should have a grade point average of 8. A Gymnasium average of above 7.5 is required for the General Nursing, Physiotherapy, Midwifery, Imaging Technicians, Laboratory Technicians programs.

⁸ See the table

⁹ Instituti iStatistikave INSTAT, <http://www.instat.gov.al/media/4621/statistika-t%C3%AB-regjistrimeve-n%C3%AB-arsim-2017-2018.pdf>. Burimi i informacionit: Universiteti “Zoja e Këshillit të Mirë”

¹⁰ INSTAT, <http://www.instat.gov.al/al/temat/tregu-i-pun%C3%ABs-dhe-arsimi/arsimi/publikimet/2018/statistika-t%C3%AB-regjistrimeve-n%C3%AB-arsim-2017-2018/>

Programs in medical sciences offered by Albanian universities are the medicine, dentistry, nursing, pharmacy and relatively recently there are also some other programs such as physiotherapy, radiology and imaging technology which are more recently activated as with the development of some specific areas in medicine. As mentioned above the number of higher education institutions in Albania that offer study programs in the field of medical sciences is numerous. But on the other hand there are just two universities offering the studies in medicine, University of Medicine Tirana and University “Lady of Good Counsel”.

Programs of Medicine

The program of study of general medicine is offered only by the public University of Medicine in Tirana and the non-public Catholic University of “Lady of Good Counsel”.

At the Public University of Medicine the study program of “Medicine” is offered by the Faculty of Medicine, with duration of 6 academic years, with 360 ECTS.

The public University of Medicine is the institution that graduates the largest number of doctors in the country. The number of doctors that this university graduates every year is around 150¹¹. According to the list published by the University of Medicine/Faculty of Medicine¹² the number of first-year students in the study program “Medicine” for the academic year 2017-2018 was 270, while for the academic year 2018-2019 was 260¹³.

At the non-public Catholic University of “Lady of Good Counsel” this program is title “Medicine and Surgery” and is offered by the Faculty of

¹¹Fatmir Brahimaj, Presidenti i Urdhrit të Mjekut, Gazeta Shëndeti, 2 mars, 2017.

¹²<http://umed.edu.al/p-content/uploads/2017/08/Aplikante-Mjekesi-e-pergjithshme-raundi-I-2017-2018.pdf>

¹³<http://umed.edu.al/p-content/uploads/2017/03/Piket-Mjek%C3%ABsi-e-P%C3%ABrgjithshme.pdf>

Medicine. This program too has a duration of 6 academic years, with 360 ECTS, and the education is conducted in Italian language only. The number of students who have succeeded to enter the study program “Medicine and Surgery” for the 2018-2019 academic year for the first round is 70 students, some of whom are foreign students. The demand of Albanian students to study medicine is quite high and this makes the entrance process very competitive. The students entering, especially the University of Medicine is the top 1% of the Albanian high school graduates.

	Academic Year	Quotas according to academic years	
		University of Medicine of Tirana	Catholic University of Lady of Good Counsel
Medicine	2018-2019	260	200
	2017-2018	270	200
	2016-2017	230	200

(Source: <http://ualbania.al> and <http://maturashteterore.com>)

Programs of Dentistry

The dentistry is another program which is also offered by few numbers of academic institutions, just 4.¹⁴ This program although is relatively expensive the demand to study in dentistry is quite high. The programs of dentistry, both in public and private sector, have performed well in having also the premises of clinical education. This has caused a direct impact to have a better sector of dentistry by even creating a special tourism sector in dental tourism. In 2018, the Dentistry program of University of Medicine has selected 100 out of 2857 applications. While the ration for the private universities is much lower as the cost of the program they offer is quite high in comparison with the public education.

¹⁴ University of Medicine of Tirana, Albanian University, Catholic University of Lady of Good Counsel and Aldent University.

Academic Year	Quotas of Dentistry according to academic years			
	University of Medicine of Tirana	Aldent University	Albanian University	Catholic University of Lady of Good Consel
2018-2019	100	145	110	120
2017-2018	100	100	100	120
2016-2017	82	85	100	100

(Source: <http://ualbania.al> and <http://maturashteterore.com>)

Program of Pharmacy

Studying Pharmacy is another program of medical sciences that offers very comfortable professional life and sustainable income. Different from medicine and dentistry the job market for this profession has been more saturated and this has caused to a stable demand to entering the studies in Pharmacy. Nevertheless University e Medicine in 2018 has received 2340 applications and only 100 candidates have been selected. On the other hand, there have been left empty quotas in private universities, mainly because of the high tuition fees requested to study there.

Pharmacy	Quotas according to academic years		
	2016-2017	2017-2018	2018-2019
University of Medicine of Tirana	90	100	100
Aldent University	65	65	80
Albanian University	100	80	80
Catholic University of Lady of Good Consel	60	55	55

(Source: <http://ualbania.al> and <http://maturashteterore.com>)

Programs of Nursing

Universities offering the program of Nursing in Albania are much more numerous and the students entering these programs have been increasing tremendously during recent years. The main reason of this increase has been the job market of nursing in some western European countries, especially Germany. A very high number of professionals and new graduates from nursing have moved to work in Germany during the recent years. In Albania, many German language course centers are serving to mid-career or young

nurses to prepare them with the proficient level of German as a condition to work in hospitals there.

NURSING	Quotas according to academic years		
	2016-2017	2017-2018	2018-2019
University of Medicine of Tirana	274	240	240
Aleksander Moisiu University of Durres	60	80	117
Luigj Gurakuqi University of Shkodra	89	85	120
Fan S. Noli University of Korca	75	60	60
Egerem Cabej University of Gjirakastra	N/A	90	90
Aleksader Xhvami University of Elbasan	194	200	200
Ismail Qemali University of Vlora	160	190	190
Aldent University	150	175	195
Albanian University	350	350	400
Catholic University of Lady of Good Consel	85	75	75
European University of Tirana	N/A	N/A	120
Total	1437	1545	1807

(Source: <http://ualbania.al> and <http://maturashteterore.com>)

Secondary Hospital Service in Albania

According to the data given by Ministry of Health and Social Welfare in Albania, in 2018, the number of public and non-public hospitals in the country is 55, of which 42 are state hospitals and 13 are private hospitals.¹⁵ The data on public health indicators makes it necessary to increase medical staff to better respond to society and its needs in terms of quality health care. Providing quality health, among other things, aligns with the priorities of the National Health Strategy, which is based on the vision of an inclusive, participatory society where citizens' needs for quality and access to health care aim to be met despite the financial burden.¹⁶

The Strategy also emphasizes that in general, the public health system suffers from an insufficient number of professionals. The doctor-to-resident ratio is

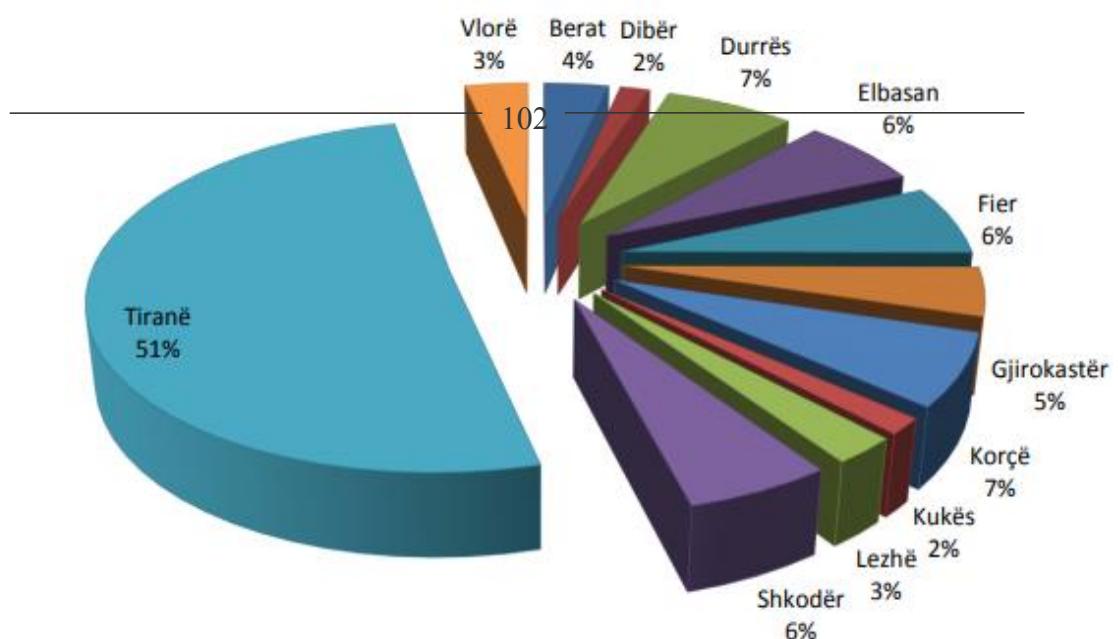
¹⁵ <http://www.instat.gov.al/media/4565/njoftim-per-media-treguesit-e-shendetit-publik-2017.pdf>

¹⁶ http://www.nationalplanningcycles.org/sites/default/files/planning_cycle_repository/albani/a/draft_strategyt_albania_2016-2020.pdf

1.2: 1000 and the midwife / nurses ratio is 3.6: 1000.¹⁷ Human resources in health are distributed unevenly.

Specialist doctors are concentrated in Tirana and some major cities¹⁸, as showed in the figure below.

Distribution of doctors by workplace (source: Survey conducted by Together for Life)

The completion of the first cycle of this process provided an opportunity to improve practice and extend continuing education to nurses. Much work remains to be done to standardize the professional level, motivation and delivery of health care personnel according to skills and competencies in the workplace.

¹⁷http://www.nationalplanningcycles.org/sites/default/files/planning_cycle_repository/albani/a/draft_strategy_albania_2016-2020.pdf

¹⁸ Together for Life, <https://togetherforlife.org.al/wp-content/uploads/2018/12/Largimi-i-mjekëve-nga-Shqipëria.pdf>

A public hospital provides medical care for sick patients, outpatients, according to criteria determined by a ministry order. Private hospitals, however, are not as comprehensive as public, but address a part of the population that needs to perform a specific service.

Currently in Albania there are two accredited hospitals, the American Hospital and the Salus Hospital, while the process is ongoing for others who have applied for accreditation, out of the thirteen that are in total.

A significant proportion of patients who did not trust the health system in Albania who used to travel abroad to receive services, with the opening of the private hospital sector have begun receiving these services within the country. There are no clear statistics on the number, but besides it there are also foreign patients coming to Albania, especially Italians or Albanians from the region like Kosovo, to receive health services at Private Hospitals.

The Main Challenges of the Higher Education in Medical Sciences

The need of constant review and development of the curriculum

The issue of curriculum content is very crucial to have an education of good quality. The Most of the program offered in medical sciences in Albania has taken as primary reference the curricula the programs of University of Medicine of Tirana. This has resulted having a very similar programs with each other throughout the country and have not given the space to any alternative program by having its originality. The only exception to be mention are the programs offered by Catholic University of “Lady of Good Counsel” which are implementing the same programs offered in Italian universities as joint-degrees. The main challenge regarding the curriculum is the need to review and develop continuously as there are huge and rapid developments in the field of medical sciences education. The future should witness that a constant, frequent and robust review of the curricula of the

medical sciences programs. The availability of content and system of the curriculum in soft copy and ICT, web based system can enable tremendous amount of improvement to be done quite easily. Online review and feedback can easily be made and information from students and stakeholders can be made available at all timed. Based on these, reviews and improvements can be made as often as seem necessary. This will make possible having more updated and dynamic programs answering better to the need of the market. Developing the curricula of the programs in medical sciences should take place in light of future role of doctors, nurses, pharmacists, dentists etc., and the need of the market and the student styles of learning.

The infrastructure of pre-clinical and clinical education in medical sciences

The problem regarding infrastructure for programs of medical sciences can be divided mainly in two categories, the laboratories needed for pre-clinical education and the hospitals needed for the clinical process. As in many areas the technology in medical sector has been rapidly developing and this has transformed drastically also the process of education. Many core courses like anatomy now are taught by using 3-D digital laboratories equipped with advanced devices and software. Having such an infrastructure needs lot of money to be invested and this is a difficult mission for state universities in countries like Albania. The actual laboratories, used in public universities are fairly equipped and do not have the latest technology and devises. The situation with private sector seems to be more serious. This is because although they have built some labs for pre-clinical courses their main problem remains the lack clinical spaces for their students because none of them has their hospital attached to the universities. Few of them have only some kind of clinics where the students perform their practice of the program. Almost all private university realize the clinical part of the

curricula by making cooperation with state hospitals but this manner is too far for being sufficient for a good education process.

Brain drain: the bleeding wound of the medical education and the health system in Albania

Since 1990ies Albania has suffered very much because of the brain drain. Many qualified people, of different professions have decided to emigrate to US or Western Europe searching a better life standard and higher income. Among these sectors, higher education and health have been the most influenced by this emigration. During the last years, especially the profession of doctors, nurses and pharmacist has been highly demanded by the German Hospitals and clinics which have influenced considerable even the trend of entrance to higher education in medical sciences. There are many recruitment agencies that guarantees their job contracts and more over support the new graduates financially even in learning German language. Seeing from the prospective graduates this is very attractive but from the other side this kind of very immense brain drain can push the health system and also the education in medical sciences toward a collapse because of the serious lack of qualified professionals.

The Together for Life Association has conducted a survey questioning 1000 doctors about the reasons for their departure from Albania¹⁹.

The results of this study show that:

- Doctors' departure remains a worrying factor, experienced by 78% of doctors (24% of whom are ready to leave immediately, while 54% would leave if given the opportunity).
- There is a higher propensity of the female gender (84%) to leave the country compared to the male gender. (74%).

¹⁹ Together for Life, <https://togetherforlife.org.al/wp-content/uploads/2018/12/Largimi-i-mjekeve-nga-Shqiperia.pdf>

- The most critical situation is in university centers, where doctors have the highest percentage to leave the country immediately (54%), while the lowest is in municipal hospitals (although the sample in these hospitals is smaller).
- The tendency for doctors with scientific degrees that would leave immediately is 32%, and 51% would leave if they were given any chance to work abroad.²⁰

Another source of this phenomenon is from the Order of Medical Doctors. According to the Order from 2013 to December 31, 2017, 762 doctors have left the country to be employed in foreign countries. These doctors have asked the Order of the Albanian Medical Doctors (UMSH) to equip them with the Good Standing Certificates, a mandatory requirement for doctors seeking work in hospitals abroad. UMSH has issued certificates for doctors in 2013, 128 in 2014, 143 in 2015, 208 in 2016 and 207 in 2017²¹. All these numbers of certificates mean that a huge group of medical doctors has left the country.

Whereas, during 2018 about 2000 nurses have left the country mainly to Germany. The data shows that three generations of doctors have left Albania. The departures became more apparent after 2014, where specialist doctor departures were more than 150 per year on average. These numbers are indicative of the growing demand for attending medical programs. Having in mind that Albania has only two study programs in General Medicine, namely one study program offered by one public university and another one offered by a private university, this situation has made Albania to be ranked as one of the countries with the lowest number of medical staff in terms of population.²²

²⁰ <https://togetherforlife.org.al/wp-content/uploads/2018/12/Largimi-i-mjekeve-nga-Shqiperia.pdf>

²¹Urdhri i mjekëve të Shqipërisë, <https://www.urdhrimjekeve.org.al/index.php?lang=al>

²² Together for Life, <https://togetherforlife.org.al/wp-content/uploads/2018/12/Largimi-i-mjekeve-nga-Shqiperia.pdf>

Conclusion

In Albania, as in many countries, the trend of entering higher education in medical sciences is high and the recent years have been with a tendency to increase. Beside the enlargement of the private sector of hospitals in the country the most important reason for this has been the high demand for professionals of medical sector of the Western European market, especially Germany. Education in medical sciences among the most dynamic and challenging field in higher education system. The challenges are more complex in under developed or developing countries because the lack of investments which in this field highly needed. There is a paradox in Albanian medical education between the tendency in increase of students to enter these programs and challenges that the sector faces. The need of curricula continuous review and the poor infrastructure remains two main challenges during the education process. While, because of the huge immigration to Germany of professionals of the medical sector, such as doctors, nurses, pharmacist etc., the brain drain is a very critical problem that both academic institutions and hospitals are facing with. This brain drain risks the whole health system in dangerous to collapse. Such a result would be devastating and would need decades to be recovered. Overcoming all these difficulties seems that need the full engagement and a good coordination among many actors including government, state agencies, universities, medical professionals and also the market. Although to improve the situation overcoming the challenges seems to be a long process, which needs its time, it is important to take steps towards those objectives.

Bibliography

- The Order of Doctors of Albania, <https://www.urdhrimjekeve.org.al>
- University of Medicine, <http://umed.edu.al>
- University of Lady of Good Counsel, [https:// www.unizkm.al](https://www.unizkm.al)
- National Strategy on Health 2016-2020, http://www.nationalplanningcycles.org/sites/default/files/planning_cycle_repository/albania/draft_strategy_albania_2016-2020.pdf
- Together for life, <https://togetherforlife.org.al/wp-content/uploads/2018/12/Largimi-i-mjekeve-nga-Shqiperia.pdf>
- Ministry of Health, <https://mjeke.shendetesia.gov.al/wp-content/uploads/2019/05/urdhri.pdf>
- Ministry of Education, Transparency Book, <http://arsimi.gov.al/matura-shteterore/>
- INSTAT, The Annual Statistical Report 2018, <http://www.instat.gov.al/al/publikime/librat/2018/vjetari-statistikor-rajonal-2018/>
- INSTAT, The Annual Statistical Report 2017, <http://www.instat.gov.al/media/3655/vjetari-statistikor-2017.pdf>
- Ministry of Education and Sports, The Annual Statistical Report on Education 2014-2015, http://arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2018/08/Vjetari_2014-2015-web.pdf
- Ministry of Education and Sports, The Annual Statistical Report on Education 2013-2014, <http://arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2018/08/Vjetari-Statistikor-13-14.pdf>
- Law No. 80/2015, “For Higher Education and Scientific Research in the Republic of Albania”

- World Bank 2007 Albania: Urban growth, migration and poverty reduction : a poverty assessment,
<http://documents.worldbank.org/curated/en/547941468004218271/Shqiperia-Zhvillimi-urban-migrimi-dhe-ulja-e-varferise-nje-vleresim-mbi-varferine>
- https://ec.europa.eu/education/policies/higher-education/bologna-process-and-european-higher-education-area_en